

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI**

**VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ: MUHASEBE
MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Banu TEKŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Furkan BEŞEL

ŞUBAT - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ:
MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Banu TEKŞAN

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye
Enstitü Bilim Dalı : Mali Hukuk

“Bu tez 02/02/2023 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulanan jüri üyeleri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Furkan BEŞEL	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Veysel İNAL	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi İsmail KOÇ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Banu TEKŞAN

02/02/2023

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı hazırlamamda bana yol göstererek önerilerde bulunan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Furkan BEŞEL'e, önerileri ve kıymetli katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Veysel İNAL ve Dr. Öğr. Üyesi İsmail KOÇ'a, anket çalışmamın yürütülmesi için bana yardımcı olan Sakarya SMMM Odasına, anket sürecinde devamlılığının sağlanabilmesi için bana destek olan Doç. Dr. Nevran KARACA'ya ve kıymetli vakitlerini ayırarak özveri ile anket çalışmama katılım sağlayan tüm meslek mensuplarına teşekkürlerimi sunarım.

Bunun dışında maddi ve manevi destelerini hayat boyu üzerimde hissettiğim, hayatta olduğu gibi tez çalışması süresince de her zaman yanımda olan anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak tez çalışması boyunca tüm süreçte yanımda olan, yaşadığım stres anlarında beni sakinleştiren, bana yol gösteren ve bana her daim destek olan sevgili eşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Banu TEKŞAN

02/02/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
GRAFİK LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL OLARAK E-DÖNÜŞÜM	4
1.1. Türk Vergi İdaresi	4
1.1.1. Türk Vergi İdaresinin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.1.2. Türk Vergi İdaresinin Mevcut Yapısı ve İşleyişi.....	7
1.2. E-Dönüşüm.....	8
1.2.1. E-dönüşüm Kavramı	8
1.2.2. E-dönüşümün Amaçları	10
1.2.2.1. Hizmet Sunumunda Etkinliğin Sağlanması.....	11
1.2.2.2. Etkin Bir Denetim.....	11
1.2.2.3. İşlemlerde Hız ve Pratiklik.....	11
1.2.2.4. Kamu Yönetiminde Şeffaflık, Güvenilirlik ve Hesap Verilebilirliğin Artması	11
1.2.2.5. Kurumlar ve İşlemler Arası Koordinasyon	12
1.2.2.6. Katılımcılığın Artması.....	12
1.2.2.7. Kaliteli ve Kesintisiz Hizmet Verilmesi.....	12
1.2.3. E-Dönüşümü Doğuran Unsurlar	12
1.2.3.1. Bilgi Ekonomisi.....	12
1.2.3.2. Bilişimsizlik Maliyeti	13
1.2.3.3. Sayısal Uçurum	14
1.2.4. E-dönüşüme Geçme Yolundaki Çalışma ve Projeler.....	14
1.2.4.1. Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Raporu	15
1.2.4.2. Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA).....	15
1.2.4.3. E-Ticaret Koordinasyon Kurulu	15
1.2.4.4. KamuNET (1998-2002).....	16

1.2.4.5. E-Türkiye Girişimi (2001).....	16
1.2.5. E-Dönüşüm Türkiye Projesi (2002-...)	16
1.2.6. E-dönüşümün Hukuki Temeli ve E-dönüşüme Yönelik Yasal Düzenlemeler	19
1.2.7. Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşüm.....	22
1.2.7.1. Vergi İdaresi Plan ve Politikalarında E-dönüşüm	24
1.2.7.2. Türk Vergi İdaresinde E-dönüşüm Süreci.....	26
1.2.8. E-Dönüşümün Etkileri	32
1.2.8.1. E-Dönüşümün Mükellefler Üzerindeki Etkileri	33
1.2.8.2. E-Dönüşümün Meslek Mensupları Üzerindeki Etkisi.....	34
1.2.8.3. E-Dönüşümün Vergi İdaresi Üzerindeki Etkisi.....	35
BÖLÜM 2: VERGİ İDARESİNDEKİ ELEKTRONİK UYGULAMALAR.....	37
2.1. Kurum İçi E-Dönüşüme Yönelik Uygulamalar.....	37
2.2. Vergi Mükelleflerine ve Meslek Mensuplarına Yönelik Uygulamalar	40
2.2.1. İnternet Vergi Dairesi Uygulaması	40
2.2.2. İnteraktif Vergi Dairesi (İVD) Uygulaması	42
2.2.3. Elektronik Ortamda Verilecek Beyanname ve Bildirime Yönelik Uygulamalar.....	44
2.2.3.1. E-beyanname	44
2.2.3.2. Hazır Beyan	46
2.2.4. Elektronik Ortamda Düzenlenecek Belgelere Yönelik Uygulamalar	48
2.2.4.1. Elektronik Fatura Uygulaması (E-FATURA)	49
2.2.4.2. Elektronik Arşiv Fatura Uygulaması (E-ARŞİV)	51
2.2.4.3. E-BİLET ve E-YOLCU.....	53
2.2.4.4. Elektronik İrsaliye Uygulaması (E-İRSALİYE)	55
2.2.4.5. E- Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması (E-SMM).....	56
2.2.4.6. Elektronik Müstahsil Makbuzu Uygulaması (E-MM)	58
2.2.5. Elektronik Ortamda Tutulacak Defterlere Yönelik Uygulamalar.....	60
2.2.5.1. Elektronik Defter Uygulaması (E-Defter)	60
2.2.5.2. Defter Beyan Sistemi.....	63
2.2.6. Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz (YN ÖKC) Uygulaması.....	65
2.3. Diğer Kurumlarla Otomasyona Yönelik Uygulamalar.....	66

2.4. Literatür Taraması	68
BÖLÜM 3: VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ: MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	75
3.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	75
3.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	76
3.3. Araştırmanın Yöntemi	76
3.4. Araştırmanın Örneklemi	77
3.5. Araştırmada Veri Toplanması	77
3.6. Araştırma Hipotezi	77
3.7. Araştırma Bulguları	78
SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	106
EK	120
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun
Ar-ge	: Araştırma Geliştirme
BİDDEP	: Bilgisayar Destekli Denetim Projesi
BİT	: Bilgi ve İnternet Teknolojisi
Bkz	: Bakınız
B-TRANS	: Bilgi Transfer Sistemi
BTS	: Bilgi Toplum Stratejisi
BÜİS	: Bandrollü Ürün İzleme Sistemi
DATAP	: Dava Takip Uygulaması
E-Belge	: Elektronik Belge
E-Beyanname	: Elektronik Beyanname
E-Bilet	: Elektronik Bilet
EBTİS	: Elektronik Banka Tahsilatları İşleme Sistemi
E-Defter	: Elektronik Defter
E-Devlet	: Elektronik Devlet
EDGT	: Elektronik Defter Genel Tebliği
E-Dönüşüm	: Elektronik Dönüşüm
E-Fatura	: Elektronik Fatura
EFKS	: Elektronik Fatura Kayıt Sistemi
E-HACİZ	: Elektronik Haciz Sistemi
E-İmza	: Elektronik İmza
E-Kayıt	: Elektronik Kayıt
E-VDB	: Elektronik Vergi Dairesi
E-VDO	: Elektronik Vergi Daireleri Otomasyonu
E-Yoklama	: Elektronik Yoklama
GT	: Genel Tebliğ
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GİBUX	: Açık Kaynak Kod Tabanlı İşletim Sistemi
GÜMBS	: Gümrükler Müsteşarlığı Bağlantı Sistemi
GSİ	: Gayrimenkul Sermaye İradı
GV	: Gelir Vergisi

HİTAP	: Haciz İhbarnameleri Takip Programı
İVD	: İnteraktif Vergi Dairesi
KATP	: Kamu Alacakları Tahsil Projesi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KDVİRA	: Katma Değer Vergisi İadesi Risk Analiz Sistemi
KDVK	: Katma Değer Vergisi Kanunu
KETSİS	: Kurumsal Elektronik Tebligat Sistemleri
KEYS	: Kurumsal E-Belge Yönetim Sistemi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüs
MBS	: Mükellef Bilgi Sistemi
M-DOS	: Müdür Denetim Otomasyon Sistemi
MERAK	: Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Modeli
MM	: Müstahsil Makbuzu
MSİ	: Menkul Sermaye İradı
MUH	: Muhtasar Beyanname
MÜGEB	: Mükellef Geri Bildirim Sistemi
MÜK	: Mükerrer
ÖE	: Özel Entegratör
ÖKC	: Ödeme Kaydedici Cihaz
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
RG	: Resmi Gazete
SM	: Serbest Muhasebeci
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
VEDOP	: Vergi Dairesi Otomasyon Projesi
VEDOS	: Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi
VİMER	: Vergi İletişim Merkezi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

YMM : Yeminli Mali Müşavir
YN ÖKC : Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Gelişim Süreci	30
Tablo 2: Hazır Beyan Sistemi İle İlgili Olarak Çeşitli Gerçekleşmeler	48
Tablo 3: E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı.....	51
Tablo 4: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Fatura Sayısı	53
Tablo 5: E-SMM Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Belge Adedi	58
Tablo 6: E-MM Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Belge Adedi .	59
Tablo 7: E- Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı.....	63
Tablo 8: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Cinsiyeti	78
Tablo 9: E-Dönüşüme Geçiş Sürecine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı.....	94
Tablo 10: E-Dönüşüm Uygulamalarının Kullanılabilirliğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	96
Tablo 11: E-Dönüşümün Muhasebe Mesleğine Katkılarına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	98
Tablo 12: E-Dönüşümün Etkinliğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı.....	100

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllar İtibariyle İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları	42
Grafik 2: Yıllar İtibariyle İnteraktif Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları	44
Grafik 3: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Yaş Durumu	78
Grafik 4: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Eğitim Durumu.....	79
Grafik 5: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyimleri	80
Grafik 6: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Mesleki Unvanları	80
Grafik 7: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Gelir Düzeyi	81
Grafik 8: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Çalışma Şekli.....	82
Grafik 9: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Hizmet Verdiği Mükellef Sayısı	83
Grafik 10: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Bürolarında Çalışan Personel Sayısı	84
Grafik 11: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının İnternet Vergi Dairesi Kullanma Sıklığı.....	85
Grafik 12: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Dönüşüme Dahil Olma Süreci.....	86
Grafik 13: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E-Dönüşüme Geçiş Aşamasında Sorun Yaşama Sıklığı	87
Grafik 14: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E- Dönüşüme Yönelik Eğitim Alma Durumları.....	88
Grafik 15: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Eğitim Aldığı Yerler.....	89
Grafik 16: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Kullandıkları Muhasebe Programının E-Dönüşüm Açısından Yeterliliği	90
Grafik 17: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E-Dönüşüme Geçişte Teknik Sorun Yaşama Durumları	91
Grafik 18: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının En Fazla Kullandığı Uygulamalar .	92
Grafik 19: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Kullanım Esnasında Sorun Yaşadığı Uygulamalar	93

ÖZET

Başlık: Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Etkinliği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma

Yazar: Banu TEKŞAN

Danışman: Doç. Dr. Furkan BEŞEL

Kabul Tarihi: 02/02/2023

Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 120 (ana kısım) + 7 (ek)

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkisi ile birlikte yaşanan gelişmelerin başında şüphesiz ki bilgi ve bilişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler gelmektedir. İçinde bulunulan bilgi çağı süreci değişimi gerekli kılmaktadır. Bilişim teknolojilerindeki değişim ve dönüşüm ile birlikte sanal dünya, hayatımızın merkezine işlemiştir. Bu süreçte hem mevcut gerekliliği yerine getirme bağlamında hem de hayatımızı kolaylaştırma ve hizmetlere katılımda etkinliği sağlama bağlamında devletler de dönüşüm sürecine girmiştir. Mevcut dönüşüm süreci ile kamu hizmetlerinin daha etkin ve hızlı gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında gerçekleştirilen e-devlet projesinin ön plana çıkan uygulamalarından biri de Vergi İdaresi alanındaki projelerdir.

Bu çalışma, Türkiye'deki e-dönüşümün tarihsel sürecini ve esas olarak Vergi İdaresindeki elektronik uygulamaları ve bu uygulamaların etkinliğini ele almayı amaçlamaktadır. Mevcut elektronik uygulamaların etkinliğinin saptanması çalışmada ulaşılmak istenen hedeflerin başında yer almaktadır. Söz konusu elektronik uygulamalar özellikle muhasebe meslek mensuplarını yakından ilgilendirdiğinden çalışma muhasebe meslek mensuplarına yöneltilen anket çalışması ile desteklenmiştir. Çalışma zaman ve erişilebilirlik unsurlarını göz önüne alınarak Sakarya ili ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda Sakarya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına kayıtlı 104 meslek mensubu ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre Sakarya ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının büyük çoğunluğunun e-dönüşüme zorunlu olarak geçiş sağladığı ve e-dönüşüme geçiş aşamasında sorun yaşadığı tespit edilmiştir. E-dönüşüm süreci ile birlikte her ne kadar iyi bir veri saklama yaratılıp veri kaybını engellense, güvenilir ve gerçek bilgi sunulsa da çalışmaya katılan meslek mensupları e-dönüşüm sürecinin hizmet maiyetini arttırdığını düşünmektedir. Ayrıca meslek mensubu bireyler fikir birliğine vararak GİB tarafından yeterli desteğin sağlanmadığını ve yaşadıkları sorunlar karşısında muhatap bulmada sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: E-Dönüşüm, Vergi İdaresinde E-Dönüşüm, E-Dönüşümün Etkinliği

ABSTRACT

Title of Thesis: The Efficiency of E-Transformation in Tax Administration (A Research on Accounting Professionals)

Author of Thesis: Banu TEKŞAN

Supervisor: Assoc. Prof. Furkan BEŞEL

Accepted Date: 02/02/2023

Number of Pages: x (pre text) + 120
(main body) 7 (add)

In today's world, at the beginning of the developments with the effect of globalization, there is no doubt that the developments in the field of information and information technologies. The current information age process necessitates change. With the change and transformation in information technologies, the virtual world has become the center of our lives. In this process, both in the context of fulfilling the current requirement and in facilitating our lives and ensuring efficiency in participation in services, states have also entered the transformation process. With the current transformation process, it is aimed to perform public services more effectively and quickly. One of the prominent applications of the e-government project realized within the scope of this purpose is the projects in the field of Tax Administration.

This study aims to discuss the historical process of e-transformation in Turkey and mainly the electronic applications in the Tax Administration and the effectiveness of these applications. Determining the effectiveness of existing electronic applications is at the top of the objectives to be achieved in the study. Since these electronic applications are of particular interest to professional accountants, the study was supported by a questionnaire directed to accounting professionals. The study was limited to the province of Sakarya, taking into account the time and accessibility factors. In this context, a survey was conducted with 104 professionals registered in Sakarya Chamber of Certified Public Accountants.

According to the results of the study, it has been determined that the majority of the professionals operating in the province of Sakarya make compulsory transition to e-transformation and have problems during the transition to e-transformation. Although a good data storage is created and data loss is prevented with the e-transformation process and reliable and real information is presented, the professionals participating in the study think that the e-transformation process increases the service cost. In addition, the members of the profession reached a consensus and stated that sufficient support was not provided by the RA and that they had problems in finding an interlocutor in the face of the problems they experienced.

Keywords: E-Transformation, E-Transformation in Tax Administration, E-Transformation Effectiveness

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Küreselleşme sürecinin etkileri ile birlikte yaşanan gelişmelerin başında bilgi ve internet teknolojileri gelmektedir. İnternet ve bilişim teknolojileri olarak adlandırılan olgu hayatın her alana nüfuz eden bu olgu beraberinde çeşitli dönüşümleri getirmekle birlikte dönemler itibari ile zorunluluk halini almaya başlamıştır. Dönüşüm, gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilecek olan işlemin kişilerin lehine olacak şekilde düzenlenmesini ve iyileştirilmesini amaçlayan bir olgudur. İnovasyona, bilgiye karşı olan talep ve teknolojik ilerlemeler de hali hazırda uygulamada yer alan birçok yöntemin elektronik olarak yürütülmesini gerektirmiştir. E-uygulamalar olarak ifade edilen teknolojik dönüşüm zaman içerisinde artış göstererek, muhasebe departmanları ve vergi dairelerini de kapsamaya başlamıştır. Vergi dairesinin elektronik dönüşüm sürecine girmesi ile kağıt ortamında gerçekleşen işlemlerin tümünün, elektronik ortama aktarılması imkanı ortaya çıkmıştır. Böylelikle yürütülen işlemlerin hızlı, düşük maliyetli ve hizmet kalitesinin yükselmesinin önü açılmıştır.

Vergileendirme işlemleri ile ilgili olarak e-dönüşüm sürecinin başarılı bir şekilde işleyebilmesi adına Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkili kurum olarak görevlendirilmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığına verilen yetkiler doğrultusunda, Türkiye’de vergi dairelerinde e-dönüşüm sürecine geçilmiştir. Vergi dairelerinde dönüşüm süreci üç aşamada gerçekleşmiştir. Bunlar; kurum içi e-dönüşüme yönelik uygulamalar, vergi mükelleflerine ve meslek mensuplarına yönelik uygulamalar ve diğer kurumlarla otomasyona yönelik uygulamalardır. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi ile işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, arşiv sorununun ortadan kalması ve elde edilen bilgilerin daha güvenilir olması sağlanmaktadır. Yukarıda ifade edilen çeşitli gelişmeler ve e-dönüşüm uygulamalarının etkinliği çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada e-dönüşüm olgusu, Türkiye’de e-dönüşüm olgusunun gelişim süreci, Vergi idaresinde e-dönüşüme bağlı olarak gerçekleşen elektronik uygulamalar ele

alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı e-dönüşümün yani söz konusu elektronik uygulamalar bağlamında gerçekleşen dönüşüm sürecinin etkinliğinin saptanmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, vergi idaresindeki elektronik dönüşüm süreci ve bu sürecin etkinliğin düzeyi araştırılacaktır. Söz konusu araştırma için kullanılacak olan ana örneklem grubundaki Sakarya ilinde görev yapan muhasebe meslek mensuplarının daha önce bu tarz bir içerikte kullanılmamış olması bu çalışmayı önemli ve özgün kılmaktadır. Ayrıca Sakarya ili gerek ihracat gerekse ithalat bakımından oldukça yoğun bir ekonomik faaliyet alanı içerisinde bulunmaktadır. Bilindiği gibi her iki ekonomik faaliyet türünde e-dönüşüm uygulamaları oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Bu sebeple kullanılan Sakarya ilinde ihracat ve ithalat yapan firmalara hizmet veren meslek mensuplarının sayısı oldukça fazladır. Bu sebeple uygulamada yaşanan sorunlara farklı bakış açıları arasında tespit edilebilmesi açısından, aynı zamanda örneklemin ve araştırma konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

“Vergi idaresinde gerçekleşen elektronik dönüşüm süreci, vergi idaresine ne ölçüde etkinlik sağlamaktadır?” sorusu bu çalışmanın araştırma sorusu olarak belirlenmiştir. Araştırma sorusundan yola çıkarak çalışmanın temel hipotezi, “vergi daireleri ve muhasebe meslek mensuplarının vergi idaresine yönelik olarak kullandıkları e-dönüşüm uygulamaları, vergi idaresinin etkinlik düzeyine olumlu katkı sağlar” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın evreni Türkiye genelinde faaliyet gösteren tüm meslek mensupları olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında örneklem grubu ise Sakarya ilinde faaliyet gösteren Muhasebe Meslek Mensupları olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada sosyal bilimlerde sıkça tercih edilen nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kavramsal çerçevenin oluşturulması ve literatür taramasının yapılmasında kütüphane tarama ve doküman analizi araçlarından yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmada toplumun geneline yayılan bir olgunun, bireysel olarak hangi etkenlerin sonucu oluştuğunun

tespitine imkan tanıyan anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada saha araştırması olarak yapılan anket çalışmasına 104 meslek mensubu katılmıştır. Anket verileri IBM SPSS Statistics 22 paket programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Sakarya ilinde görev yapan SMMM odasına kayıtlı meslek mensubu bireylere uygulanan anketin değerlendirmesi yapılarak e-dönüşüm konusunda etkinlik düzeyi ile ilgili çeşitli çıkarımlara yer verilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı

 blmden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde kavramsal olarak e-dönüşüm olgusuna ve e-dönüşüm ile ilgili çeşitli bilgilere değerinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde e-dönüşüm kapsamında vergi dairesinde gerçekleşen elektronik uygulamalara ve literatür taramasına yer verilmiştir. Bu alanda gerçekleşen uygulamalar; kurum içinde gerçekleşen dönüşüm sürecine bağlı olarak gelişen uygulamalar, mükellef ve meslek mensuplarına yönelik uygulamalar ve diğer kurumlara otomasyona yönelik uygulamalardır. Çalışmanın son bölümünde ise vergi idaresinde e-dönüşümün etkinliği incelenmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL OLARAK E-DÖNÜŞÜM

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkisiyle birlikte yaşanan gelişmelerin başında şüphesiz teknolojik gelişmeler gelmektedir. Teknolojik gelişime bağlı olarak dönüşüm sürecine girilmiştir. Dönüşüm sürecine girilmesinin temel sebeplerinden biri de içinde bulunulan bilgi çağının, bu değişimi gerekli kılmasıdır. Bu süreçte hem mevcut gereklilikleri yerine getirmek hem de hayatımızı kolaylaştırma ve hizmetlerde etkinliğin sağlanması amacıyla devletler de dönüşüm sürecine girmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen e-devlet projesinin ön plana çıkan uygulamalarından biri de Vergi İdaresi alanındaki projelerdir. Çalışmanın bu bölümünde Vergi İdaresi ve E-dönüşüm kavramları tanımlanacak olup e-dönüşüme geçiş süreci açıklanacaktır.

1.1. Türk Vergi İdaresi

1.1.1. Türk Vergi İdaresinin Tarihsel Gelişimi

Türk vergi idaresinin tarihsel gelişiminde Osmanlı İmparatorluğu'nun, özellikle de Tanzimat ve Meşrutiyet sonrası dönemin önemli etkilerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda Osmanlı Dönemindeki vergilendirmenin temelini de Selçuklu vergi sistemi tarafından oluşturulduğu bilinmektedir (Tezcan, 2003, 126).

Aşıkpaşazade Tarihine göre Osman Gazi; “Her kim pazarda satış yapıp para kazanırsa bunun iki akçasını versin, satamazsa hiçbir şey vermesin ve bu kuralı kim bozarsa Tanrı da onun dinini ve dünyasını bozsun.” fermanını vermiş ve bu ferman ile Osmanlı topraklarında ilk kez vergi toplanması hususu uygulamaya konulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2007, 1). Osman Gazi döneminde ilk kez vergi uygulamasının başlatılması hususu söz konusu olsa da Osmanlı Döneminde ilk mali teşkilat I. Murat döneminde kurulmuş olup ayrıca ilk kez mali mevzuata din dışı bir kanun¹ getirilmiştir. I. Murat zamanında kurulan mali teşkilat akabinde Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından geliştirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 07 Aralık 2021).

¹ Osman Gazi döneminden itibaren mali mevzuatta kanunlar hem yazılı değildi hem de kanunların kaynağını büyük çoğunlukla Kuran oluşturmaktaydı. Kuran'ın yanında ayrıca hadis ve fıkıhlar da söz konusu mevzuatta önemli yer tutmaktaydı. I. Murat bu mali yapıya ilk kez Kuran, hadis ve fıkıh dışında kaynağını dinden almayan bir kanun getirmiştir. I. Murat'ın ardından Fatih Sultan Mehmet idari ve mali konulardaki kanun ve yönetmeliklerde ıslahatlar yapmıştır.

Hazineye giren ya da çıkan mal ve paraların düzenli bir biçimde korunması amacı ile Devlet Muhasebe Teşkilatı kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet zamanında hayata geçirilen Devlet Muhasebe Teşkilatı I. Selim ile birlikte geliştirilerek devam etmiştir. Böylelikle mali alanda denetim sağlanmıştır (Tezcan, 2003, 127). Bunun dışında “Hazine-i Amire” isimli bir yönetime Maliye Bakanlığı görevlerinin verildiği görülmektedir. Hazine-i Amire’nin dışında “Darphane Nezareti” ve “Mansure Hazinesi” gibi örgütler kurulmuştur. Ancak bu örgütlerin tamamı birbirinden bağımsız olarak yönetilmekteydi. Bu da maliye işlerinde bütünlüğü sağlamıyor ve örgütler arasında anlaşmazlık çıkmasına sebep oluyordu (Canbolat, 2019, 74). Bütünlüğün sağlanamaması ve çeşitli anlaşmazlıkların çıkması sonucu 1838 yılına kadar Osmanlı mali yapısında bütüncül anlayışa hakim olan bir Maliye Bakanlığı’nın olmadığını söylemek mümkündür.

1838 yılında bir “Hattı-Hümayun” yayınlamış olup bununla birlikte devlet teşkilatının içerisinde Maliye Nezareti kurulmuştur. Mevcut nezaret içerisinde daireler bulunmakta olup tüm daireler Maliye Nezaretine bağlıdır. Haraç Dairesi isimli daire ile kentlerden mahalleler ile ilgili resimler toplanmıştır. Bu bakımdan incelendiğinde söz konusu dairenin günümüzdeki Gelir İdaresi Başkanlığı’nın görevlerini yerine getirdiği görülmektedir. 1881 yılına gelindiğinde ise Maliye Nezareti “Heyet-i Merkeziye” ve “Heyet-i Mülhaka” şeklinde iki ayrı kuruluş haline dönüşmüştür. Gelirler Genel Müdürlüğü’nün özü ilk kez Heyet-i Merkeziye isimli merkez teşkilatta atılmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2007, 1).

Meşrutiyet döneminde maliye örgüt yapısında daire, meclis ve komisyon değişikliği gibi çeşitli değişiklikler meydana getirilmiştir. 1909 yılında Maliye Nezareti’nin gelir ve giderlerini gösteren ilk istatistiki çalışma gerçekleştirilmiştir. 1909-1911 yılları arasında Maliye Nazırı Mehmet Ziya Paşa ve Mehmet Cavit Bey dönemindeki etkisi Cumhuriyet döneminde de devam edecek olan çeşitli mali düzenlemelere gidilmiştir (Tezcan, 2003, 132).

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanıp yasalaştırılan ilk kanunun vergi kanunu olmasına binaen 1923 yılında Maliye Bakanlığı kurulmuştur. Maliye Bakanlığı’nın kurulmasının ardından 29 Mayıs 1936 yılında 2996 sayılı Maliye

Vekaleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun² kabul edilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2007, 1). Bu kanun ile 1838 yılında Avarız ve Bedel-i Nuzil Dairesi olarak kurulan vergi dairesi, Varidat Umum Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Canbolat, 2019, 75). 2996 sayılı Maliye Vekaleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanunun 31. ve 32. maddesine göre Varidat Umum Müdürlüğü'nün görevleri şu şekildedir; “İdaresi Maliye Vekaletine mevdu bilümum vergi ve resimlere ait tarh vetahakkuk teşkilatının faaliyetini idare ve tanzim etmek, Vergi kanunlarının tatbikatını yakından takip etmek,..., Maliye Vekaletinin müsaadesiyle yapılan vergi terkinlerine ait muameleleri hazırlamak,...”(Maliye Vekaleti Teşkilat Ve Vazifeleri Hakkında Nizamname, 1936).

1942 yılına kadar görevini ifa eden Varidat Umum Müdürlüğü, 1942 yılında yapılan bir değişiklik ile kaldırılmış ve kaldırılan bu müdürlüğün yerine Vasitasız Vergiler ile Vasıtalı Vergiler Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Kurulan bu müdürlük 1946 yılına gelindiğinde kaldırılmış ve yerine 29 Mayıs 1946 yılında 4910 sayılı kanun³ ile Gelirler Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Tezcan, 2003, 133).

1980 ve 1990'lı yıllarda hizmet sunumunu geliştirme anlayışı akabinde vergi idarelerinden beklenti değişmiştir. Beklentileri karşılayabilmek adına organizasyon yapısında ve metotlarda çeşitli değişikliklere gidilmiştir (Kılıç, 2011, 365). Bu değişikliklerden ilki temelleri 1936 yılında atılan Maliye Bakanlığında 1983 yılında uygulamaya koyulan 178 sayılı KHK ile köklü bir değişiklik yapılmasıdır. Bu çerçevede teşkilat yapısı, görev ve yetkileri düzenlenerek bugünkü Maliye Bakanlığı kurulmuştur (Canbolat, 2019, 76). Bir başka değişiklik ise 2005 yılında yapılmıştır. 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun⁴ ile Gelirler Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır. Kaldırılan Gelirler Genel Müdürlüğünün yerine dönemin şartlarına ayak uyduracak, ihtiyaçları karşılayacak ve Maliye Bakanlığı'na bağlı kuruluş olacak olan Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) kurulmuştur. (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2007, 3) GİB, gelir politikasını uygulamak, vergi gelirlerini en az maliyetle toplamak, mükelleflere yönelik hizmetlerde özveri, etkinlik ve verimlilik ilkelerine göre görev yapmak amacı ile kurulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 07 Aralık 2021).

² 05.06.1936 tarih ve 3322 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

³ 07.06.1946 tarih ve 6327 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁴ 16.05.2005 tarih ve 25817 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesindeki gelirler kontrolleri, vergi dairesi başkanlığındaki vergi denetmenleri ve Maliye Bakanlığı bünyesindeki Maliye Müfettişleri ile Maliye Hesap Uzmanları Kurulu 646 sayılı KHK⁵ ile kaldırılmıştır. Esas olarak bu birimlerin kaldırılma amacı Maliye Bakanlığı'nın denetim birimlerinin tamamının tek çatı altında toplanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek ve uzmanlaşmayı sağlamak adına Maliye Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Vergi Denetim Kurulu (VDK) kurulmuştur (Canbolat, 2019, 76).

1.1.2. Türk Vergi İdaresinin Mevcut Yapısı ve İşleyişi

Kamusal harcamaların finansmanında devleteler egemenlik gücüne dayalı olarak vergilerden yararlanmaktadırlar. Vergilerin toplanması ile ilgili olarak sürecin belirli düzen ve süreklilik yapısı altında devam ettirilmesini ise vergi idaresi kavramı ile açıklamak mümkündür. Vergi idaresinin Türkiye'deki yönetim ağını oluşturan kurum Hazine ve Maliye Bakanlığı'dır. Maliye Bakanlığı'nın yapısı ve görevleri 178 sayılı KHK⁶ ile düzenlenmiştir. Bu KHK'ya göre Maliye Bakanlığı'nın başlıca görevleri; "Maliye politikasının hazırlanmasına yardımcı olmak, maliye politikasını uygulamak, ...,Gelir politikasını geliştirmek, Her tür gelir ve gider işlemlerine ilişkin mevzuatı hazırlamak..." şeklinde ifade edilmiştir. 178 Sayılı KHK yayımlandıktan sonra çeşitli kararnameler ile birlikte maliye bakanlığının görevlerinde değişiklik yapılmıştır.

Her ne kadar Vergi idaresi ve vergisel işlemler söz konusu olduğunda Maliye Bakanlığı akla gelse de özelden durum farklılaşmaktadır. Vergi idaresinde işleyiş ele alındığında esas olarak akıllara GİB gelmektedir. Çünkü GİB görevi itibarıyla vergi toplama işini gerçekleştirmektedir. Bu durumda vergi idaresinin GİB'na eşdeğer görüldüğünü söylemek mümkündür.

Gelir İdaresi Başkanlığı, 2005 yılında 5345 sayılı kanun ile Maliye Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş, olarak kurulmuştur. 2018 yılına gelindiğinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş ile birlikte GİB'in teşkilat yapısında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 15.07.2018 tarihinde 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi⁷ ile GİB'in görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir (Canbolat, 2019, 78).

⁵ 10.07.2011 tarih ve 27990 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁶ 14.12.1983 tarih ve 18251 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁷ 15.07.2018 tarih ve 30479 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

GİB'in başlıca görevleri şunlardır:

“... Mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştırmak ve hizmetlerini yerine getirmek, ... Vergilendirmeye ilgili bilgileri toplamak ve bilgi işlem faaliyetlerini yürütmek, ... Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi konusunda gerekli tedbirleri almak, ... Görev alanına giren konularda, uluslararası gelişmeleri izlemek ve AB, uluslararası kuruluşlar ve diğer devletlerle iş birliği yapmak”(Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, Madde 137)

Yukarıda görevleri ifade edilen GİB kısaca, gelir politikalarını uygulamak, vergi vb. gelirleri olabildiğince az maliyet ile toplamak, vergiye gönüllü uyumu sağlamak, mükelleflerin vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirirken kolaylık sağlamak amacıyla etkin hizmet sunulmasını sağlamak, şeffaf, hesap verebilir, katılımcı ve verimli olması ilkelerine göre görev yapmak üzere kurulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 07 Aralık 2021).

Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde amaçlanan görevleri yerine getirmek için toplamda 13 adet başkanlık bulunmaktadır.⁸ GİB'e bağlı Vergi Dairesi Başkanlığına bağlı faaliyet gösteren vergi dairesi müdürlükleri mükellefleri tespit ederek tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsilat işlemlerini gerçekleştirmektedir. Böylelikle mükelleflerin doğrudan muhatap olduğu birimin vergi dairesi olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. E-Dönüşüm

1.2.1. E-dönüşüm Kavramı

Dönüşüm kelime anlamı olarak “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon⁹” anlamına gelmektedir. Kelimenin köküne bakarak incelendiğinde “dön” mastar eki eski Türkçe'nin “Tön” kelimesinden gelmektedir. Bu kelime de değişme, başkalaşma, evrilme, çevrilme anlamlarına gelmektedir (Öğüt, 2005, 1). Kavramın bu anlamlarından yola çıkarak dönüşüm olayının bir süreci kapsadığını ve bu süreçte mevcut halden yeni bir duruma aktarımın mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

⁸ Başkanlıklar ve detaylı bilgi için bkz.(Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi:14 Eylül 2021).

⁹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.09.2021).

Dönüşüm kavramını tanımlarken kullanılan “başkalaşma, olduğundan başka bir biçime girme, yeni bir hal alma” ibareleri esasen değişimi de açıklar. Bilinçli ve kontrol dahilinde bir değişim süreci gerçekleştiğinde dönüşüm olgusundan da bahsetmek mümkündür. Başarılı bir değişim süreci gerçekleşirse yani amaçlanan noktalara ulaşırsa dönüşüm meydana gelmiş olacaktır (Canbolat, 2019, 5). Küreselleşme ile birlikte hangi açıdan bakılırsa bakılsın sınırsız olan bir dünyada bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak olay ve olguların dönüşümü de elektroniğe evrilmiştir (Öz - Bozdoğan, 2012, 69). Böylelikle e-dönüşüm kavramı ortaya çıkmıştır.

E-dönüşüm kavramı, esasen elektroniğe dönüşümü ifade etmektedir. Yani elektronik olmayan, teknolojik araçların kullanılmadığı bir olgudan elektronik araçların kullanıldığı duruma geçişi ifade etmektedir (ARI, 2009, 69–70). Esas olarak e-dönüşüm, kurumsal bir yapının iş modelini, iş akış süreçlerini, elde edilen ürünleri ve iş çıktılarının tamamının bütünlük içerisinde değiştirilmesini bilişim teknolojilerinin etkin kullanımını sayesinde gerçekleştiren olgudur (Öz - Bozdoğan, 2012, 69).

Elektronik teknoloji üzerindeki yansımaya bağlı olarak yaygınlaşan elektronik dönüşüm kavramı kamu yönetiminde, bilgi üretiminde, güvenlikte ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda hem çalışma iş anlayışının değişmesine hem de dijital hayata adaptasyonda önemli rol oynamaktadır (Canbolat, 2019, 6). E-dönüşüm süreciyle, iş, eğitim, ulaşım, hizmet sektörleri, bilgiye erişimin hızlı olması ve çıktıların hızlı bir şekilde tespit edilmesi sağlanmaktadır (Çetiner, 2008, 40). Dijital hayata adaptasyonu da simgeleyen e-dönüşüm bu sebeple durağan olmayan, kendini daima yenileyen bir süreçtir. Bu sürece binaen e-dönüşümün bir proje olmadığı ifade edilmektedir. Projelerin belirli bir bitiş tarihlerinin olması açısından proje olmaktan uzaklaşan e-dönüşüm kavramı daima gelişen bir süreç ve çalışma şeklidir (Yıldırım, 2020, 6). Bir diğer şekilde e-dönüşüm gelişen, büyüyen bir süreç silsilesini ifade etmektedir.

E-dönüşüm süreci esasen yaşamın bilgi ve internet çağına evrilmesi ve hayatımızın elektronik yaşantı ile bütünleşmesi sonucu zorunlu bir olgu haline gelmiştir. Bu kapsamda e-dönüşümü zorunlu kılan dört temel unsurdan bahsetmek mümkündür. Bu unsurlardan birincisi, toplumun günümüzde meydana gelen inovasyon taleplerindeki sürekli artış olarak ifade edilebilmektedir. İkinci olarak teknolojik yardım ile hizmet

maliyetlerinde azalış meydana gelebilmesi yer almaktadır. Üçüncüsü küreselleşen dünya coğrafyasında doğru ve sağlıklı bilgiye erişimde kamu kararlarının desteği ve yönlendirmesine duyulan ihtiyaç yer almaktadır. Son unsuru ise kamusal verimlilik ve şeffaflılığın sağlanmasına duyulan ihtiyaç oluşturmaktadır (IŞIKSAL, 2004, 10).

Yukarıda bahsedilen unsurlar ışığında e-dönüşümün bir devlet politikası olarak yürürlüğe konulduğunu ve bu politika vasıtasıyla fayda sağlamak amacı ile vatandaşlarımıza aktarılmasının gereklilik haline geldiğini söylemek mümkündür. Böylelikle hem küresel olarak yaşanan teknolojik gelişmelere ayak uydurulacak hem de yürütülecek olan çalışmaların hızlı ve şeffaf bir biçimde hayata uyarlanması sağlanacaktır. Yukarıda yer alan açıklamalar sonrasında ise ifade edilmesi gereken ve çalışmanın temel araştırma konusunu oluşturan e-dönüşüm kavramının açıklanması gerekmektedir.

Yıldırım (2020) e-dönüşümü, insanların yaşamını kolaylaştırmak amacıyla teknolojik gelişmelerden yararlanarak yeni bir dinamik yapıya geçiş olarak tanımlarken, Canbolat (2019) e-dönüşümü devletin vatandaşlarla karşılıklı etkileşimli bir biçimde gerçekleştirdiği kamu hizmetinin bilgi ve internet teknolojileri sayesinde yapılabir hale dönüştürülmesi şeklinde tanımlamaktadır. KURTCEBE ve UTKU (2020)'ya göre e-dönüşüm teknolojinin sağladığı verimlilik ve maliyet avantajıyla birlikte iş ve işlemlerin, ticaretin ve hatta mükellefin elektronik ortamda iş yapmasıdır.

Yukarıdaki tüm bu tanımlamalar doğrultusunda e-dönüşüm kavramını hem kamu kurumlarında hem de özel işletmelerin iş ve işlemlerini teknoloji çağının gerekliliklerini kullanarak yerine getirmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Dönüşüm teknolojiye bağımlı şekilde gerçekleşmiştir. Devlet mekanizmasında e-devlet dönüşümü şeklinde gerçekleşen e-dönüşüm kavramı amacını ve kapsamını bireylerin de bu düzenin bir paydaşı olacak şekilde ilerletmiştir (Esgin, 2015, 106–107).

1.2.2. E-dönüşümün Amaçları

Dönüşüm kavramı özü itibarıyla mevcut yapıdan daha iyi bir yapıya ulaşmayı amaçlayan, toplumsal dinamiklerin yeniden şekillendirildiği yeniliklerin tümüdür (Öz - Bozdoğan, 2012, 69). E-dönüşüm kavramı kurum ve kuruluşun kültürünü, iş yapısını,

sürecini ve organizasyon şemasını çalışanlar, işverenler, müşteriler ve paydaşlar yararına olacak biçimde değiştirmeyi amaçlar (Kızılgın, 2017, 12).

E-dönüşümün başlıca amaçları aşağıda alt başlıklar halinde ifade edilmiştir (Arıkan, 2015, 5), (www.bilgitoplumu.gov.tr 15.09.2021).

1.2.2.1. Hizmet Sunumunda Etkinliğin Sağlanması

Küreselleşmenin ve inovasyonun önem kazandığı günümüzde elektroniğe dönen hizmetlerde vatandaşların yaşamsal beklentilerini karşılamak gerekmektedir. Vatandaşların beklentisini karşılayacak ve onların katılımını arttıracak bir sistem olan elektroniğe geçiş hem hizmet sunumunda etkinliği arttıracak hem de hizmeti sunma aşamasındaki maliyetleri azaltacaktır. Hizmet sunumunda maliyetin azalması hizmetten elde edilen verimin artması hizmetlerdeki etkinliğin artmasını sağlamaktadır.

1.2.2.2. Etkin Bir Denetim

Sunulan hizmetler açısından geliştirilecek denetim mekanizmasının güncel yaşam koşulları dikkate alınarak elektronik denetim mekanizması için uygun alt yapı oluşturulması, denetim mekanizmasında standart bir denetimi sağlar. Elektronik olarak uzaktan gerçekleştirilebilecek ve denetimde standartlaşan usul ve esaslar denetim mekanizmasının etkinlik düzeyinin artışına katkı sağlamaktadır (Arıkan, 2015, 5).

1.2.2.3. İşlemlerde Hız ve Pratiklik

Bilgi teknolojileri kullanılarak gerçekleştirilen pek çok işlemde süreç hızlı ve pratik biçimde gerçekleşmektedir. Elektronik olarak gerçekleşmeyen işlemlerde kırtasiyecilik¹⁰ sebebi ile süreçlerin uzaması söz konusudur.

1.2.2.4. Kamu Yönetiminde Şeffaflık, Güvenilirlik ve Hesap Verilebilirliğin Artması

Hizmetin sunulması ve sunulan hizmetlere ulaşım elektronik ortamda gerçekleşeceğinden dolayı kamu yönetiminde şeffaflık sağlanacaktır (Canbolat, 2019,

¹⁰ TDK'ye göre "bürokrasi" anlamına gelen kırtasiyecilik kavramı genel olarak Devlet kurumundaki üst düzey yöneticilerin kırtasiye işlerini sebep göstererek iş ve işlemlerin süresini uzatarak zorlaştırma olarak tanımlanmaktadır (AKÇAKAYA, 2016, 277). Detaylı bilgi için bkz. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307611>

22). Aynı zamanda iş ve işlemler elektronik ortamda gerçekleştiğinden hem işlemlerin güvenilirliğinin arttığını hem de bilgi edinme ve hesap verilebilirliğin arttığı söylemek mümkündür.

1.2.2.5. Kurumlar ve İşlemler Arası Koordinasyon

İnternet teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak kurum ve işlemler arasında koordinasyon sağlanmaktadır. Bu durum kurumlar arasında ve birbiri ile bağlantılı olan işlemler arasında bütünlük sağlarken aynı zamanda işlemlerin gerçekleştirilmesinde etkinliği sağlayan bir mekanizma görevi görmektedir.

1.2.2.6. Katılımcılığın Artması

Bireylerin internet teknolojilerinden yararlanarak, hızlı bir biçimde iletişim kurması elektronik ağlar sayesinde gerçekleşmektedir. Ağ teknolojisindeki hızlı erişim ve düşük maliyet sayesinde gerek kamu kesiminde gerekse özel işletmelerdeki katılımı arttırmıştır. Hizmete erişimde mesafelerin kalkmış olması ve tüm işlemlerin elektronik yöntemlerle halledilebilir olması hizmetten faydalanacak kişi sayısının artmasına sebep olmaktadır.

1.2.2.7. Kaliteli ve Kesintisiz Hizmet Verilmesi

Bilgi ve internet teknolojilerinin kullanılmasının sağladığı avantajlardan biri de şüphesiz ki hizmetlerin bireylerin sürekli erişim imkanına sahip olmasıdır. Özellikle akıllı telefon, tablet ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile birlikte istenildiği anda hizmet talebine cevap verilebilmektedir. Hizmete erişimin bu denli kolay ve hızlı olması hizmetten alınan verimi daha kaliteli hale getirmektedir.

1.2.3. E-Dönüşümü Doğuran Unsurlar

E-dönüşüm olgusunu oluşturan unsurlar yeni bilgi ekonomisi, bilişimsizlik maliyeti ve sayısal uçurum olmak üzere üç başlıkta toplanmaktadır.

1.2.3.1. Bilgi Ekonomisi

Gelişen teknolojiler sayesinde dünya düzeni değişmiştir. Gelişen teknoloji ile birlikte gelen bilgi toplumu günümüzün en önemli girdisidir. Küreselleşme beraberinde ülke

sınırları ortadan kaldırmış, istenilen bilgiliye erişim kolaylığı sağlanarak, hızlı erişim olanağı elde edilmiştir. Küreselleşen dünya düzeninde iç ve dış rekabete ayak uydurabilmenin en temel koşulu yeniliklere açık, vizyon ve hedeflere yönelik stratejiler belirlemektir. Şüphesiz ki söz konusu stratejileri belirlerken çağdaş yöntemler ve yeni teknolojiler kullanılarak iyileşmek gerekmektedir (Kaypak, 2009, 217).

Bilgi ekonomisi ile birlikte son iki yüzyıldır üretim faktörü olarak görülen kas gücü işlevini yitirmiştir. Artık üretimin ana kaynağı bilgi ve teknolojidir. Bilgi teknolojilerinin kullanılmasıyla bilgiye erişim son derece kolay ve hızlı gerçekleşmektedir. Bilgi, bu denli hızlı ve kolay ulaşım sayesinde üretim süreçlerinin hammaddesi olarak görülmüştür (Kurttepe, 2007, 71).

1.2.3.2. Bilişimsizlik Maliyeti

Bilişimsizlik maliyeti bilgisayar teknolojilerinin ya hiçbir şekilde kullanılmamasından ya da kullanılan kısmın etkin ve verimli olmamasından kaynaklanan maddi kayıplar olarak ifade edilmektedir (Arifoğlu, 2004, 16'dan aktaran; Tekindal - Erdoğan, 2009, 118). Bu bilişimsizlik maliyetinin içerdiği maliyet unsurları ise kısaca aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür (Yıldırım, 2020, 15–16);

- Bilişimsizlik maliyetinde yeni teknolojiler kullanılmadığında devlet bu durumdan kazanç sağlamaz, aksine halen geleneksel yöntemler kullanıldığı için hem iş gücü kaybı yaşanır hem de fiziki harcamalarda kayıp meydana gelir.
- Önceden bitişi planlanmış olan plan ve projelerin tamamlanmaması halinde karşılaşılan yazılım, donanım ve işgücü maliyeti, eksik kalmış projelerin uygulamaya konması durumunda elde edilecek olan kazancın sağlanamaması maliyeti ve uygulanamaması durumunda gereksiz yere yeni uygulamaların maliyetini doğurur.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmadan yapılan projelerde ülkenin potansiyel kaynakları bilinmeden proje oluşturulmuş olacaktır. Ülkenin potansiyel kaynaklarının bilinmemesi elde edilecek olan gelirin elde edilmeme maliyetini doğurur.

Bir ülkenin gelişiminde başarı sağlamayan, o ülkenin gelişimi açısından engel teşkil eden durum şüphesiz ki var olan teknolojinin etkin bir biçimde kullanılmamasıdır.

Teknoloji kullanımının olmadığı ülkeler diğer ülkelerin çok gerisinde kalır. Söz konusu gerilik ekonomik ve sosyal açıktır. Çünkü bilişimsizlik, söz konusu ülkedeki vatandaşlarında sosyal yaşantılarını derinden etkilemektedir. Hem ekonomik ve sosyal yaşantı olarak hem de diğer ülkelerin gerisinde kalmamak adına teknolojiye ve bilişim sektöründeki gelişmeleri öğrenmek, gelişimleri yakinen takip etmek ve mevcut gelişimlere ayak uydurmak ilerlemek için önemli rol oynamaktadır.

1.2.3.3. Sayısal Uçurum

1990'lı yılların ortalarında gündem olan sayısal uçurum kavramı, bilgi ve bilgi teknolojilerine erişim sağlayabilenler ile sağlamayanlar arasındaki boşluğu ifade etmektedir (Demir, 2021, 125). Farklı coğrafi alanlarda yaşayan insanların ticari iş ve işlemlerinden sosyo-ekonomik yaşantısına kadar her tür durumda bilgi ve internet teknolojilerine erişim imkanındaki yelpaze açıldıkça sayısal uçurum artmaktadır.

Bilgi toplumu olgusunun yerleştiği ya da yerleşim aşamasında olduğu yerlerde, bilgi toplumundan faydalanma düzeyi ile bilgi toplumunun avantajlarından yararlanabilme düzeyi dijital uçurumları meydana getirmektedir. Bilgiye erişim ve erişilen bilgiyi kullanma konusunda, tüm bireylere ya da tüm toplumlara eşit şartlar sağlanamamaktadır. Bazı insanlar ya da toplumlar bilgiye hızlı erişim sağlarken bazıları daha yavaş bir biçimde bilgiye erişmektedir. Bilgiye hızlı erişim sağlayan bireylerin yanında bilgiye çok zor şartlarda erişim sağlayan insanlar da bulunmaktadır (Kurttepe, 2007, 72–73). Bireyin ya da toplumun bilgi ve internet teknolojilerine erişiminin sağlanması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Erişim ile birlikte erişilen bilgiyi kullanma becerisine sahip olmak ve BİT okuryazarlığı bir bütünü teşkil etmektedir.

1.2.4. E-dönüşüme Geçme Yolundaki Çalışma ve Projeler

Bilgi ve internet teknolojilerinin tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte Türkiye'de bu dönüşüme ayak uydurmak amacıyla 1990'lı yılların son yarısından itibaren bu konuda çaba sarf etmiştir. Bu dönemde Türkiye'de bilgi ve internet teknolojileri olma yönündeki adımların atıldığını gözlemlemek mümkündür (Küçükdemirci, 2019, 14).

Bilgi toplumu olma yönünde atılan adımların başında gelen rapor ve araştırmaların yanında aynı zamanda toplumun belli başlı unsurlarına yönelik çalışmalar da ön planda

olmuştur. Bu çalışmalar ise aşağıda başlıklar halinde ifade edilmiştir (Bilgitoplumu, 16 Eylül 2021).

1.2.4.1. Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Raporu¹¹

Bilgi ve teknoloji eksenli büyük dönüşüm olgusu Türkiye’yi 1990’lı yıllarda etkisi altına almıştır. Bu kapsamdaki ilk projelerden biri 1993 yılında Dünya Bankasının desteğiyle geliştirilen “Türkiye Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon” projesidir (ÇARIKÇI, 2010, 102). Bilişim teknolojilerinin kamu kurum ve kuruluşlarında daha etkin kullanımını kapsayan proje, bilgisayar kullanımını, yazılım pazarını, iletişim ağlarını ve yasal altyapı konusunda çeşitli tespitlere yer verip eylem planı önerisi sunmuştur (Canbolat, 2019, 49). Ancak sunulan eylem planı önerileri hayata geçirilememiştir. Bunun sebebi ise Dünya Bankası ile kredi anlaşmalarının tamamlanmamış olmasıdır¹².

1.2.4.2. Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA)¹³

Ulaştırma Bakanlığı ile TÜBİTAK tarafından 1999 yılındaki çalışmayla birlikte Türkiye’nin enformasyon politikalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla enformasyon projeleri teknolojileri altyapı kullanımı, mevcut alandaki yönelimler, dünyanın genel eğilimi ve Türkiye’deki güncel durum, vizyon ve hedefler ile birlikte ortaya konulmuştur (Bilgitoplumu, 16 Eylül 2021). Raporun 1.bölümünün “Çevrenin İzlenmesi” başlığının Yönetimde Enformatik Teknolojilerin Kullanımı alt başlığında “online government” kavramı ilk defa kullanılmıştır (Canbolat, 2019, 49–50).

1.2.4.3. E-Ticaret Koordinasyon Kurulu

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu kararı ile Türkiye’de elektronik ticaretin yaygınlaşması amacıyla e-ticaret koordinasyon kurulu kurulmuştur (Bilgitoplumu, Eylül 16, 2021). Kurul 1998 ile 2002 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Kurul bünyesinde

¹¹ Raporun tamamına ulaşmak için bkz.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/930000_BilisimVeEkonomikModernizasyonRaporu.pdf (Erişim Tarihi: 16.09.2021).

¹² <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumuna-donusum/> (Erişim Tarihi: 16.09.2021).

¹³ Raporun tamamına ulaşmak için bkz.

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/991000_TuenaRapor.pdf (Erişim Tarihi: 16.09.2021).

e-ticaretin gelişmesine yönelik hukuk, teknik ve finansal konularla ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur. 2002/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile gerçekleştirilen çalışmaların Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı çatısı altında toplanana kadar geçen süre boyunca varlığını sürdüren kurul 2002 yılında faaliyetlerine son vermiştir (Canbolat, 2019, 50).

1.2.4.4. KamuNET (1998-2002)

1998 yılında Başbakanlık tarafından yayınlanan raporda Ulusal Bilgi sisteminden bahsedilmiştir. Kamu hizmetlerinde ayrı ayrı bilgisayar ağ projeleri planlamasının yapılması veya birden fazla bilgisayar ağının kurulup kullanılması yerine kamu bilgisayarlarında kullanılacak olan tek bir bilgisayar ağının kurulması kararı alınmıştır (Hepaksaz - Hayrullahoğlu, 2011, 112). Bu kapsamda Başbakanlığın 19.03.1998 tarih ve 1998/13 sayılı genelgesi ile kamuda yürütülen faaliyetlerin bilgisayar ortamına aktarılması hususunda koordinasyon, faaliyetlerin değerlendirilmesi ve finansman konusundaki engellerin aşılması amacıyla Başbakanlık müsteşarlarının başkanlığında Kamu-Net Üst Kurulu ve Kamu-Net Teknik Kurulu oluşturulmuştur (Bilgitoplumu, 16 Eylül 2021)

1.2.4.5. E-Türkiye Girişimi (2001)

Rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomiye sahip olunması ve bilgi toplumuna dönüşümün sağlanması ve E-Avrupa projesinin ülkemize uyarlanması amacını gerçekleştirmek üzere 09.10.2001 tarihli 352 sayılı Genelge ile e-Türkiye girişimi başlatılmıştır (Canbolat, 2019, 51–52). E-Türkiye projesi girişimi bağlamında 11 adet çalışma grubu ve koordinasyonundan sorumlu kuruluşlar oluşturulmuştur¹⁴ (Bilgitoplumu, 16 Eylül 2021). Çeşitli siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sebebi ile eylem planları uygulama imkânı bulamamıştır. E-Türkiye girişimi E-Dönüşüm Türkiye Projesinin ilan edilmesine binaen son bulmuştur.

1.2.5. E-Dönüşüm Türkiye Projesi (2002-...)

2003 yılına kadar gerçekleştirilen ve yukarıda bahsedilen çalışmalar birbirinden bağımsız ve ülkenin önceliklerini göz önüne alarak hazırlanmayıp kurumsal ihtiyaçlar

¹⁴ Kuruluşlara ulaşmak ve detaylı bilgi için bkz. <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/>

ön planda olarak hazırlandığı için mevcut çalışmalardan beklenen etki görülmemiştir (Canbolat, 2019, 52). Beklenen etkinin alınamamasının bir sonucu olarak yeni bir kurumsal yapının oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Oluşturulacak olan yeni yapı daha bütüncül, toplumsal refahı arttırmayı amaçlayan ve katılımcı yaklaşım modelini benimseyen bir yapıdır (Bilgitoplumu, 16 Eylül 2021).

58. Hükümet tarafından organize edilip E-Dönüşüm Türkiye Projesi hayata geçirilmiştir. Bu projenin koordinasyonu ve yönlendirilmesi ile ilgili olarak Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)¹⁵ görevlendirilmiştir (Kurtcebe - Utku, 2020, 76). Projenin amaçları, kurumsal yapısı, aşamaları ve koordinasyonuna ilişkin usul ve esaslar 2003 tarihli 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile tüm kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtılmıştır (Hepaksaz - Hayrulloğlu, 2011, 112).

2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesine göre E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında dönüşümün sağlanması için gerekli olan altyapının sağlanması yani politika ve mevzuatların uyarlanması, teknolojik gelişmelerden yararlanılmasının sağlanması, yararlanılması hedeflenen teknolojik gelişmelerin sayesinde işlemlerin daha şeffaf bir biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nde belirtilen bu amaçların gerçekleştirilmesi, koordinasyonun sağlanması ve bilgi toplumu olma yolundaki stratejileri belirlemek amacıyla hizmet etmek için 2003 yılında Kalkınma Bakanlığı bünyesinde Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuştur (Canbolat, 2019, 52). Böylelikle bilgi toplumuna dönüş için gerçekleştirilecek olan bütün çalışmaların tek bir ana merkezde toplanıp bir bütünü oluşturarak bir araya gelmesi hedeflenmiştir (Yıldırım, 2020, 10).

Yukarıdaki amaçları sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek adına e-dönüşüm projesi üç aşamadan oluşmaktadır (2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, 2003);

a) Aşama 1: Hazırlık ve Mevcut Durum Değerlendirmesi

E-dönüşüm projesi bağlamında öncelikli olarak durum tespiti yapılması hedeflenmektedir. Yapılan durum analizi sonrasında analizleri içeren bir sonuç raporu

¹⁵ 1960 yılında devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde hükümete destek olma amacı ile kurulan teşkilat, hükümet tarafından belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları hazırlardı. 2011 yılında teşkilat Kalkınma Bakanlığı olarak revize edildi. 2018 yılında gelindiğinde ise Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü birleştirilerek Strateji ve Bütçe Başkanlığı oluşturuldu (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180724.pdf>).

hazırlanacaktır. Bu rapor ile şimdiye kadarki çalışmalarda ulaşılan noktalar ve esasen ulaşılmaması hedeflenen noktalar arasındaki sapmalar gözlenecektir. Böylelikle yeni planların hangi hedeften başlaması gerektiği ve mevcut durumun hangi hedefi kaldırabileceğinin tespiti kolaylaşacaktır. Bu kapsamda aynı zamanda başarılı ülke örnekleri ele alınarak “Uluslararası En İyi Örnekler: Uygulamalar ve Türkiye için Tavsiyeler” raporu hazırlanacaktır.

b) Aşama 2: Danışmanlık Hizmeti Alımı

Hazırlık ve mevcut durum değerlendirmesinde elde edilen durum tespitleri esasen hazırlanacak çalışmalar için öncelik listesinin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Elde edilen öncelik listesi danışmanlık hizmetinin bu konuda alınmasına öncülük edecektir. İyi tanımlanan ihtiyaçlar doğrultusunda alınan danışmanlık hizmetinin çıktılar da olumlu sonuçlar verecektir.

c) Aşama 3: Eylem Planının Uygulanması

İkinci aşamadaki danışmanlık hizmetinden çok yönlü bir katkı beklenmektedir. Bu kapsamda danışmanlık hizmetinden hem eksik yanlar göz önünde bulundurularak rapor ve eylem planının hazırlanması hem de hazırlanacak olan eylem planının değerlendirilmesi konusunda katkı sağlaması beklenmektedir. Projenin periyodik durumlarının raporlar aracılığı ile Danışma Kurulu ve Devlet Bakanlığına bildirileceği ifade edilmektedir.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında yürütülen başlıca çalışmalar 2003-2005 dönemini kapsayan ve birbirini takip eden iki ayrı eylem planı olarak belirlenmiştir (Sayıştay, 2006, 135). Bu kapsamda 2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle 2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı uygulamaya konulmuştur (Küçükdemirci, 2019, 18). Kısa Dönem Eylem Planı’nda ilk olarak E-Dönüşüm Türkiye Projesi’nin toplumun tamamını içine alacak şekilde fayda sağlaması ve katma değeri arttıracak şekilde gerçekleşmesini sağlayacak Bilgi Toplumu Stratejisinin oluşturulmasına yer verilmiştir. (E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı, 2003, 11). Bilgi Toplumu Stratejisinin hazırlanmasıyla bir yıl süreli 2005 Eylem Planı uygulanmıştır (Canbolat, 2019, 53).

2005 Eylem Planının uygulanması sonrasında 2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanıp faaliyete geçirilmiştir. Bu eylem planında “vatandaş odaklı

hizmet dönüşümü” ve “kamu yönetiminde modernizasyon” kavramlarına ilişkin olgulara yer verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, 28–32). 2007/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurumlar arası ortak ilke ve esasların belirlenmesi amacıyla ve Bilgi Toplumu Stratejisinin etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmesi amacı ile E-dönüşüm Türkiye İcra Kurulu, Dönüşüm Liderleri Kurulu ve Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurulların ardından 2014 yılına gelindiğinde 2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır (Küçükdemirci, 2019, 18). Bu planda etkin, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir kamu yönetimine katkı sağlamak, kullanıcı odaklı bir yapı oluşturulması temel hedefler arasındadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013). 2014 yılında aynı zamanda 2015-2018 BTS ile birlikte Eylem Planı hayata geçirilmiştir. Bu plan ile kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Türkiye'nin elektroniğe dönüş ve e-devlet politikasını bütüncül bir yaklaşım ile şekillendirilmesi için 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Söz konusu plana merkezi ve yerel yönetimlerin yanında vatandaşlar, özel sektörler, STK'lar ve üniversiteler katkı sağlamıştır. Son olarak 2018-2020 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Programda e-dönüşümün hızlandırılarak gerek kamuda gerekse özel sektörde iş yükünün ve maliyetin azaltılması ve bunların yol haritalarının oluşturulması amaçlanmıştır (Canbolat, 2019, 58).

Türkiye'de e-dönüşüm sürecine yönelik olarak gerçekleştirilen son gelişme 2018 yılında Dijital Dönüşüm Ofisi'nin kurulması olmuştur. Dijital Dönüşüm Ofisi Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bir bütçeye sahip, idari ve mali açıdan bağımsız bir yapıya sahip olacak şekilde kurulmuştur. Kurum kamunun dijital dönüşümünü sağlamayı, siber güvenliği ve bilgi güvenliğini artırıcı projeler geliştirmeyi ve yapay zeka uygulamalarına öncülük etmeyi amaçlamaktadır.¹⁶

1.2.6. E-dönüşümün Hukuki Temeli ve E-dönüşüme Yönelik Yasal Düzenlemeler

Bilgi teknolojilerindeki gelişim ile birlikte bireylerin hayatını kolaylaştırma ve işlemlerin sağlıklı, hızlı ve dinamik bir yapıda olması hedeflenmektedir. Bu gelişimin beraberinde getirdiği dönüşüm olgusu vergi idaresinde de gerçekleşmelidir. Bu doğrultuda vergi idaresi, mükelleflerinin vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmelerini

¹⁶ 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi md 527.

kolaylaştıracak elektronik uygulamalar sunmalıdır. Söz konusu elektronik uygulamalar ile bir yandan mükelleflerin işlemleri kolayca gerçekleştirmesi sağlanırken bir yandan da vergilerin daha kolay toplanması, kayıp ve kaçaklıkların önüne geçilmesi ve böylelikle denetimde etkinlik sağlanacaktır.

Bahsedilen sağlıklı, hızlı, dinamik ve etkin yapıya ulaşma hedeflerini gerçekleştirecek olan elektronik uygulamalara geçiş amacı doğrultusunda 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile GİB'in yapısı ve görevleri yeniden düzenlenmiştir.¹⁷ 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle GİB'in e-dönüşüme yönelik görevleri; vergilendirmeye ilişkin bilgi toplayarak bilgi işlem faaliyetlerini yürütmek, vergi kayıp ve kaçaklığı konusunda gerekli önlemleri almak ve diğer kamu kurum ve kuruluşları arasındaki bilgi alışverişini sağlamaktır.

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından e-dönüşüme yönelik olarak yürütülen faaliyetlerin ve sunulan hizmetlerin etkin bir biçimde yürütülmesi amacı ile GİB'in merkez teşkilatına bağlı olarak hizmet verecek olan Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığı kurulmuştur. Uygulama ve Veri Yönetim Daire Başkanlığı, "başkanlık faaliyetlerinin ve sunulan hizmetlerin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli bilgi işlem sistemlerini kurmakta ve bu sistemleri teknolojik gelişmelere uygun bir şekilde geliştirerek bilişim faaliyetlerini yürütmektedir" (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018, 32). Aynı zamanda 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu bağlamında idareye verilmesi gereken her tür beyanname ve bildirgeleri söz konusu idarelerin mevzuatı kapsamında elektronik ortamda alma görevi bulunmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018, 32).

GİB tarafından e-dönüşüme yönelik gerçekleşen faaliyetlerin yanında Türk Vergi Sisteminde elektroniğe geçişin ve elektronik uygulamaların temel yasal dayanağa oturtulması amacı ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu¹⁸ (VUK) ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanununda¹⁹ (AATUHK) bazı yasal değişiklikler yapılmıştır.

¹⁷ 15.07.2018 tarihli 30479 sayılı RG'de yayımlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığı İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun'un hükümleri kaldırılarak söz konusu kararname ile Gelir İdaresi Başkanlığı'nın yapısı yeniden düzenlenmiştir.

¹⁸ 10.01.1961 tarihli 10703 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

¹⁹ 28.07.1953 tarihli 8469 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

Bu değişikliklerden ilki VUK'un mükerrer 257.maddesidir. Mükerrer 257.madde ile Maliye Bakanlığı'nın yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu doğrultuda Maliye Bakanlığı tutulması gerekli olan defter ve diğer bilgi ve belgelere ilişkin tüm işlemlerde usul ve esasları belirlemeye yetkili kılınmıştır.

Bir diğer değişiklik ise AATUHK'da gerçekleşmiştir. Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanunun 77. maddesine göre "...Elektronik ortamda yapılacak tebliğe ve cevapların elektronik ortamda verilebilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir." Söz konusu AATUHK'nun 79. ve 88. maddelerinde de aynı şekilde Maliye Bakanlığına e-dönüşüm süreci ile ilgili verilen yetkilere değinilmiştir.

Vergi Usul Kanunu ve AATUHK dışında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu²⁰'nda da e-dönüşüm konusu işlenmiştir. Kanunun 64. Maddesine göre "Tacir, işletmesiyle ilgili olarak gönderilmiş bulunan her türlü belgenin, fotokopi, karbonlu kopya, mikrofiş, bilgisayar kaydı veya benzer şekildeki bir kopyasını, yazılı, görsel veya elektronik ortamda saklamakla yükümlüdür". Aynı zamanda elektronik ortamda tutulacak olan ticari defterlerin nasıl tutulması gerektiği, defterlere kayıt zamanı, şekil ve esasları Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı tarafından müşterek şekilde tebliğ ile belirleneceği hususuna yer verilmiştir. Yukarıda değinilen yasal düzenlemelerin yanında elektronik dönüşüme yönelik olarak birçok tebliğ düzenlenmiştir²¹.

Türkiye'de e-dönüşüm sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla dönüşüme kanunlarla çeşitli hukuki zemin hazırlanmıştır. Bilgi güvenliğini sağlamak, ar-ge faaliyetlerini desteklemek ve kötü niyetli kullanımların önüne geçerek e-dönüşüme yönelik adımların sağlıklı atılması için kanun değişikliklerinin yanı sıra aynı zamanda çeşitli yasal düzenlemeler de yapılmıştır (Çetiner, 2008, 42). Bu düzenlemeler;

- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu²²
- Elektronik İmza Kanunu²³

²⁰ 1415.02.2044611 tarihli 27846 sayılı RG'de yayınlanmıştır.

²¹ E-dönüşüm süreci ile ilgili olarak yayınlanan tebliğler ile ilgili olarak bkz: (Canbolat, 2019, 264)

²² 9 Ekim 2003 tarih ve 4982 sayılı kanun ile bireylerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin olarak eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine yer verilmiştir. 24.10.2003 tarihli 25269 sayılı RG'de yayınlanmıştır.

²³ 15 Ocak 2004 tarihli ve 5070 sayılı kanun ile e-imzanın kullanımına ilişkin usuller, hukuki yapısı ve elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerine yer verilmiştir. 5070 sayılı kanunun 5.maddesi

- Evrensel Hizmet Kanunu²⁴
- İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun²⁵
- Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun²⁶

1.2.7. Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşüm

Türkiye’de küreselleşmenin getirdiği teknolojik olanaklara bağlı olarak bilgi toplumuna dönüş yaşanmıştır. Dönüşüm olgusunun en üst katmanını oluşturan bilgi toplumuna dönüşüm sayesinde gelişen ve olgunun ikinci katmanını oluşturan e-Devlet uygulaması kapsamında başlayan elektronik dönüşüm süreci, tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarına (Arı, 2009, 71), entegre edildiği gibi vergi idaresine ve dolayısıyla muhasebe uygulamalarına da yansımıştır (Gönen - Solak, 2017, 64). Teknolojik gelişmelerle birlikte muhasebe faaliyetleri kapsamındaki iş ve işlemlerin yerine getirilmesindeki yöntemler e-dönüşüm ile birlikte değişmiş, kurumsal idareler elektroniğe dönüşmüştür. E-dönüşümün vergi idaresi bağlamındaki E-Maliye uygulaması kapsamında muhasebe ile ilgili işlemler elektronik ortamda yapılmaya başlanmıştır (Güney, 2014, 852). E-maliye uygulamaları, vergilendirme süreci elektronik ortama taşınması ve yönetilmesi sürecini kapsamaktadır (Ofurum vd., 2018, 20).

Teknolojik gelişmeler ve bilgi toplumuna dönüşümle birlikte dönüşen vergi ve muhasebe sistemleri elektronik ortama aktarılmıştır. Elektronik ortama aktarılması ile birlikte aşağıdaki faydalar sağlanmaktadır (Güney - Özyiğit, 2015, 290-292);

- Kayıtlara etkisi: Geleneksel muhasebe anlayışından farklı olarak kayıtlar elektronik ortamda gerçekleşmektedir. Böylelikle hem daha ayrıntılı kayıt tutma imkanı ortaya çıkmaktadır hem de alt ve yardımcı hesaplar kolay bir biçimde izlenebilmektedir.

gereği e-imza ile imzalanan imzaların elle atılanlarla aynı hukuki sonucu doğurduğu hükmedilmiştir. 23.01.2004 tarihli 25355 sayılı RG’de yayınlamıştır.

²⁴ 16 Haziran 2005 tarihli ve 5369 sayılı kanun ile bilgi toplumunun sağladığı olanaklardan toplumun tüm kesimlerinin faydalanmasını ve evrensel hizmetin kapsamı düzenlenmiştir.25.06.2005 tarihli ve 25856 sayılı RG’de yayınlamıştır.

²⁵ 4 Mayıs 2007 tarihli ve 5651 sayılı kanun ile internet ortamında işlenen suçlara yönelik yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye dair esaslar düzenlenmiştir.23.05.2007 tarihli ve 26530 sayılı RG’de yayınlamıştır.

²⁶ 28 Şubat 2008 tarihli ve 5746 sayılı kanun ile Türkiye’deki ar-ge merkezleri, arge projeleri teşviklerini kapsamaktadır. Bu teşvik ve indirimler; ar-ge indirimi, gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta prim desteği, damga vergisi istisnası, tekno girişim sermayesi desteğidir. Kanun 31.12.2023 tarihine kadar uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir.12.03.2008 tarihli ve 26814 sayılı RG’de yayınlamıştır.

- Belgelemeye etkisi: Bilgisayar aracılığıyla tutulan defter ve belgelerin manyetik ortamlarda gerçekleştirilmesi ve saklanması işlerin daha hızlı ilerlemesine ve yapılan muhtemel yanlışların kısa süre içerisinde fark edilmesine fayda sağlamaktadır. Aynı zamanda elde hazırlanan belgelere nazaran büyük ölçüde kağıt ve kırtasiye tasarrufu sağladığını söylemek de mümkündür.
- Arşive etkisi: Geleneksel sistemde belgeler belirli bir düzene ve kurala göre fiziki olarak dosyalarıyla saklanmak zorundadır. Bu durum hem iş yükünü arttırmaktadır hem de arşivcilik için gerekli olacak olan fiziki ortam bulma sorununu doğurmaktadır. Ancak elektronik ortama geçiş ile birlikte arşivleme işlemleri son derece kolaylaşmıştır.
- Raporlamaya etkisi: Geleneksel yöntemlerde hazırlanan raporları hem hazırlamak hem de ilgili kurum ve kuruluşlara göndermek günleri alabilmektedir. Oysa bilgisayar alanında yaşanan gelişmeler sayesinde raporlar çok kısa sürede yazılım programları sayesinde kolayca hazırlanabilmekte ve gerekli yerlere kolayca gönderilebilmektedir.
- Personele etkisi: Elektronik sistemlere geçiş beraberinde meslek elemanlarının yükünü hafifletmeyi de getirmiştir. Elektronik sistem ile birlikte meslek elemanları zaman alıcı işleri bilgisayara devretmişlerdir. Böylelikle meslek elemanları uzun hesaplamalardan ve raporlama gibi iş yükünden kurtulup danışmanlık ve denetim rolü üstlenmiştir.

Yukarıda bahsedilen faydalar ışığında elektronik sistemlere geçiş Vergi İdaresi açısından bir zorunluluk halini almıştır. Bu nedenle elektronik yaşantının gereksinimlere cevap verebilmek adına vergi idaresinde de e-dönüşüm gerçekleşmiştir.

Vergi idaresindeki ilk dönüşüm hareketi 2003-2004 yılı eylem planında “vergi beyanı, tahakkuku ve ödemelerin elektronik ortamda yapılması” şeklinde açıklanmıştır. 2005 yılından itibaren elektronik beyanname olarak uygulamaya konulan e-dönüşüm süreci ardından elektronik fatura ve elektronik defter olarak kendine iki temel hedef belirlemiştir (Gönen - Solak, 2017, 64).

1.2.7.1. Vergi İdaresi Plan ve Politikalarında E-dönüşüm

Küreselleşme ile birlikte hayatımıza giren teknolojik gelişmeler, işlemlerde etkinliği arttırmak, kırtasiyeciliği azaltmak, işleri hızlandırmak ve harcamalarda tasarruf sağlayabilmek adına çeşitli politika ve uygulamalar geliştirilmiştir. Devletin tüm kurumlarında e-dönüşüme yönelik olarak e-devlet projesi kapsamında çeşitli plan ve politikalar geliştirilmiştir (Canbolat, 2019, 79–80). Bu kapsamda GİB kurumların taleplerini karşılamak amacı ile performans göstergelerini stratejik planlar ile belirlemiştir.

GİB bilgi teknolojileri ve otomasyon alanındaki çalışmalara hız katarak 1995 yılı içerisinde “Vergi Daireleri Tam Otomasyon Projesi” hayata geçirildi. Tam otomasyon projesi ile birlikte hizmet kalitesinde artış sağlanırken, karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan kurumlar ile ortak bir bilgi sistemi oluşturulmuştur. Vergi Daireleri Tam Otomasyon Projesi sonrasında VEDOP I, VEDOP II ve VEDOP III projeleri hayata geçirildi. Uygulamaya konulan projeler ile birlikte çeşitli hedefler ve olumlu çıktılar elde edilmeye çalışılmıştır. Kısaca bu hedefleri özetyemek mümkündür. Öncelikle vergi dairelerinde tam otomasyonun sağlanması hedeflenmiştir. Gelir idaresinde etkinliğin ve işlemlerin hızlandırılması amaçlanmıştır. Mükellefe dönük bir hizmet vermek ve vergiye gönüllü uyum oranı arttırılmaya çalışılmaktadır. Son olarak ise bilgi işlem süreçlerinde kurumsal kaliteyi arttıracak yöntemler ile kurumlar arası veri paylaşımını kolaylaştırmak ve kayıtdışılığı azaltmak hedeflenmiştir (Tekbaş, 2019, 88).

Vedop projelerini içeren 2004-2006 dönemi, 2007-2009 dönemi ve 2009-2013 dönemi stratejik planları esasen aynı amaç ve hedefler doğrultusunda hazırlanmıştır. Stratejik planlarda hizmet kalitesini iyileştirmek, bilgi teknolojisi sistemlerini geliştirmek, kurumun etkinliğini ve verimliliğini arttırmak temel noktalardandır. Bu temel noktalar kapsamında vergi dairelerinde otomasyon sürecinin tamamlaması, internet sayfasının geliştirilerek bilgiye erişimin kolaylaşması ve bilgi teknolojilerinden yararlanarak ağ tabanlı bir sistem oluşturularak, vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin risk analizine bağlı tespit edilmesine dair çeşitli stratejiler geliştirilmiştir (Canbolat, 2019, 80).

2014-2018 dönemini kapsayan stratejik planda esasen yukarıda bahsedilen planlardakilere paralel amaçlar yer almaktadır. 2014-2018 dönemini kapsayan stratejik

plan dört temel amaç çerçevesinde şekillenmektedir. Bu amaçlar; vergi vb. gelirleri toplamada etkinliği arttırmak, kayıtdışı ekonomi ile mücadele etmek, vergiye gönüllü uyumu arttırmak, kurumların kalkınmasını sağlamak amacıyla çalışan memnuniyetini arttırmak ve bilgi teknolojisi sistemleri ve uygulamaları geliştirilerek kaliteli hizmet sunmaktır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2013, 42).

2014-2018 stratejik planında ayrıca e-dönüşüme yönelik olarak çeşitli analizler yapılmıştır. Bu kapsamda vergi idaresi tarafından sunulan hizmetlerin %95'nin "İnternet Vergi Dairesi" uygulaması sayesinde yerine getirildiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda "Borç Bilgilendirme Servisi" ve "e-beyanname" hizmetleri ile bildirim ve beyannamelerin tamamına yakınının GİB'e ulaştırıldığını, e-fatura hizmetinin hayata entegre edilebilmesi için gerekli olan altyapı oluşturma çalışmalarının devam ettiği ve kamu kurum ve kuruluşlarının veri alışverişi kapsamında Elektronik Vergi Daireleri Otomasyonu (E-VDO) uyumlaştırma çalışmalarının arttığı bildirilmiştir. Yapılan analizde bir diğer taraftan, "Önceden Hazırlanmış Kira Beyanname Sistemi" ile birlikte vergi beyannamelerinin hızlı, ekonomik ve güvenle idareye ulaşımının sağlandığı belirtilmiştir.

2014-2018 yılı stratejik planını kapsamında kayıtdışı ekonominin azaltılması planı da gündem olmuştur. Bu doğrultuda planda vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek adına e-fatura kullanımının yaygınlaşması konusunda çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca yoklama ve yaygın denetim faaliyetlerinin e-yoklama sistemi ile tablet ve bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleştirilerek denetimde etkinliğin artırılması öngörülmüştür (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2013).

2019-2023 yıllarını kapsayacak olan stratejik planda ise beş temel stratejik amaç bulunmaktadır. Bu beş amaçtan ilki diğer stratejik planlarda olduğu gibi vergi ve diğer gelirlerin toplanmasında etkinliğin sağlanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli alternatif ödeme kanallarının kullanımı faaliyete geçirilecektir. Planın ikinci amacı, vergi kayıp ve kaçakları ile mücadele etmektir. Bu mücadele kapsamında elektronik uygulamaların kullanımı yaygınlaşacaktır. Böylelikle kayıtdışı ekonomi le mücadele sağlanacaktır. Vergiye gönüllü uyumu arttırmak ise planın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda vergi bilinci artırılması hedeflenmektedir. Vergi bilincinin artırılması adına mükellefi bilgilendirmeye yönelik olan yayın sayısının

arttırılması, Vergi İletişim Merkezi (VİMER)'e gelen çağruların sonuçlandırılması ve internet sitesinin aktif kullanımı hedeflenmektedir. Stratejik planın dördüncü amacını kaliteli hizmet sunumu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda bilgi teknolojisi sistemleri ve uygulamaları geliştirilerek, hizmetler elektronik ortamda gerçekleştirilecektir. Böylelikle hem hizmette verimlilik artışı sağlanacak hem de maliyetler azalacaktır. Planın son amacını ise çalışan memnuniyeti oluşturmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019).

Yukarıda değinilen stratejik planların yanı sıra ayrıca GİB tarafından her yıl yayınlanan faaliyet raporlarında, yürütülen faaliyetler ve performans bilgileri yer almaktadır. Bu raporlarda da uygulamaya konulan elektronik vergi uygulamalarına yönelik plan ve projelere yer verilmektedir.²⁷

1.2.7.2. Türk Vergi İdaresinde E-dönüşüm Süreci

Bilgi ve internet teknolojileri sayesinde hızlı bir gelişim süreci yaşanmaya başlamıştır. Başlayan gelişim süreci ile her olay, olgu ve durumlar teknolojinin sağladığı imkanların bir uzantısı olarak elektroniğe evrilmeye başlamıştır. Bu evrilmenin bir sonucu olarak hemen hemen her işlevsel nesne “e” ön eki ile birlikte anılmaya başlamıştır (Tekinal - Erdoğan, 2009, 117). Türkiye’de de e-devlet uygulamalarının başı çektiği “e” ön eki vergi idaresindeki elektronik uygulamalara geçiş ile birlikte karşımıza çıkmaktadır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de e-devlet uygulamalarının gelişmesine binaen bu uygulamaların içerisindeki vergi idaresi elektronik uygulamaları dikkat çekmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişim, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması ve e-ticarete geçiş vergi idarelerini de e-dönüşüme zorlamıştır. Bu kapsamda vergi idaresi bilgi ve internet teknolojileri kullanarak e-dönüşüme yönelik birçok proje geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur (Canbolat, 2019, 85).

E-dönüşüm süreci ile birlikte önem kazanan elektronik kavram ve uygulamalar ile vergi idaresi ve dolayısıyla muhasebe meslek mensupları adına önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir (Kulak, 2019, 58). İlk olarak Gelirler Genel Müdürlüğü (GGM)²⁸ bünyesinde 1974 yılında otomasyon çalışmaları başlamıştır. TÜBİTAK ve Marmara Bilimsel ve

²⁷ Söz konusu faaliyet raporlarına ulaşmak için bkz. (<https://www.gib.gov.tr/kurumsal/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari>).

²⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı'nın eski adı Gelirler Genel Müdürlüğüdür.

Endüstriyel Araştırma Enstitüsü'nün yaptığı araştırmalar ile bilgi işlem konusunda ilk çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 1974 yılında Yeğenbey Vergi Dairesi'nde iki adet IBM (International Business Machines) Punch Card (Delikli Kart) ile ilk vergi dairesi otomasyon uygulamasına geçilmiştir (Canbolat, 2019, 85). Delikli kart sistemi ile kaynak belgeler delikli karta aktarılmaktadır. Delikli kart üzerine aktarılan bilgiler sonrasında kart okuyucular ile yazıya dönüştürülmektedir. Bu sistem ile bilgi işlem faaliyetleri ilk kez otomatik bir şekilde yürütülmüştür (Binark, 1979, 184). Bu sistem ile 250.000 aracın tahsilatı bu şekilde izlenmiştir. 1990 yılına kadar bu sistem devam etmiştir.

1974 yılındaki ilk otomasyon çalışmasının ardından 1975 yılında NCR 500 mini bilgisayar satın alınmış ve alınan bu bilgisayarlar eğitim ve motorlu kara taşıtları alanındaki işlemlerde kullanılmak üzere Ankara Yeğenbey Vergi Dairesine kurulmuştur. 1976 yılında L-400 Broughts isimli muhasebe makineleri Ankara Kavaklıdere Vergi Dairesine emlak vergisi uygulamalarını gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. 1978 yılına gelindiğinde ise 15 adet SKS-I ve 2 adet SKS-II hat muhasebe makineleri satın alınarak, SKS Muhasebe Uygulamaları Otomasyon Sistemiyle 1977-1985 yılları arasında Ankara Mithatpaşa, Maltepe, Kızılbey ve Çankaya Vergi Dairelerinde gelir, kurumlar ve katma değer vergilerinin ilk otomasyon uygulamaları hayata geçirilmiştir (Canbolat, 2019, 86).

1981'de Türk-Alman Teknik İş Birliği Anlaşması²⁹ gereği Alman uzmanlar ile birlikte vergi idaresi otomasyonu için çeşitli incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu incelemeler ve anlaşma gereği 1982 yılında IBM 4331 bilgisayar sistemi desteği sağlanmış ve Bilgi İşlem Merkezi³⁰ kurulmasına dair çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1984-1985 yıllarında pilot alan olarak seçilen Ankara Polatlı Vergi Dairesi'nde otomasyon çalışması uygulaması başlatılmış ve IBM 5280 sistemi 15.03.1984 yılında vergi dairesine Maliye Bakanlığı tarafından kiralanmak şartı ile kurulmuştur. 1985 yılına gelindiğinde IBM 5280 sistemi yerine yeni alınacak olan iki

²⁹ 23.07.1998 tarihli ve 98/11523 sayılı Kararnamenin ek listesinin üçüncü maddesince “Vergi Denetim Hizmetlerinde Danışmanlık Yardımı” projesinin sürdürülmesi kararı alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. (<http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?5848> Erişim Tarihi: 07.10.2021).

³⁰ Bilgi İşlem Merkezi, Bilgi işleme hizmetini yerine getirebilmek adına gerekli olan donanım ve yazılım olanaklarını temin eden aynı zamanda yönetici, sistem çözümleyici, programlayıcı bilgi işleme hizmeti sunmayı amaçlayan örgüttür (“Bilgi İşlem Merkezi Nedir?,” Erişim Tarihi: 7.10. 2021).

adet Nixdorf-8860 sisteminin birinin Polatlı Vergi Dairesine kurulması kararı alınmıştır (Doğan, 2014, 19) .

1993 yılında uygulanması tercihe bağlı olarak işleyen tekdüzen hesap planının 1994 yılında zorunlu olarak herkes tarafından kullanılmaya başlaması ile birlikte muhasebe sürecinde bir dönüşüm yaşanmıştır (Kalaycı vd., 2005, 174). 1998 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti Vergi Kimlik Numarası ile birlikte elektronik ortamda bir kodlama sistemine geçmiştir. Bu kodlama sistemine geçiş süreci beraberinde Vergi Dairesi Otomasyon Programını getirmiştir. Böylece gelişen aşamalar ile birlikte sürecin ilerlemesi hız kazanmıştır (İlgar, 2019, 220). Geliştirilen Türkiye Cumhuriyeti Vergi Kimlik Numarasının akabinde Gelirler Genel Müdürlüğü internet sitesi “www.gelirler.gov.tr” wep adresi üzerinden hizmet vermeye başlamıştır. Böylelikle İnternet Vergi Dairesi uygulaması başlatılmıştır (Hepaksaz, 2012, 82).

Maliye Bakanlığı tarafından yürütülen Say2000i³¹(Saymanlık Otomasyon Projesi) e-dönüşüm konusunda atılmış başlangıç adımlarından sayılmaktadır. Söz konusu proje ile birlikte personel bilgileri bilgisayar tabanlı sistemlerde saklanacaktır. Say2000i projesinin yanında modernizasyon kapsamında Vergi Dairesi Otomasyon Projesi geliştirilmiştir (Öz - Bozdoğan, 2012, 77). Geliştirilen Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP) ilk olarak 1995 yılında pilot proje olarak öne sürülmüştür. Söz konusu pilot proje ile vergi gelirlerinin arttırılması, mükellefe verilen hizmet kalitesinin arttırılması, Maliye Bakanlığı ile sürekli etkileşim içinde olan kurumlarla etkin bilgi sistemlerinin sağlanması ve vergi politikalarının belirlenmesinde gerekli olan bilginin sağlanması amaçlanmıştır (Uğur - Çütücü, 2009, 11). Pilot uygulamanın başarılı olması sonucu 1998 yılında VEDOP uygulamaya başlanmıştır. VEDOP “bilgisayar teknolojilerinin sağladığı avantajlar ile vergi dairesi fonksiyonlarını içine alıp bilgi işlem uygulamalarını vergi dairelerinde yaygınlaştırmak ve merkez network yapısı oluşturmak” şeklinde ifade edilmektedir (Hepaksaz, 2012, 28). Bu proje ile birlikte Gelir İdaresi, e-devlete entegre olma yolundaki kurum içi entegrasyonu büyük ölçüde sağlayıp vergi dairelerinin modernizasyonu kapsamında e-kurum olma yolunda önemli bir adım kaydetmiştir (Yiğit Şakar, 2011, 71). İki yıl içerisinde 22 ilde 155 vergi dairesinin ve 5 defterdarlığın

³¹ Saymanlık Otomasyon Projesi ile birlikte personelin kimlik bilgilerinin saklanması, maaş hesaplanması, raporlama işleminin gerçekleştirilmesi ve bilgilerin merkez veri tabanında saklanması sağlanmaktadır.(*Say2000i Web Tabanlı Saymanlık Otomasyon Sistemi*, 2009, 3)

otomasyonunun gerçekleştirilmesi ile proje tamamlanarak 2004 yılında projenin ikinci ayağı olan VEDOP II projesi başlatılmıştır (Yavaş, 2005, 1).

2004 yılında VEDOP II projesi ile mükellefini daha iyi tanıyan, mükellefe hizmet vermede teknolojik olanaklardan daha çok yararlanan, mükellefin vergisel ödevlerini yerine getirme hususunda onları daha etkin bir biçimde izleyen bir Gelir İdaresi hedeflenmiştir (Demirbaş vd., 2012, 63). VEDOP II ile birlikte hedeflenen otomasyon ağı genişletilerek merkezi bir yapı oluşturulmuştur (Canbolat, 2019, 87). VEDOP II projesi ile birlikte, VEDOP I projesinde gerçekleşen 155 vergi dairesi ve 5 defterdarlığa ek olarak 579 Gelir İdaresi birimi otomasyon sürecine dahil olmuştur (Uğur - Çütücü, 2009, 13).

2007 yılında projenin üçüncü ayağı olan VEDOP III projesi hayata geçirilmiştir. Söz konusu proje ile Gelir İdaresinin daha etkin ve verimli bir yapıya bürünmesine dair çalışmalar yürütülmeye devam etmiştir (Hepaksaz - Hayrullahoğlu, 2011, 115). VEDOP III ve İnternet Tabanlı Vergi Dairesi (E-VDO) ile otomasyon kapsamında olmayan vergi daireleri ve mal müdürlüğü gelir birimlerinin tümünde otomasyon sistemi yaygınlaştırılmıştır (Canbolat, 2019, 87). Türkiye'nin en kapsamlı e-devlet projesi olarak görülen VEDOP III, 448 vergi dairesi ve 585 mal müdürlüğü gelir servisini yeniden yapılandırarak vergi idaresindeki otomasyon uygulamalarını tamamen web tabanlıya dönüştürmüştür (Uğur - Çütücü, 2009, 13).

Yukarıda bahsedilen VEDOP uygulamalarıyla birlikte elektronik ortamda defterlerin tutulması, elektronik dilekçe hazırlanması ve elektronik beyanname verilmesi süreci hızlanmıştır. Aynı zamanda geliştirilen Risk Analiz Sistemi³² ile birlikte risk unsuru oluşturan durumların önceden tespiti hız kazanarak sürecin daha sağlıklı ilerlemesi sağlanmıştır (Canbolat, 2019, 87).

Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüme yönelik uygulamalar gelişen teknolojik olanaklar sayesinde hız kazanmıştır. Teknolojik imkanlar dahilinde her alanda olduğu gibi vergisel uygulamalar alanında da gelişim süreci gerçekleşmiştir. Günümüze kadar yaşanan dönüşüm sürecine ek olarak bundan sonrasında da teknolojinin getireceği yeni imkanlar doğrultusunda dönüşümün devam edeceğini söylemek mümkündür.

³² Risk analiz sistemi, her tür bilgi, veri ve istatistik toplamak amacı ile mükelleflerin faaliyetlerinin analiz edilmesi ve bu surette risk alanlarının tespit edilmesidir. Bu model ile kayıt altındaki mükellefleri riskli yada risksiz şeklinde ayırt etmek mümkündür (Uğur, 2016, 123).

Aşağıdaki Tablo 1’de yukarıda genel olarak ifade edilen konu çerçevesinde genel görünümün elde edilebilmesi amacı ile özet bir bilgi kümesine yer verilmiştir.

Tablo 1: Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Gelişim Süreci

Tarih	Yapılan Düzenleme/ Başlatılan Uygulama
1975	Ankara Yeğenbey Vergi Dairesi ile ilk otomasyon çalışmalarının başlatılması
1977	Ankara Mithatpaşa, Maltepe, Kızılbey ve Çankaya Vergi Dairelerinde gelir, kurumlar ve katma değer vergilerinin ilk otomasyon uygulamalarının başlatılması
1985	Ankara Polatlı Vergi Dairesi’nden başlanarak otomasyon uygulamalarının yaygınlaştırılması
1996	MOTOP’un (Motorlu Taşıtlar Otomasyon Projesi) İstanbul Nakil Vasıtları Vergi Dairesinin yanı sıra 17 vergi dairesine daha yaygınlaştırılması
1998	Türkiye Cumhuriyeti Vergi Kimlik Numarası ile birlikte elektronik ortamda bir kodlama sistemine geçiş
1998	VEDOP’un başlatılması
1998	VEDOP I projesi kapsamında 22 ilde 155 vergi dairesi ve 5 defterdarlığın otomasyona bağlanması
1999	Gelirler Genel Müdürlüğü internet sitesinin hizmet vermeye başlaması
1999	İnternet Vergi Dairesi (www.gib.gov.tr) uygulamasının başlatılması
1999	BİPDEP ³³ uygulamasının başlatılması
2001	30.12.2001 tarihli ve 24626 sayılı RG ile e-defter, e-belge ve e-kayıt tanımlamalarının getirilmesi
2001	EBTİS ³⁴ ’in uygulamaya konması
2003	2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı kapsamında E-Dönüşüm Türkiye Projesi’nin yürürlüğe girmesi
2004	VEDOP II projesinin başlatılması
2004	5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu’nun kabulü
2004	E-beyanname uygulamasının başlatılması
2004	Elektronik imza kanununun yürürlüğe girmesi
2005	E-beyanname ile ilgili sorunların çözülmesi amacı ile Çağrı Merkezi kurulması
2005	VEDOS projesinin uygulamaya konması
2005	VERİA ³⁵ (Veri Ambarı) projesinin hayata geçirilmesi
2006	E-Tahsilat uygulamasına yönelik hukuki düzenleme
2006	E-Haciz uygulamasının temelini atılması
2006	Elektronik Fatura ve Defter uygulamasına ilişkin eylem planının yayımlanması
2007	VEDOP III projesinin başlatılması
2007	İstanbul Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı mükelleflerinin, tüm vergi beyannamelerinin elektronik ortamda gönderme zorunluluğuna ilişkin genel tebliğin yayınlaması ³⁶
2007	VİMER ³⁷ ’in hizmet vermeye başlaması

³³ Vergi istihbarat merkezinin çalışmaları kapsamında vergi denetiminde bilgisayar teknolojilerinden faydalanabilmek adına BİDDEP projesi başlatılmıştır (Cenikli - Şahin, 2013, 41).

³⁴ Elektronik Banka Tahsilatları İşleme Sistemi (EBTİS), bankalara yapılan vergi ödemelerinin mükellef hesabına manyetik ortamda işlenmesidir. Söz konusu sistem VEDOP kapsamında geliştirilerek bankaya yapılan vergi ödemelerini bankanın bilgi işleminden Gelir İdaresinin bilgi işlem merkezine manyetik ortamda göndermesi ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu sistem ile makbuz bilgilerinin girişleri elle yapılmadığından vergi daireleri büyük bir işgücü tasarrufu sağlamaktadır (Örücü, 2013, 263).

³⁵ Veri Ambarı Projesi, gerek diğer kamu kurum ve kuruluşlarından gerekse özel kuruluşlar tarafından sağlanan verilerin işlenmesi ile kayıtdışı ekonomi ve kaçakçılıkla mücadele edilmesine yönelik kurulan bir sistemdir (2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2012, 50).

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: (367 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, 2007).

³⁷ VİMER, mükelleflerin ihtiyaç duydukları bilgilere telefon yardımı ile ulaşmalarını sağlamak için Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından kurulmuş bir hizmet birimidir. 444 0 189 numaralı çağrı merkezi ile hizmet vermektedir. 25 Aralık 2007 yılında yalnızca Ankara ili için çağrı alan VİMER, 2008 Ocak sonu itibarıyla

2008	Ba ve Bs Formları ³⁸ 'nin aylık olarak gönderim zorunluluğunun getirilmesi
2008	Tüm mal müdürlüklerinde EVDO (Elektronik Vergi Dairesi Otomasyon Sistemi) sistemine geçilmesi
2008	EFKS (Elektronik Fatura Kayıt Sistemi) pilot projesinin uygulanmaya başlaması
2009	BÜİS ³⁹ sistemine geçilmesi
2009	Özelge sistemi ile KEYS uygulamasının başlatılması
2009	Tüm vergi dairelerinde EVDO sistemine geçilmesi
2009	E-Denetim Projesi ⁴⁰ 'nin uygulamaya başlaması
2010	E-Fatura ve Mali Mühür uygulamasına ilişkin Genel Tebliğin yayımlanması
2010	Elektronik ortamda tebliğ uygulamasının başlatılması
2010	TAKKOM ⁴¹ (Takdir Komisyonu Otomasyonu) sisteminin hazırlanması
2010	E-Haciz projesinin uygulanması ⁴²
2010	KDVİRA Sistemi ⁴³ 'nin uygulanmaya başlaması
2010	MERAK (Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma) Modelinin ⁴⁴ geliştirilmesi
2011	E-imza ile ilgili düzenlemelerin yapılması
2011	E-defter Genel Tebliğinin yayımlanması
2011	E-arşiv çalışmalarının sürdürülmesi
2012	E-bilet ile ilgili düzenlemelerin yapılması
2013	E-arşiv Genel Tebliğinin yayımlanması
2013	EFKS sisteminin uygulamaya konulmasına ilişkin Genel Tebliğin yayımlanması
2013	GİB merkez birimlerinde yazışma işlemlerinin KEYS ile gerçekleştirilmesi
2013	MÜGEB ⁴⁵ (Mükellef Geri Bildirim) sisteminin hizmete sunulması
2013	YN ÖKC kullanımına ilişkin Genel Tebliğin yayımlanması
2013	DATAP ⁴⁶ uygulaması pilot projesinin uygulanması

İstanbul ili hariç tüm illerin çağrılarını almaya başlamıştır. 1 Mart 2008 itibariyle ise İstanbul dahil tüm illerden gelen çağrılarını yanıtlamaktadır.

³⁸ BA formu mal ve hizmet alımına ilişkin, BS formu ise mal ve hizmet satışına ilişkin formlardır. Mal alış ve satışlarının, iadelerinin ve giderlerin vergi idaresine bildirilmesidir.

³⁹ BÜİS, 15 Ocak 2009 yılında seri üretim hatlarında ürün bilgilerinin elde edilmesine son vermek amacı ile bira dışındaki alkollü içki ürünlerinin ürün barkod numarası okutma şeklinde faaliyet göstermeye başlamıştır. (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2010, 72).

⁴⁰ Bu proje ile elektronik ortamda verilen katma değer vergisi beyannamelerinin doğruluğunun bilgisayar ortamında test edilmesi hedeflenmektedir (Cenikli - Şahin, 2013, 42). Bu doğrultuda elektronik dönüşümün amaçlarından olan denetimde etkinliğin sağlanması yolunda adımların atıldığını söylemek mümkündür.

⁴¹ TAKKOM vergi dairesi takdire sevk işlemlerine entegre bir biçimde çalışacak şekilde hazırlanmış olup aynı zamanda uygulama yazılımlarında da yeni düzenlemeler yapmıştır. TAKKOM projesi sayesinde vergi dairesince hazırlanan takdire sevk fişleri elektronik ortamda komisyona gönderilirken komisyon kararları da aynı şekilde elektronik olarak vergi dairesine gönderilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2011, 8).

⁴² E-Haciz pilot projesi uygulaması, 38 banka ve Merkez Kayıt Kuruluşu A.Ş. ile uygulanmaya konulmuştur.

⁴³ KDVİRA sistemi, iade hakkı doğuran iş ve işlemlerde mükellefin iade talebinin İnternet Vergi Dairesi üzerinden göndermesini sağlayan bir sistemdir. Mevcut sistemde vergi dairesi tarafından iade yüküklüğüne bakılmaksızın iade talebi, ilgili vergi dairesine rapor edilir (Aykın, 2017, 1).

⁴⁴ MERAK Modeli ile incelenecek mükelleflerin risk analizi oluşturulmaktadır. İncelenecek olan mükelleflerde öncelikli olarak risk grubu yüksek olan mükelleflerin belirlenmesini amaçlayan bu modelde, mükelleflere ait veriler bilgisayar teknolojileri sayesinde istatistiksel ve matematiksel olarak değerlendirilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2011, 10).

⁴⁵ Hizmette etkinlik ve verimliliği sağlayabilmek adına gerek gerçek kişiler gerekse tüzel kişi mükellefleri tarafından idareye iletilen bildirim ve öneriler MÜGEB kapsamında değerlendirilmektedir. https://intvrg.gib.gov.tr/intvrg_side/main.jsp?token=d1078f5e3dc646b78d5d4e5842f21e97feb48d366bc7617458b6679dec12675154a01fcc42292bb04d926bc259dbc75e39dd8e202535fd70a7098396c74a6f7&g_n=onerigiris (Erişim Tarihi: 20.12.2022) sitesinden sisteme giriş yapılarak web ortamında görüş ve öneriler sunulmaktadır. (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2014, 67).

2014	KDV İade Takip Sisteminin ⁴⁷ uygulanması
2014	E-yoklama projesinin hayata geçirilmesi
2015	E-VDB pilot projesinin uygulanması
2015	GİB Mobil uygulamasının kullanılması
2015	Elektronik Vergi Dairesi (E-VDB) uygulamasına ilişkin yeni web sitesinin oluşturulması ⁴⁸
2016	BTRANS (Bilgi Transferi Sistemi) ile e-ticarete ilişkin bilgilerin elektronik ortamda alınmaya başlaması
2016	Hazır Beyan sistemine geçilmesi
2016	E-Tebliğat sistemine geçiş ile ilgili Genel Tebliğin yayımlanması
2017	MBS (Mükellef Bilgi Sistemi) ile mükelleflerin mali uyumlarının ölçülmesi ve rapor edilmesi
2017	GİBUX ⁴⁹ İşletim Sisteminin geliştirilmesi
2018	Defter Beyan Sistemine geçilmesi
2018	E-İrsaliye, E-Serbest Meslek Makbuzu, E-Müstahsil Makbuzu
2018	Performans Bilgi Sistemi (PBS) ile sicil, tarh, tebliğ, tahakkuk, tahsil ve iade işlemlerinin yapılmaya başlanması
2018	İnteraktif Vergi Dairesi (https://ivd.gib.gov.tr) uygulamasına geçiş kapsamında iş ve işlemlerin internet üzerinden yapılması
2018	Merkez ve taşra birimleri de dahil olmak üzere tüm Vergi Dairelerinde KEYS sistemine geçilmesi
2018	Tüm başkanlık ve defterdarlıklarda M-DOS (Müdür Denetim Otomasyon Sistemi) sistemine geçilmesi
2018	GİB Mobil uygulamasının İnteraktif Vergi Dairesi uygulamasına entegre edilmesi
2019	YMM tasdik raporlarının elektronik ortamda gönderilmesi sistemine (e-YMM) geçişe ilişkin Genel Tebliğin yayımlanması
2019	Güvenli mobil ödeme ile ilgili 507 nolu Genel Tebliğin yayımlanması
2020	EPDK lisanslı akaryakıt şirketlerinin e-irsaliye sistemine dahil olma zorunluluğuna ilişkin Genel Tebliğin yayımlanması
2020	Vergi yargısı harçlarının elektronik ortamda alınmaya başlaması
2020	Başbakanlık makamına bağlı GİB İç Denetim Birimi Başkanlığının kurulması

Kaynak: Hepaksaz, 2012, 29–31; Canbolat, 2019, 207 çalışmalarından ve GİB tarafından yayınlanan Faaliyet Raporlarından yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

1.2.8. E-Dönüşümün Etkileri

Küreselleşme ile birlikte gelen teknoloji, dünya düzeninde hemen hemen her alanda olduğu gibi vergi alanında da değişim ve dönüşüm kavramlarını gündeme getirmiştir. Nihai amacı gelir etmek olan vergilerin toplanış biçimi, vergiye ilişkin iş ve işlemlerin

⁴⁶ DATAP (Dava Takip Uygulaması), bakanlığın vergi ihtilaflarından kaynaklanan davaların istatistiki bilgilerinin elektronik ortama işlenmesi, elektronik ortamda erişilen ihtilafları asgari düzeye indirmeye katkı sağlamak adına çalışmalarını sürdürmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2014, 68–69).

⁴⁷ Söz konusu sistem elektronik ortamda dilekçe verilmesinden başlayarak mükellefe iadenin yapılmasına kadarki süreci kapsar. Bu süreçte hem vergi dairesi hem de mükellefler tarafından gerçekleştirilen ve takibi sağlanan tüm işlemler onlinedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, 109).

⁴⁸ Elektronik Vergi Dairesi pilot projesi Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı üzerinde uygulanmıştır. Bu kapsamda oluşturulan web sitesi de Eskişehir Vergi İdaresine aittir. Pilot proje kapsamında oluşturulan web sitesi (<https://evdb.gib.gov.tr/>)'dir.

⁴⁹ Açık Kaynak Kod Tabanlı İşletim Sistemi (GİBUX), 2015-2018 Eylem Planı politikası kapsamında “kamuda açık kaynak kodlu yazılım kullanımının yaygınlaştırılması” amacına hizmet etmek amacı ile tüm Vergi Daireleri ve Mal Müdürlükleri tarafından kullanılması için GİB tarafından hazırlanmıştır. Söz konusu sistem sayesinde versiyon güncellemeleri merkezden gerçekleştirilmektedir. Böylece zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlanmaktadır (Gibux (Gelir İdaresi Başkanlığı İletişimSistemi), 20 Ekim 2021).

gerçekleştirmesi teknolojik gelişmelere bağlı olarak dönüşüm göstermiştir. Söz konusu teknolojik gelişmelerin sağladığı elektronik uygulamalar ile verginin tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil aşamalarında hız, etkinlik ve verimlilik kazanılmıştır.

Vergi alanında gerçekleştirilen e-dönüşüm uygulamaları ile birlikte kamu kurumları arası bilgi alışverişinin sağlanması, mükellefin vergi dairesine gitmeden işlemlerini online bir biçimde hızlı ve güvenli şekilde gerçekleştirmesi, iş yükünün azalması, çalışan personelin daha etkili ve verimli çalışması amaçlanmıştır (Çimen, 2017, 104). Bu amaçları gerçekleştirebilmek adına teknolojik gelişmelerden yararlanmak son derece önemlidir.

Türk Vergi İdaresi tarafından uygulamaya konan elektronik uygulamalar özünde çeşitli etkileri barındırmaktadır. Bu etkiler temel olarak; mükellefler üzerindeki etkiler, vergi idaresi üzerindeki etkiler ve muhasebe meslek mensupları üzerindeki etkiler, biçimde ifade etmek mümkündür.

1.2.8.1. E-Dönüşümün Mükellefler Üzerindeki Etkileri

Elektronik uygulamalar beraberinde hız, esneklik ve verimliliği getirmektedir. Ancak bu uygulamalar etkin bir biçimde kullanılamaz ve fırsatlar değerlendirilmez ise elektronik uygulamaların sağladığı avantajlardan yararlanılmayacaktır. Bu durum çağın gerisinde kalan bir sistemi ifade etmenin ötesine geçemeyecektir. Oysa teknolojinin sağladığı imkanlar dahilinde işlemler vergi dairesine gitmeden bilgisayar ekranından kolayca halledilmektedir. Vergi dairesi de söz konusu teknolojik uygulamaların sağladığı faydalardan yararlanarak gün geçtikçe daha da aktif hale gelmektedir.

Vergi idaresinde yaşanan e-dönüşüm süreci ile mükelleflere vergi kimlik numarası atanmış, tek sicil ile tüm vergisel işlemler birleştirilmiştir. Böylelikle mükelleflere hem hızlı ve kaliteli hizmet sunumu sağlanmış hem de yapılan işlemleri izleyebilme olanağı verilmiştir (Uğur - Çütücü, 2009, 16). Vergi kimlik numarası dışında e-beyanname, e-fatura, e-arşiv ve e-defter uygulamaları sayesinde, mükellefler kırtasiyecilik işlemleri açısından bir çok olumlu çıktı elde etmişlerdir. Bunun yanında, e-dönüşüm uygulaması kapsamında, tabi olunan verginin doğru beyan edilmesi ve tabi olunan verginin ödenecek olan tutarının doğru bir şekilde hesaplanması kolaylığı ortaya çıkmıştır (Canbolat, 2019, 180).

Elektronik uygulamaların vergi dairesine de entegre edilmesindeki amaç mükelleflerin iş ve işlemlerini kolaylaştırmak ve dosyalarının izlenebilmesini sağlamaktır. (Doğan, 2015, 13). Bu doğrultuda Vergi İdaresindeki dönüşüm özellikle gıda, yiyecek, otomotiv ve perakendecilik gibi büyük firmalara avantaj sağlamıştır. Elektronik dönüşüm süreci ile birlikte bu gibi firmaların vergisel işlemlere ayırdığı zaman kısalmış, zamandan büyük bir tasarruf sağlamışlardır. Zamanda sağlanan tasarruf beraberinde hız ve etkinliği de getirmektedir (Canbolat, 2019, 180).

1.2.8.2. E-Dönüşümün Meslek Mensupları⁵⁰ Üzerindeki Etkisi

Geleneksel yöntemlerle ilerleyen muhasebe işlemleri rutin işlemlerde dahi çok fazla zaman harcamaktadır. Oysa muhasebe hesaplamalarının bilgisayar ortamına aktarılması ve sürecin bilgisayarda işlemesi hem muhasebe personelinin hata oranını azaltmakta hem de vakitten kazanç sağlanmaktadır (Bekci vd., 2020, 587) . Bilgi teknolojileri sayesinde bilgisayar ortamına aktarılan işlemler muhasebe meslek mensuplarının çalışma şekillerini önemli ölçüde olumlu yönde etkilemiştir. Muhasebe meslek mensupları tarafından kullanılan birçok uygulama halihazırda bilgisayar ortamında yapılmaya başlamıştır (Gönen - Solak, 2017, 68) . Elektronik uygulamalar sayesinde başta e-beyanname olmak üzere çeşitli uygulamalar ile muhasebe meslek mensuplarının işlerini kolaylaştıran uygulamalar hayata geçirilmiştir (Doğan, 2015, 10) .

E-dönüşüm uygulamaları ile birlikte ödeme işlemleri defterlere otomatik olarak kaydedilmiştir. Böylelikle muhasebe alanında yürütülen işlemler otomatik olarak bilgisayarlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu durumda muhasebe meslek mensupları ödeme işlemleri ile defterlere el ile veri girişi yapmaktan kurtulmuşlardır. Veri girişi yapmaktan ziyade artık muhasebe meslek mensuplarından analiz, raporlama ve danışmanlık hizmeti yürütmeleri beklenmeye başlamıştır (Canbolat, 2019, 181) .

E-dönüşümün muhasebe meslek mensupları üzerindeki etkilerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Gönen - Solak, 2017, 68, Hatunoğlu - Bakan, 2010, 112 ve (Çetin - Eren, 2015, 86);

⁵⁰ Ülkemizde muhasebe mesleği 3568 sayılı kanun ile düzenlenmektedir. Bu kanun kapsamında muhasebecilik mesleğini icra eden meslek mensupları üç statüye ayrılmaktadır. Bunlar; Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavirdir.

- E-dönüşüm zaman tasarrufu sağlayarak muhasebe meslek mensuplarının verimliliğinin artması sağlanmıştır.
- Bilgisayar kullanımı ile çalışma saatleri azalmıştır.
- Defter tutma işlemi kolaylaşmıştır.
- Bilgisayar kullanımı ile iş tatmini artmıştır.
- Yapılan işlemler anlaşılır hal almıştır.
- Hata yapma oranı azalmıştır.
- İşlemlerin izlenmesi hızlanmıştır.
- İşlemleri bilgisayarlar gerçekleştirdiği için insan gücüne olan talep azalmıştır.
- İnsan gücüne talebin azalması beraberinde maliyetlerdeki azalışı getirmiştir.
- İletişim maliyeti azalmıştır.
- Çalışma koşulları olumlu anlamda değiştiği için iş yapma isteği artmıştır.
- Bilgiye erişim ve bilginin aktarılması hususunda hız kazanılmıştır.
- Yapılan işin kalitesi olumlu yönde ilerleme kaydetmiş, böylelikle müşteri memnuniyeti artmıştır.
- Bilgisayarlar vasıtasıyla stokların sürekli olarak kontrol edilmesi üretimin aksamamasını sağlayacaktır.

E-dönüşüm olgusunun muhasebe meslek mensuplarına yukarıda sayılan etkileri, şüphesiz ki olumlu ilerlemeler kaydetme noktasında önemli hususları barındırmaktadır. Ancak bununla birlikte muhasebe mesleğinin birçok yeni kavramla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda muhasebe meslek mensuplarının yeniliklere açık, güncel gelişmeleri yakinen takip eden ve gelişmelere ayak uyduran kişiler olması gerekmektedir (Akyüz, 2020, 683).

1.2.8.3. E-Dönüşümün Vergi İdaresi Üzerindeki Etkisi

E-dönüşüm sürecine vergi idaresinin de dahil olması ile birlikte e-vergi uygulamaları hayata geçirilmeye başlanmıştır. Söz konusu uygulamalar ile iş süreçlerini hızlandırmak, iş yükünü hafifletmek ve hata payını olabilecek en azami düzeye

indirmek amaçlanmıştır. Buradaki söz konusu amacı gerçekleştirmek adına ortaya çıkan olgu hem vergi dairesini hem de işlemleri yürüten personel kapsamaktadır. Eğer vergi ile işlemleri yerine getiren personel vergisel teknolojik gelişmeleri takip edip öğrenmez ise dönüşümün vergi idaresine olumsuz etki yaratmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür.

Vergi dairesi otomasyon projeleri ile evrak girişi, tahakkuk, tahsilat, borç sorgulama gibi tüm vergisel işlemler bilgisayar ortamında yürütülmektedir. Böylelikle vergi dairesi çalışanlarının hem iş yükü hafifletilmesi hem de yapılması muhtemel hataların en aza indirilmesi sağlanmaktadır. Aynı zamanda bilgisayar destekli yazılım programları sayesinde vergi dairelerinin performansı hızlı ve güvenilir bir biçimde kontrol edilmektedir (Canbolat, 2019, 183) . Elektronik ortamdaki sürecin kontrolü ile zamanın verimli kullanımı ve kayıtlara dayalı tespitlerin hızlı bir biçimde yapılması sağlanmaktadır. Söz konusu süreç kontrolünde teknolojik imkanların sağladığı fayda doğrultusunda bilgi aktarımı hızlı ve güvenilir bir şekilde gerçekleşmektedir (İlgar, 2019, 229–230) . Elektronik ortamda hızlı ve etkin bir biçimde yürütülen muhasebe bilgilerinin denetimi de aynı ortamda gerçekleşmektedir. Elektronik ortamda mevcut olan bilgiler, söz konusu olan elektronik bilgi denetiminin yürütülmesini vazgeçilmez kılmıştır (Yıldırım, 2020, 102) . Bu doğrultuda elektronik ortamda yürütülen vergisel işlemlerin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için denetimde etkinliği sağlanması önem arz etmektedir. Denetimde etkinliğin sağlanması için vergisel uygulamaların elektronik ortamda sürdürülmesine yönelik politikalar izlenmektedir (İlgar, 2019, 231) . Çünkü elektronik ortamda denetim yapmak hem daha kolay hem de daha etkin ve verimli sonuçlar elde etmeyi sağlamaktadır.

Elektronik ortamda denetim yönteminin kullanılması ile birlikte diğer denetim araçlarına kıyasla daha kısa süre zarfında sonuç alınabilmektedir. Böylece verimlilik artacak, uzun vadede vergi maliyetleri azalacak ve akabinde vergi gelirleri artacaktır. Çünkü mükelleflerin faaliyetlerini elektronik ortamda gerçekleştirmeleri vergi denetimde kolaylığı ve aynı zamanda etkinliği sağlamaktadır. Böylelikle vergi yükünün adil dağıtılmasından ve etkin denetimden bahsetmek söz konusu olacaktır (Canbolat, 2019, 184) .

BÖLÜM 2: VERGİ İDARESİNDEKİ ELEKTRONİK UYGULAMALAR

2.1. Kurum İçi E-Dönüşüme Yönelik Uygulamalar⁵¹

Teknolojide yaşanan ilerlemelere bağlı olarak hayatımıza nüfuz eden kolaylıklardan kurum ve kuruluşların da faydalanması hem ülkenin kalkınmasını sağlayacak hem de Türkiye'nin uluslararası standartlara uygun hale getirecektir. Teknolojide yaşanan ilerlemelere bağlı olarak dönüşüm sürecine giren kurumların başında şüphesiz vergi dairesi bulunmaktadır. Vergi dairesinde yaşanan dönüşüm süreci esas olarak kurum içi dönüşüm, vergi mükelleflerine yönelik dönüşüm ve diğer kurumlara yönelik dönüşüm olarak üç grupta incelenmektedir.

Vergi dairesinin kendi içerisinde dönüşüm sürecine dahil olması kurum içi e-dönüşüm olarak nitelendirilmektedir. Vergi idaresinin kendi içinde yaşadığı dönüşüm süreci VEDOP projesi ile başlayıp diğer uygulamalar ile devam etmektedir. Vergi idaresinin kendi bünyesinde e-dönüşüme yönelik olan uygulamalarına aşağıda kısaca değinilmiştir.

Vergi Daireleri Otomasyon Projesi I (VEDOP): 1998 yılında hayata geçirilen VEDOP, “bilgisayar teknolojisinin yeni olanaklarıyla vergi dairesi fonksiyonlarının tümünü içine alan bir bilgi işlem uygulamasının vergi dairelerine yaygınlaştırması ile bölge ve merkez network yapısının kurulmasıdır” (Yiğit Şakar, 2011, 71). VEDOP uygulaması ile tahakkuk, tarhiyat, tahsilat, takip, iade vb. gibi vergi dairesinin yapabildiği tüm işlemler bilgisayar ortamına aktarılmıştır (Kibar Bilginli, 2011, 175). 2004 yılına kadar uygulanmaya devam etmiştir.

Vergi Daireleri Otomasyon Projesi II: 2004 yılına kadar uygulanan VEDOP I projesinin devamı niteliğinde projenin ikinci safhası olarak VEDOP II projesine geçilmiştir. 2004-2007 yılları arasında uygulanan VEDOP II projesi ile otomasyon kapsamındaki vergi dairesinin sayılarının artırılması hedeflenmiştir. Bunun yanında söz konusu proje ile e-beyanname altyapısı oluşturulmuş, Türkiye Vergi Dairesi Denetim

⁵¹ Çalışma özü itibarıyla muhasebe meslek mensuplarını baz aldığı için kurum içi e-dönüşüme yönelik uygulamalara çalışmanın bu kısmında kısaca yer verilmiş olup detaylı içerik aktarılmamıştır.

Otomasyonu kurulmuş ve diğer kurumlarla veri paylaşımı açısından gerekli teknik altyapı oluşturulmuştur (Özbek, 2007, 57) .

Vergi Daireleri Otomasyon Projesi III: 2007 yılında uygulamaya konulan VEDOP III projesi iki yıl sürmüştür. VEDOP III ile Türkiye'deki tüm vergi dairelerinin otomasyon projesine dahil olması hedeflenmiştir. VEDOP III projesi ile mükellefler yalnızca bağlı bulunduğu vergi dairesinden diğer diğer tüm vergi dairelerinden de işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Proje kapsamında çeşitli konularda yol göstermesi amacı ile çağrı merkezleri kurulmuştur. Aynı zamanda VEDOP III projesi ile tahsilat ve tahakkuk kayıtlarının tümünün tek bir merkezde bir araya gelerek toplanması amacı ile Mükellefler Cari Hesabı oluşturulmuştur. Söz konusu hesap ile mükellef bilgilerine ulaşım daha da kolaylaşmıştır (Ünal, 2018, 27–28).

Elektronik Vergi Daireleri Otomasyonu (E-VDO): Elektronik uygulamalar içerisinde yer alan E-VDO ilk olarak 1997 yılında Client-server mimarisi üzerine temellendirilmiş olup 2004 yılında merkezi bir yapıya büründürülmüştür (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2012). Vergi dairesinin bünyesinde bulunan verilerin tek bir veri tabanına ait olması amacı ile merkezi bir veri tabanı oluşturulmuştur. E-VDO uygulaması yarımını ile vergi dairelerinde gerçekleştirilen işlemler anında merkezi yapı üzerinden görüntülenebilmektedir (Doğan, 2014, 35) .

Elektronik Vergi Dairesi (E-VDB): Vergi dairelerinin tek çatı altında toplanarak tek vergi dairesi projesi oluşturulması amacı ile elektronik vergi dairesi projesi başlatılmıştır. 2015 yılında E-VDB projesi kapsamında ilk olarak Eskişehir ili pilot il olarak seçilip proje uygulamaya konmuştur (Canbolat, 2019, 94) .

Vergi Denetim Analiz Sistemi (VEDAS): VEDAS denetim sisteminin daha hızlı, etkin ve kolay gerçekleşmesi amacı ile geliştirilen elektronik denetim (e-denetim) sistemidir. Vergi denetiminin daha etkin ve verimli hale gelmesini sağlayan VEDAS projesi, Vergi Denetim Kurulu bünyesinde vergi müfettişlerinin vergi inceleme yapması kolaylaşmış ve rahatlıkla kullanabilecekleri bir sistem oluşturulmuştur (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2018, 36).

VDK Sürekli Gözetim ve Denetim Ağı: Bu proje kapsamında elektronik ortamda gerçekleştirilen veri aktarımının sabit bir sistematige sahip olması amacı ile standartların belirlenmesi ve o standartlara göre uygulanması amacıyla hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu proje XBRL yani Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili esas alınarak dzenlenmiştir (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2016, 36).

VDK Bilgi Sistemi: 2012 yılı itibariyle tüm vergi müfettişlerinin kullanımına açılan sistem bilgi işlem faaliyetlerinin elektronik ortamda izlenebilmesini sağlamaktadır. Söz konusu uygulama ile personelin özlük dosyası, iş planlaması elektronik ortamda saniyeler içinde görülebilmektedir. Böylelikle vergi incelemesi, teftiş ve soruşturma gibi aşamalar program vasıtasıyla takip edilebilmektedir (Canbolat, 2019, 101) .

Özelge Otomasyon Sistemi (E-ÖZELGE): E-zelge sistemi 16.01.2010 itibariyle 395 Sıra Nolu VUK GT kapsamında uygulamaya konmuştur. Sistem mükellefin izahat talebine ilişkin olarak idarece verilecek olan özelgenin kapsamını içermektedir. Özelge içerik olarak müracaatın yapılması gereken yeri, yetkili kılınan makamları ve konunun kapsamını içermektedir (Canbolat, 2019, 102) .

Elektronik Yoklama Sistemi (E-YOKLAMA): 01.09.2015 tarihinde 453 Sıra Nolu VUK GT kapsamında uygulamaya konan e-yoklama sistemi, teknolojik gelişmelere bağlı olarak klasik biçimde gerçekleştirilen yoklama sistemini geride bırakıp yoklama faaliyetlerini mobil cihazlar sayesinde elektronik biçimde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Elektronik olarak gerçekleştirilen yoklama sistemi sayesinde bilgilere anlık olarak her yerden ulaşılabilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2017, 104).

Elektronik Tebligat Sistemi (E-TEBLİGAT): 01.04.2016 tarihinde 213 sayılı VUK ve 456 Sıra Nolu VUK GT kapsamında hayata geçen e-tebligat sistemi, tebliği gerekli olan bilgi ve belgelerin mükelleflere elektronik ortamda online olarak tebliğ edilmesini içermektedir. E-tebligat yöntemi ile gerçekleştirilen tebligatlar internet vergi dairesi ve İnteraktif Vergi Dairesi (İVD) içerisinde gerçekleştirilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020, 75).

Vergi İletişim Merkezi (VİMER): 25.12.2007 tarihinde uygulamaya konan VİMER, mükelleflerin vergi ile ilgili doğru bilgiye ulaşabilmelerini sağlayacak bir telefon ağı sistemidir. VİMER danışma merkezi 189 nolu hat üzerinden hizmet vermektedir. 2021 takvim yılı içerisinde VİMER'e ulaşan toplam ağrı sayısı 8.842.547'dir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 106).

Kurumsal E-Belge Yönetim Sistemi (KEYS): 2013 yılında GİB bünyesindeki tüm evrak işlemlerinde kullanılmaya başlayan KEYS, elektronik ortamda belge üretilmesini,

üretilen belgelerin kaydedilmesini, arşivlenmesini sağlayan sistemdir. KEYS'in elektronik belge açısından uygunluğu test edilerek test sonucu başarılı olarak kaydedilmiştir. Bu başarının sonucunda TSE 13298/T1 belgesini alarak standartlara uygun şekilde işlemlerin gerçekleştirildiği teyit edilmiştir. Ayrıca elektronik ortamda düzenlenen bu belgelerin doğruluğunun teyit edilmesi amacı ile <https://ebelgedogrulama.gib.gov.tr> sayfası kurulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018, 127).

2.2. Vergi Mükelleflerine ve Meslek Mensuplarına Yönelik Uygulamalar

2.2.1. İnternet Vergi Dairesi Uygulaması

Kamu idarelerinde saydamlığı sağlamak amacı ile 1999 yılında uygulanmaya konulan internet vergi dairesi, e-devlet uygulamaları içerisindeki ilk ve en önemli uygulama olarak kabul görülmüştür. İnternet vergi dairesi uygulaması ile işlemlerin internet aracılığı ile yapılarak kamu idarelerinde şeffaflığın sağlanması amaçlanmıştır (Beşel - Çokgezer, 2015, 17).

İnternet vergi dairesi⁵² uygulaması kullanıcılarına çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Bunların başında şüphesiz ki vergi dairesine gitmeden internet aracılığıyla işlemlerin kolay ve hızlı biçimde yerine getirilmesi gelmektedir. Bağlı bulunan vergi dairesi tarafından kullanıcı adı ve şifre temin edilerek internet vergi dairesi uygulamasının bulunduğu tüm hizmetlerden kolayca yararlanılabilmektedir. Böylelikle hem vergi dairesi hem de vergi mükellefleri bağlamında zaman ve kaynak tasarrufu sağlanmaktadır. Bunun yanında, mükellefiyet gerektirmeyen hizmetlerden faydalanmak amacı ile T.C. kimlik numarası kullanılarak internet vergi dairesi uygulamasında işlem yapılabilme imkanı sağlanmaktadır (Canbolat, 2019, 131).

İnternet vergi dairesi uygulaması ile sunulan hizmetler şifreli ve şifresiz işlemler olmak üzere iki ana temel hizmet grubunda toplanmaktadır. Vergi dairesinin şifreli işlemlerinden yararlanmak için yazılı müracaatta bulunup şifre talep edilmesi yeterlidir. Bu doğrultuda 340 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği⁵³ kapsamında mükellefler beyannamelerini e-beyanname şeklinde gönderebilmektedir. Aynı zamanda verilen

⁵² Bkz: <https://intvrg.gib.gov.tr>

⁵³ 30.9.2004 tarih ve 25599 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

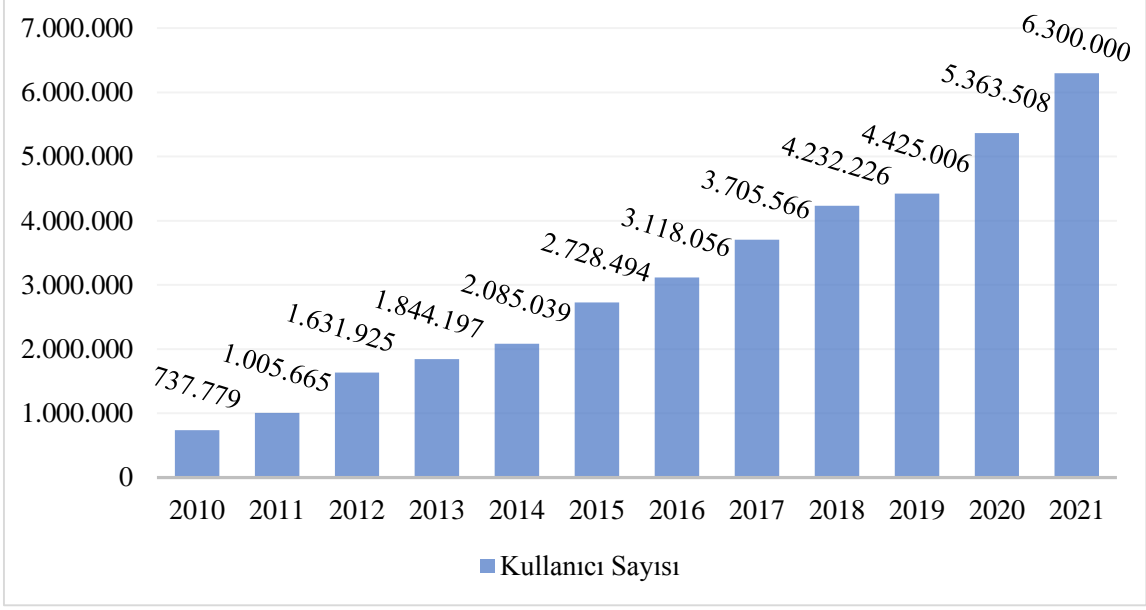
beyannameleri, tahakkukları, ödemeleri ve borçları internet şifresi ile görebilmek mümkündür. Ayrıca borcu yoktur yazısı⁵⁴ ya da iade dilekçeleri de mevcut sistem üzerinden yapılmaktadır. Bu şifre gerektiren hizmetlerin yanında aynı zamanda şifresiz işlemler de gerçekleştirilmektedir. Örneğin; mükellefiyetiniz olmasa bile kira geliriniz olduğu takdirde internet üzerinden kira beyannamesi gönderebilirsiniz. Bunun dışında sorgulama butonu altında vergi kimlik numarası sorgulama, E-vergi levhası sorgulama, verilen levhaların doğruluğunu teyit etme, borcu yoktur dilekçesi verilen yazının durumunu sorgulama ve ÖTV2A⁵⁵ ödeme belgesinin doğruluğunu teyit etme gibi işlemler yürütülmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 28 Aralık 2021).

Yukarıda değinilenlerin dışında internet vergi dairesi uygulamasının sunduğu diğer bazı hizmetler şunlardır; Yeminli Mali Müşavirler (YMM) uygulama sayesinde tasdik sözleşmesi girişlerini sistemden yapabilmektedirler. Uygulamada bulunan “İadem Nerede” seçeneği ile KDV iadelerinin takibini yapmak kolaylaşmıştır. Uygulama üzerinden e-tebligat başvurusu gerçekleştirilebilmektedir. YMM tasdik raporu işlemleri, KDV beyannameleri, GV beyannamelerini zaruri bir biçimde bu uygulama üzerinden gerçekleştirilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 22–23).

Sürekli olarak değişim ve gelişim göstermeye devam eden internet vergi dairesi gün geçtikçe kullanıcı sayısını arttırmaktadır. Grafik 1’de 2010-2021 dönemi içerisinde kullanıcı sayısındaki artış gösterilmiştir.

⁵⁴Bağlı olunan vergi dairesindeki borç durumunu göstermektedir. Resmi alış-satış ve borçlanma işlemlerinde vergi borcu olmadığını kanıtlayan bir belgedir (Hesap Kurdu, 2021).

⁵⁵ 3.3.2005 tarihli ve 25744 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 346 nolu VUK Genel Tebliğinin iç hükümlerinde 2A numaralı ÖTV beyannamesi, elektronik olarak verilme mecburiyetinin dışında tutulmuştur. Ancak VUK mükerrer 257.maddeye istinaden 1 Aralık 2011 tarihinden itibaren 2A numaralı ÖTV beyannamesinin elektronik ortamda düzenlenmesine karar kılınmıştır (22 Seri No’lu Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği, 2011).

Grafik 1: Yıllar İtibariyle İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2011; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2012; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2013; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2014; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015 Gelir İdaresi Başkanlığı, 2016; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2017; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022) Faaliyet Raporlarından elde edilen verilen doğrultusunda tarafımda hazırlanmıştır.

İnternet vergi dairesi uygulaması kapsamında hem kamu yönetiminde şeffaflığı sağlamak hem de geleceğe daha yeşil bir dünya bırakma amaçlanmıştır. Grafik 1 incelendiğinde 2010 yılında 737 bin kullanıcı sayısı olan İnternet Vergi Dairesi, 2021 yılında yaklaşık olarak 6.3 milyon kişiye hizmet veren bir kurumsal yapıya ulaşmıştır.

2.2.2. İnteraktif Vergi Dairesi (İVD) Uygulaması

İnteraktif vergi dairesi (<https://ivd.gib.gov.tr/>), GİB tarafından sunulan işlemlerin basit ve seri bir biçimde vergi dairesine gitmeden 7 gün 24 saat kesintisiz işlem yapmayı sağlayan etkin ve güvenli bir sistemdir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 4). VUK mükerrer 257.maddenin birinci fıkrasının 4 numaralı bendine istinaden GİB tarafından uygulamaya konulan İVD; mükelleflerin sunulan hizmetlerden hızlı bir şekilde yararlanabilmesi, vergisel yükümlülüklerini yerine getirirken kolay ve hızlı bir biçimde işlemlerini gerçekleştirmesi ve beyanname, dilekçe ve diğer belgelerin elektronik ortamda verilebilmesi amacı ile oluşturulmuştur (Canbolat, 2019, 134).

28.02.2018 tarihinde açılarak mükelleflere hizmet veren İVD uygulamasına ilişkin usul ve esaslar 492 Sıra Nolu VUK Genel Tebliğinde⁵⁶ belirlenmiştir. İVD'ye <https://ivd.gib.gov.tr/> adresinden veya GİB tarafından oluşturulan mobil uygulama vasıtasıyla kullanıcı adı ve şifre ile giriş yapabilmektedirler (Aykar, 2019, 269).

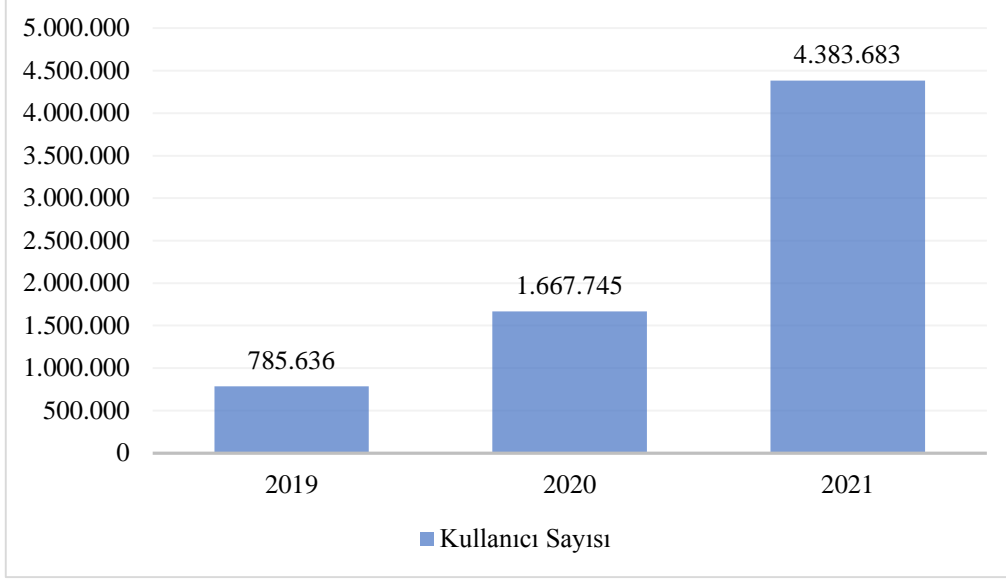
İVD kullanıma açıldığı yıl güncel borç bilgilerini sorgulama, tecilli borç ödeme, dilekçe, pasaport, hazır beyan sistemine erişim ve mukimlik belgesi⁵⁷ gibi genel hizmetleri kullanıcılara sunmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 98). 2020 yılında projenin geliştirilmesi kapsamında yabancılar için potansiyel vergi kimlik numarası alma, e-SMM başvuru talebi, e-fatura uygulaması başvuru talebi ve e-fatura kesinti bildirim talebi gibi 49 adet yeni hizmet sisteme entegre edilmiştir. Covid-19 salgını ile birlikte hizmet alanını genişleten İVD günümüzde 200 civarı işlemle hizmet vermektedir. İnteraktif vergi dairesi internet sitesinin dışında İVD mobil sürümünde de 15 adet hizmet vatandaşların hizmetine sunulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 98).

İVD ile mükelleflerin hizmet alma kalitesi artmakla birlikte işlemlerin kolay, hızlı, etkin ve aracısız biçimde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Mükellefiyete ilişkin tüm dilekçelerin elektronik ortamda ilgililere iletilmesinin sağlanması ile hizmet kalitesini arttıran İVD'nde gerçekleştirilen her işlem kayıt altına alındığından hem mükellef hem de idare açısından ispat yükümlülüğünü kolaylaştırmaktadır (Canbolat, 2019, 135–136).

İnteraktif vergi dairesinde 2019 yılında işlem sayısı 2.969.557 iken 2020 yılına gelindiğinde 12.495.274 olmuştur. İşlem sayısına paralel şekilde İVD kullanıcı sayısı da artmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022).

⁵⁶ 28.02.2018 tarih ve 30346 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁵⁷ Mukimlik (yerleşiklik) belgesi, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması'na taraf olan diğer ülkede gelir elde eden kişinin mukimi olduğu ülkeden alınan ve o kişinin söz konusu ülkede yerleşik ve aynı zamanda vergi mükellefi olduğunu gösteren belgedir ("Yurt Dışından Alınan Hizmetlerde Mukimlik Belgesinin Önemi", 29 Aralık 2021).

Grafik 2: Yıllar İtibariyle İnteraktif Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022) Faaliyet Raporlarından elde edilen veriler doğrultusunda tarafımda hazırlanmıştır. (Erişim Tarihi: 20.12.2022).

2.2.3. Elektronik Ortamda Verilecek Beyanname ve Bildirime Yönelik

Uygulamalar

E-dönüşüm süreci kapsamında beyanname ve bildirimlerin de elektronik ortamda verilmesine yönelik e-beyanname ve hazır beyan sistemi uygulamaları uygulamaya konulmuştur.

2.2.3.1. E-beyanname

Beyanname kelime anlamı olarak vergi yükümlülerinin belirli zamanlarda, bağlı bulunduğu vergi dairesine ilettikleri gelir bildirme belgesi olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). E-dönüşüm ile birlikte elektroniğe evirilen vergilendirme işlemlerine beyanname uygulaması da yabancı kalmamıştır. Böylelikle e-beyanname “vergi borcunun miktarını belirten beyannamenin, vergi idaresine elektronik biçimde teslim edilmesi” olarak hayatımıza girmiştir (Turan - Özgen, 2009, 135).

Türkiye’de e-beyanname uygulamasına 31.07.2004 tarihli RG’de yayımlanan 5228 sayılı Bazı Kanunlarda ve 178 sayılı KHK’da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile başlangıç yapılmıştır. 31 Temmuz ayında atılan bu adımın akabinde 1 Ekim 2004 tarihinden itibaren uygulamaya başlandığı görülmektedir.

340 Nolu VUK GT'de⁵⁸ Maliye Bakanlığı, vergi beyannamelerinin elektronik ortamda doğrudan mükellefler tarafından ya da yetkilendirilen kişiler vasıtasıyla gönderilmesi hususunda izin vermeye yahut zorunluluk getirmeye yetkili kılınmıştır. Söz konusu Genel Tebliğ'de e-beyanname uygulamasının amacı şöyle açıklanmaktadır: “Elektronik beyanname düzenlemesinin amacı, mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin ödevlerini yerine getirmede, gelişen bilgi işlem teknolojilerinden yararlanmak, vergi beyannameleri ile bildirim ve eklerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalini sağlamak” (340 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ, 2004).

340 Sıra Nolu GT dışında 346 Sıra Nolu⁵⁹, 367 Sıra Nolu⁶⁰, 373 Sıra Nolu⁶¹ ve 376 Sıra Nolu⁶² VUK Genel Tebliğleri ile e-beyanname yaygınlaştırılmış ve yaygınlaştırılan bu e-beyannamelerin elektronik ortamda online şekilde iletilmesi hususunda zorunluluk getirilmiştir. Getirilen bu zorunluluğun akabinde kimlerin beyanname gönderebileceği kanunda sıralanmıştır. Beyannamesini meslek mensubu kişilere imzalatma zorunluluğu olmayan mükellefler, bağımsız çalışan SM, SMMM ve YMM'ler, KİT'ler, Belediyeler, İl Özel idareleri, Noterler, GSİ mükellefleri ve avukatlar bu kapsamdaki kişilerdendir (<https://ebeyanname.gib.gov.tr/sss.html>, Erişim Tarihi: 10.12.2022).

E-beyanname uygulamasından faydalanabilmek için vergi dairesine müracaat edip kullanıcı kodu ve parola alınması gerekmektedir. GİB tarafından e-beyanname yazılımları hazırlanmaktadır. Hazırlanan yazılımlar GİB internet sitesinde güncel bir biçimde bulunup kullanıcılara sunulmaktadır (Doğan, 2014, 710).

2004 yılında uygulama hayata geçirildiğinde KDV, Muhtasar Beyanname, ÖTV (2A⁶³ Beyannamesi hariç), Damga Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Özel İletişim Vergisi ve Şans Oyunları Vergisi beyannameleri e-beyanname şeklinde gönderilmeye başlamıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2004, 86). 2004 yılından sonraki

⁵⁸ 30.09.2004 tarih ve 25599 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁵⁹ 03.03.2005 tarih ve 25744 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁶⁰ 01.02.2007 tarih ve 26421 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁶¹ 28.06.2007 tarih ve 26421 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁶² 18.10.2007 tarih ve 26674 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁶³ ÖTV Kanunu'na ekli 2 sayılı listede yer alan kayıt ve tescile tabi olan motorlu taşıtlar için verilmektedir. Detaylı bilgi için bkz:(4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (I) (II) ve (III) Sayılı Listelerde Yer Alan Mallarda Uygulanan Özel Tüketim Vergisi Tutarları ile Oranlarının Belirlenmesi ve Bazı Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar, 2018). (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2022).

süreçte e-beyanname uygulaması gün geçtikçe daha popüler hale gelmiştir. Bu bağlamda günümüzde verilen beyannamelerin büyük çoğunluğu e-beyanname şeklinde gönderilmektedir.⁶⁴ Beyannamelerin elektronik olarak gönderilerek onaylanmasının akabinde tahakkuk fişi düzenlenmiş ve tebliğ edilmiş sayılmaktadır. Ayrıca kanuni olarak beyanname verme süresi dolan beyannameler için ceza ihbarnamesi düzenlenip sistemden tebliğ edilmektedir.

2004 yılında e-beyanname sistemine geçilmeye başlandığında e-beyanname oranı %1,25 iken, 2020 yılsonu itibariyle elektronik beyanname oranı %99,92 olmuştur. Beyannamelerin elektronik ortamda alınması ile birlikte ekonomik ve doğa kaynaklarına büyük ölçüde katkı sağlanmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 89). Elden beyanname alımına son vererek yıllık yaklaşık olarak 6.000 ton kâğıt tasarrufu, 14.000 adam/ay işgücü tasarrufu, depolama maliyetinde tasarruf, vergi dairesine gitmek yerine işlemlerini elektronik ortamda gerçekleştirerek yıllık 1.485.000 işgücü tasarrufu sağlanmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 10 Aralık 2022).

2.2.3.2. Hazır Beyan

Hazır beyan sistemi, “ücret, kira, menkul sermaye iradıyla diğer kazanç ve iratlarınıza ilişkin Gelir Vergisi Beyannamenizin önceden hazırlanarak onayınıza sunulduğu sistemdir” (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022). Daha farklı bir deyişle ifade etmek gerekirse geliri GSİ (kira geliri), MSİ, ücret ve diğer kazanç ile iratlardan oluşan mükellefler adına GİB bünyesindeki bilgiler doğrultusunda Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi hazırlanır. Hazırlanan bu beyanname elektronik ortamda mükellefin onayına sunulur. GİB tarafından hazırlanan ve mükellefin yalnızca onaylaması beklenen bu sistem hazır beyan sistemidir (Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, 2017, 27). Hazır Beyan Sistemine ilişkin usul ve esaslar 470 nolu VUK Genel Tebliği⁶⁵ tarafından düzenlenmiştir.

2012 yılından günümüze dek kira geliri elde eden mükelleflerin beyanı için uygulanan “önceden hazırlanmış kira beyanname sisteminin” kapsamı 2016 yılına gelindiğinde genişletilmiştir (Türkay, 2017, 64). 01/03/2016 yılında Hazır Beyan Sistemi

⁶⁴ E-beyanname şeklinde gönderilen başlıca beyannameler KDV, ÖTV, MUH, Noter harçları, Damga Vergisi, ÖİV, Sigorta muameleleri vergisi ve Kurumlar Vergisidir. Detaylı içerik için bkz. (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023)

⁶⁵ 5.02.2016 tarih ve 29635 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanmıştır.

mükelleflere hizmet vermeye başlamıştır. Hazır Beyan Sistemi kapsamında geliri sadece⁶⁶ ücret, kira, MSİ ve diğer iratların tamamından veyahut birkaçından oluşan mükelleflerin beyannameleri GİB tarafından önceden hazırlanarak mükellefe sunulmaktadır (VUK md. 3)

2016 yılı itibarıyla kullanıma açılan Hazır Beyan Sisteminin uygulamaya konulması ile birlikte beyanname sayısı ve vergi tahsilatında artış (Coşkun, 2019, 24) olmasının yanında aynı zamanda GİB'nin temel amaçlarından biri olan mükelleflerin hızlı, kolay ve düşük maliyetlerle vergi yükümlülüklerini yerine getirilmesi de sağlanmıştır (Tekbaş, 2019, 97). Bu sistem sayesinde mükellefler e-devlet aracılığıyla ya da kullanıcı hesaplarıyla sisteme giriş yapıp gerekli yerleri kontrol edebilmekte aynı zamanda istediği değişikliği online olarak gerçekleştirip beyannamelerini onaylayabilmektedirler (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, 100). Sistem aynı zamanda vergi beyannamelerinin doldurulması sırasında ortaya çıkan hata ya da noksanlıkları minimum seviyeye indirgeyerek mükelleflerin mağduriyetlerini önlemeyi amaçlamaktadır (2021 Yılı Faaliyet Raporu, 2022, 122).

2016 yılında faaliyet göstermeye başlayan bu sistem iş ve işlemlerin kolaylığı sayesinde her geçen gün mükellef sayısını arttırmaktadır. 2021 yılında bir önceki yıla nazaran mükellef sayısını %5,5 arttıran hazır beyan sisteminin Aralık 2021 tarihi itibarıyla ulaştığı mükellef sayısı 1.421.031'dir. Beyana tabi geliri yalnızca ücret, kira, MSİ ve diğer kazançlardan ibaret olan 2,1 milyon mükelleften 1.421.031'inin önceden hazırlanarak kendilerinin onaylarına sunulan bir sistemden faydalanmış olması sistemin etkin ve verimli bir şekilde işlediğini gözler önüne sermektedir.

Hazır Beyan Sisteminin 1/1/2021–31/12/2021 dönemine ilişkin sonuçları aşağıdaki Tablo 2'deki gibidir;

⁶⁶ Ticari, zirai ve serbest meslek kazancı elde edenler bu sistemden yararlanamamaktadır.

Tablo 2: Hazır Beyan Sistemi İle İlgili Olarak Çeşitli Gerçekleşmeler

Hazır Beyan Sistemi Kapsamında Beyanname Veren Mükellef Sayısı	1.421.031
Beyan Edilen Toplam Gelir (TL)	98.293.919.329
Beyan Edilen Gayrimenkul Sermaye İradı (TL)	57.487.406.515
Beyan Edilen Ücret (TL)	24.304.475.381
Beyan Edilen Menkul Sermaye İradı (TL)	14.472.450.260
Beyan Edilen Diğer Kazanç ve İratlar (TL)	2.029.587.173

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 123)

2.2.4. Elektronik Ortamda Düzenlenecek Belgelere Yönelik Uygulamalar

Hazine ve Maliye Bakanlığı “elektronik defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemeye”⁶⁷ yetkili olmasının yanında aynı zamanda “...tutulacak defter ve kayıtların kopyalarının Hazine ve Maliye Bakanlığında veya muhafaza etmekle görevlendireceği kurumlarda saklanması zorunluluğu getirmeye ilişkin usul ve esasları belirleme”⁶⁸ hususunda da yetkili kılınmıştır. Hazine ve Maliye Bakanlığı yukarıda değinilen söz konusunu yetkiler kapsamında e-vergi uygulamalarını geliştirmiştir. Elektronik ortamda düzenlenen başlıca uygulamalar; e-fatura, e-arşiv fatura, e-bilet ve e-yolcu, e-irsaliye, e-SMM ve e-MM’dir.

E- dönüşüm sürecinin bir gereği olarak muhasebe ve vergi uygulamaları alanında hayata geçirilen bu yeni uygulamaların temeli ise esas itibariyle 509 No’lu VUK Genel Tebliği⁶⁹’ne dayanmaktadır. Tebliğde elektronik olarak düzenlenebilecek olan belgeler, mükellef grupları ve uygulamaya geçiş tarihlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır (Kurtcebe - Utku, 2020, 78). Söz konusu tebliğde e-uygulamaların amaçlarına da yer verilmiştir. Bu amaçlar başlıca şöyle ifade edilmektedir (509 Sıra No’lu VUK Genel Tebliği, 2019);

- Ekonomik faaliyetleri elektronik ortamda izleme ve analiz etme
- Denetim alt yapısı oluşturma

⁶⁷ 213 sayılı VUK mük 242. md

⁶⁸ 213 sayılı VUK’un mük 257.md

⁶⁹ 19.10.2019 tarih ve 30923 sayılı RG’ de yayımlanmıştır.

- Maaliyetleri azaltma
- Belgelerde belli bir standart oluşturma
- Zaman ve maliyet tasarrufu sağlama
- Kamu hizmetlerinin kalitesini artırma
- Mükelleflerin işlemleri gerçekleştirme hızını artırma
- Mükelleflerin vergiye uyumunu sağlama
- Kayıt dışılığın önlenmesini sağlama

2.2.4.1. Elektronik Fatura Uygulaması (E-FATURA)

Ticari faaliyetleri tesiri altına alan e-dönüşüm süreci ile birlikte elektronik ticarete geçiş sağlanmıştır (İçten İnce, 2008, 28). E-dönüşüm süreci ile birlikte kağıt üzerine düzenlenen faturaların elektronik ortama aktarılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Elektronik ortamda düzenlenecek olan fatura ile hem e-dönüşüm anlamında dijitalleşme sağlanmış olacak hem de zaman, iş gücü ve maliyetlerden tasarruf edilecektir (Kefe - Kanarış, 2019, 166). Bu doğrultuda e-ticaretin temel unsurunun e-fatura olduğunu söylemek mümkündür.

“Fatura, taraflar arasında satılan mal veya hizmet karşılığında müşterinin borçlandığı tutarı gösteren belgedir.” VUK’a göre Fatura, delil niteliği taşımaktadır ve üzerinden alınacak vergi tutarını göstermektedir (Demirel Utku vd., 2014, 23). E-fatura özü itibariyle kağıt üzerine düzenlenen faturadan farksızdır. Hukuki olarak her ikisinin de nitelikleri aynıdır (Beşel - Çokgezer, 2015, 18). E-fatura özü itibariyle yeni bir oluşum değil, kağıt faturanın tek bir format ve aynı standartlara göre düzenlenen, zaman ve maliyet unsurlarından tasarruf edilmesi hedeflenen bir sistemdir (Canbolat, 2019, 144). Taraflar arasında gerçekleşen mal ya da hizmet satışı sonrasında düzenlenen faturalar, tebliğde belirtilen usuller çerçevesinde e-fatura şeklinde düzenlenebilmektedir.

Türkiye’de 2010 yılı itibariyle uygulamaya başlanan e-fatura uygulamasının esas itibariyle yasal dayanağını VUK’un mük. 242. maddesi oluşturmaktadır. Buna göre Maliye Bakanlığı belgelerin elektronik ortamda tutulması, kaydedilmesi, hangi formatta oluşturulacağına ilişkin tespitlerde bulunması, usul ve esasları belirleme konusunda yetkili kılınmıştır (507 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, 2019). Bu yasal

dayanağın yanı sıra 05.03.2010 tarihinde 397 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği⁷⁰ ile esas olarak uygulamaya konulmuştur. Uygulamanın kapsamı 416, 421, 424, 433,447, 448, 454, 461 ve 475 nolu VUK Genel Tebliği ile genişletilmiştir. 397 Sıra Nolu VUK Tebliğinin yürürlükten kaldırılmasına binaen yerine 509 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği uygulamaya konup sisteme ilişkin uygulama usul ve esasları belirtmektedir.

Standartları GİB tarafından belirlenen e-fatura; 213 sayılı VUK'a göre bir faturada olması gereken bilgileri içeren, alıcı ile satıcı arasındaki iletiminin bir platform aracılığı ile sağlandığı bir sistemdir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2022). E-faturanın doğru bilgileri içerip içermediği hususunda mali mühür⁷¹ ve elektronik sertifika⁷² ile güvence sağlanmaktadır (Beşel - Çokgezer, 2015, 19). E-fatura uygulaması ilk olarak yürürlüğe girdiği tarih itibari ile tüm mükelleflerin zorunlulukları bulunmamıştır. Ancak ilgili tebliğ ve kanunlar aracılığı ile yapılan düzenlemeler ile çeşitli mükellef gruplarının belirli şartları taşıyanların e-fatura uygulamasına geçişi zorunlu tutulmuştur⁷³. E-fatura uygulanmaya başladığından itibaren bazı mükellef grupları için zorunluluk haline gelmiştir.

2010 yılında uygulamaya konulan ve ilerleyen süre zarfında çeşitli mükelleflerinde e-fatura uygulamasına geçişinin sağlanması ile birlikte e-fatura uygulamasından yararlanan mükellef sayısı her geçen yıl katlanarak artmıştır. Aşağıdaki Tablo 3'deyıllar itibariyle e-fatura uygulamasına ilişkin olarak uygulamadan yararlanan mükellef sayısı, düzenlenen e-fatura adedi ve fatura tutarları yer almaktadır.

⁷⁰ 05.03.2010 tarih ve 27512 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁷¹ Mali mühür; tüzel kişilere verilen e-fatura, e-defter, e-arşiv vb. mali belgeleri mühürlemek için kullanılan sertifikadır.

⁷² Elektronik sertifika; nüfus cüzdanı, sürücü belgesi veyahut diğer kSimlik bilgileri ile kişinin kimliğini ispatlaması için elektronik ortamda kullanılan dosyadır.

⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi:10 Aralık 2022; Ulusan - Bozkurt, 2021, 13).

Tablo 3: E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

Yıl	E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen E-Fatura Sayısı	Fatura Tutarı (TL)
2010	114	8.275	146.108.422
2011	3.024	312.532	5.406.011.606
2012	3.182	874.710	15.218.034.821
2013	16.270	2.118.001	48.654.104.462
2014	19.375	72.463.951	1.127.236.091.091
2015	46.800	113.713.039	1.180.957.808.191,91
2016	61.013	163.456.644	1.974.549.748.742
2017	72.036	177.485.032	2.637.574.673.267
2018	88.837	220.286.825	3.651.595.777.463
2019	187.597	241.232.989	4.825.522.880.839
2020	332.400	366.655.334	9.936.847.336.196
2021	532.910	534.971.392	12.232.908.151.369

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2016; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022) Faaliyet Raporlarından elde edilen verilerden yola çıkarak tarafıma hazırlanmıştır.

Tablo 3'e göre ifade edildiği gibi e-fatura kullanıcı sayısı her yıl katlanarak artmıştır. Her geçen gün kullanıcı kapasitesini arttıran bir uygulama olan e-faturanın böylesine ilerleme kaydetmesini sağladığı yararları bağlamak yerinde olacaktır.

E-fatura uygulaması ile kağıt fatura uygulaması mümkün olduğunca azalacağı için hem kağıt giderleri azalacak hem de söz konusu kağıtları arşivleme maliyeti azalmış olacaktır. Bunun yanı sıra belgelerle denetleme son derece basit bir şekilde saniyeler içinde gerçekleşeceğinden vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi, kayıt dışılığın engellenmesini daha kolay hale gelecektir. Faturaları kayıt altına alma hızı e-fatura uygulaması sayesinde daha da kısalmaktadır. Böylelikle E-fatura uygulaması ile birlikte zamandan da tasarruf edilebilmektedir (Gökçen - Özdemir, 2016, 146). Yukarıda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere E-fatura uygulaması hem zaman tasarrufu sağlarken hemde vergi kayıplarının önlenmesine yönelik önemli kazanımlar elde edilmesine katkı sağlama imkanı sunmaktadır.

2.2.4.2. Elektronik Arşiv Fatura Uygulaması (E-ARŞİV)

E-arşiv uygulaması birden çok fatura düzenleyen mükellefler için geliştirilmiştir. Birden çok fatura düzenleyen ve bu düzenlenen faturaların bir nüshalarını saklamanın ağır yük oluşturmasına binaen geliştirilen e-arşiv uygulaması ile mükelleflerin faturalarını online

bir biçimde hazırlamalarına, muhafaza ve ibraz etmelerine olanak tanınmaktadır (Canbolat, 2019, 145). VUK'a göre e-arşiv, fiziksel olarak kağıt ortamında düzenlenip, muhafaza ve ibraz edilme zorunluluğu bulunan faturaların elektronik olarak düzenlenip ikinci kopyalarının elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilmesidir.

509 Nolu VUK GT'ne göre e-arşiv, elektronik ortamda oluşturulan ve e-fatura dışında kalan faturalardır. Bu açıdan bakıldığında, e-fatura ve e-arşiv fatura içeriğinde barındırdığı bilgiler yönünden incelendiğinde birbirinden farksızdır (Deliktaş, 2021, 302). Bu hususta her ikisi de aynı şey gibi görünse de özü itibari ile farklılık arz etmektedir. E-faturada elektronik fatura sistemine kayıtlı iki firma birbirine fatura gönderirken, E-arşiv faturada ise biri elektronik fatura kullanan diğeri kullanmayan iki firma söz konusudur. Bu iki firmanın birbirine gönderdiği fatura türüne E-arşiv fatura denmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, E-fatura ve E-arşiv fatura muhteviyatları itibariyle aynı şey olmasına karşın gönderici farkından kaynaklı olarak birbirinden ayrılmaktadır (Akbulut, 2019, 238). Yani e-arşiv faturada, e-faturadan farklı olarak düzenlenen faturalar GİB üzerinden alıcısına ulaştırılmamaktadır (Şahin, 2019, 14).

E-arşiv fatura uygulamasının yasal dayanağı 433 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği⁷⁴ dir. 2013 yılında uygulamaya konan söz konusu uygulama, e-fatura dışında düzenlenmesi gereken diğ er faturaların da elektronik bir biçimde online olarak düzenlenmesine, muhafaza ve ibraz edilmesine imkan tanınmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, 78). Ancak E-arşiv uygulamasından yararlanmak için e-fatura kullanıcı olma zorunluğu söz konusudur. Söz konusu zorunluluk 509 Sıra Nolu VUK Genel Tebliğinde ifade edilmektedir (Kaplan, 2021, 15). Dolayısıyla e-arşiv sisteminden faydalanmak isteyen mükellefin öncelikli olarak e-fatura ve e-defter uygulamasına başvuru yapıp başvuru süreçlerinin olumlu şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Başvuru süreci başarılı bir şekilde tamamlandıktan sonra e-arşiv sistemini GİB Portal üzerinden kullanmaya başlayabilirler (Elçin, 2017, 37).

E-arşiv uygulamasının kullanılması ile birlikte hem faturaların dijital ortamda arşivlenmesine olanak sağlanarak hem de arşivlenen bilgi ve belgelere kolay erişim sağlanmaktadır. Böylece hem kağıt yönünden hem de saklama maliyeti açısından tasarruf oluşturmaktadır (Canbolat, 2019, 147). Bunun yanı sıra ilgili kurum ve

⁷⁴ 30.12.2013 tarih ve 28867 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

kuruluşlar tarafından talep edilen faturalar sistem üzerinden hızlı ve güvenilir şekilde sunulmaktadır (Elçin, 2017, 37).

Aşağıdaki Tablo 4’de yıllar itibariyle e-arşiv uygulamasından yararlanan mükellef sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 4: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Fatura Sayısı

Yıl	E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen Fatura Adedi
2013	6	975.754.192
2014	17	1.038.320.533
2015	1.915	594.842.313
2016	6.161	1.043.384.973
2017	11.306	1.236.469.920
2018	24.030	1.709.500.104
2019	155.050	2.341.192.585
2020	321.700	2.873.142.411
2021	478.384	3.572.791.951

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022) Faaliyet Raporlarından elde edilen veriler ışığında tarafımca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 4’e göre e-arşiv fatura kullanımından yararlanan mükellef sayısı her geçen yıl katlanarak artmıştır. 509 Nolu VUK GT’ne bağlı olarak uygulamaya konan zorunluluğa binaen sadece 2021 takvim yılı içerisinde e-arşiv faturaya dahil olan 1.619.533 mükellef tarafından toplam 75.550.915 adet e-arşiv fatura düzenlenmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 116).

2.2.4.3. E-BİLET ve E-YOLCU

415 Nolu VUK Genel Tebliği⁷⁵nde ifade edilen şekli ile e-bilet ve e-yolcu uygulaması GİB tarafından uygun görülen standartlara uygun bir şekilde biletin elektronik ortamda düzenlenip imzalanmasıdır. Bir diğer ifade ile “Muhatabına elektronik ortamda iletilmek üzere elektronik belge biçiminde oluşturulan, elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilen” belgedir (415 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, 2012). Kurtcebe - Utku (2020) ise Kara, deniz ve havayolu taşımacılığı, konser, spor ve tiyatro gibi etkinliklerin biletlerinin elektronik ortamda düzenlenmesi sağlayan belge türü olarak ifade etmişlerdir.

⁷⁵ 26.06.2012 tarih ve 28335 sayılı RG’ de yayımlanmıştır.

415 Nolu VUK Genel Tebliği uyarınca e-bilet uygulaması, şehirlerarası ya da uluslararası taşımacılık anlamında düzenlenen yolcu biletlerini elektronik ortamda düzenlenmesine, muhafaza edilmesine ve ibraz edilmesine imkan tanımıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, 80).

E-bilet uygulaması isteğe bağlı olup uygulamanın kapsamına giren mükelleflerin istemeleri halinde e-biletten yararlanabileceğini ifade etmek gerekir. E-bilet uygulamasından yararlanmak isteyen mükellefin taşıması gereken başlıca özellikler 415 Nolu VUK GT’de sıralanmıştır. Buna göre; tüzel kişiler için e-fatura uygulamasından faydalanabiliyor olmak, gerçek kişiler içinse elektronik imzaya sahip olmak, e-yolcu ve e-bilet hizmetinden faydalanmak isteyen mükellefin bu hizmetleri yerine getirebileceğine ilişkin hazırlıklarını tamamlamış olmak ve son olarak GİB tarafından belirlenen raporlama ihtiyacının giderilmesi konusunda gerekli altyapıyı sağlamış olmak, şartlarına haiz olunması gerekmektedir.

509 Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında e-biletlerin elektronik sertifika ile imzalanması gerekmektedir. Elektronik sertifika ile imzalanmasının yanı sıra ilgilinin talebi doğrultusunda çıktısı alınıp teslim edilecek şekilde bulundurulmalıdır. E-bilet uygulaması ihtiyari bir uygulama olmasının yanında söz konusu tebliğ kapsamında iki mükellef grubuna yönelik düzenleme yapılmıştır⁷⁶.

Elektronik olarak düzenlenen e-bilet ve e-yolcu, uygulamayı kendi bilgi işlemi aracılığıyla kullanan mükellefler tarafından kendilerine ait elektronik sertifika ile, özel entegratörlerden (ÖE)⁷⁷ bu hizmeti satın alanlar ise entegratöre ait elektronik sertifika ile imzalanıp saklanmalıdır (Canbolat, 2019, 149).

E-bilet ve e-yolcu uygulaması, çok sayıda bilet düzenleyen ve bu düzenlenen biletlerin birer nüshalarını saklamak zorunda olan mükellefler adına son derece kolaylık sağlamaktadır. Söz konusu uygulama sayesinde mükellefler biletlerini online olarak düzenleme, iletme, muhafaza ve ibraz etme imkanına kavuşmuşlardır. 2021 takvim yılı içerisinde e-bilet uygulamasından yararlanan mükellef sayısı 600 iken, e-bilet özel entegratör sayısı 20’dir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 118).

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Kurtcebe - Utku, 2020, 81)

⁷⁷ **Özel entegratör**, GİB tarafından yetkilendirilen ve mükellefin adına işlem yapmaya yetkili olan kurumdur. Detaylı bilgi için bkz: (<https://vergiteknolojileri.com.tr/nedir-bu-ozel-entegrator>)

2.2.4.4. Elektronik İrsaliye Uygulaması (E-İRSALİYE)

Elektronik irsaliye, 213 sayılı VUK kapsamında kağıt ortamında düzenlenen sevk irsaliyesi belgesinin elektronik olarak düzenlenip alıcısına iletilmesi hususunda hayata geçirilmiştir. Elektronik irsaliyenin hayata geçirilmesi ile birlikte belirlenen formata göre elektronik ortamda hazırlanması, elektronik sertifika ile imzalanması, alıcıya iletilmesi, muhafaza ve ibraz edilmesi hususları gerçekleştirilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 117).

487 Nolu VUK Genel Tebliği⁷⁸ kapsamında uygulamaya konan e-irsaliye, yaygın bir şekilde kullanılan sevk irsaliyesinin yerine gelmiş bir uygulamadır. Buna göre sevk irsaliyesinin GİB tarafından belirlenen standartlarının yerine getirilmiş, elektronik ortamda düzenlenen, iletilen, muhafaza ve ibraz edilen haline e-irsaliye denir (Canbolat, 2019, 149–150). E-irsaliye her ne kadar sevk irsaliyesinin yerini almış olsa da hukuki niteliği açısından sevk irsaliyesi ile aynı hukuki niteliklere sahiptir (E-İrsaliye Uygulama Kılavuzu, 2020, 6).

E-irsaliye uygulamasını kullanabilmek için e-fatura kullanma iznine sahip olmak aranan temel şartlardandır. Bunun dışında e-irsaliye kullanımı için gerekli olan tüm hazırlıkların tamamlanmış olması gerekmektedir (Canbolat, 2019, 150). E-irsaliye uygulamasına dahil olmak, zorunluluk kapsamı dışındaki mükellefler için uygulama isteğe bağlı olup gönüllülük esasına tabidir (Şalcı, 2021, 48).

509 Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında Hal Kayıt Sistemine bildirimde bulunma yükümlüğü olan komisyoncu, tüccar ya da sebze-meyve satışı ile ilgilenen mükellefler 01/01/2020 tarihi itibarıyla (bu tarih dahil) e-irsaliye uygulamasına geçmek zorundadırlar.

Söz konusu tebliğ kapsamında yapılan düzenlemeler gereği mükellefler için de e-irsaliye kullanma zorunluğu getirilmiştir. Söz konusu mükelleflerin 01/07/2020 tarihi itibarıyla düzenleyecekleri irsaliyelerin e-irsaliye olarak düzenlenmesi zorunluluk kapsamındadır⁷⁹. E-irsaliye uygulamasına geçme zorunluluğu olan ya da uygulamadan kendi inisiyatifi doğrultusunda faydalanmak isteyen mükellefler GİB Portal Yöntemi,

⁷⁸ 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

⁷⁹ Söz konusu tebliğlere ait hükümler ile birlikte e-irsaliye uygulamasına geçiş zorunluluğu getirilen mükellef grupları, ilgili tebliğ numaraları ve geçiş süreleri açısından ayrıntılı bilgi için bkz. (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi:15 Ekim 2022; Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi:10 Aralık 2022).

Özel Entegratör Yöntemi ya da Doğrudan Entegrasyon Yöntemi aracılığıyla yararlanabilmektedirler (E-İrsaliye Uygulama Kılavuzu, 2020, 9).

E-irsaliye uygulaması ile birlikte sevkiyatı gerçekleştirecek olan ürünün yanında sevk irsaliyesinin taşınma zorunluğu ortadan kalkmış olup mevcut durumda irsaliye elektronik ortama aktarılmıştır. Böylelikle hem sevkiyat işlemini gerçekleştiren firmalar açısından hem de sevkiyattaki mal hareketliliğinin kolay şekilde denetlenebilmesi açısından kolaylık sağlanmaktadır (Yalçın - Gür Nalçacı, 2018, 96). Uygulama sayesinde arşivleme maliyetleri de ortadan kalkmıştır.

2017 yılında hayatımıza giren e-irsaliye uygulamasının 2018 yılında uygulamadan yararlanması beklenen mükellef hedefi 10.000 kişi iken bu hedefin yalnızca %3,11'i gerçekleşerek 311 kullanıcıya ulaşmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, 128). 2018 yılındaki 311 kullanıcı sayısına karşın 2019 yılına gelindiğinde e-irsaliye uygulamasından yararlanan mükellef sayısı 10.419, ÖE(Özel Entegratör) izni alan mükellef sayısı ise 56 olmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020, 78). 2020 yılında da bu rakamların katlanarak arttığı gözlemlenmektedir. 2020 yılında hali hazırda uygulamadan yararlanan 93.453 mükellef yararlanırken, ÖE izni alan mükellef sayısı da 65'e yükselmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 99). E-irsaliye uygulamasından faydalanan mükellef sayısındaki bu artışın izlerini geçmiş yıllarda olduğu gibi 2021 yılında da görmek mümkündür. 31/12/2021 yılı itibarıyla e-irsaliye uygulamasından yararlanan mükellef sayısı 116.725 olurken ÖE izni alan mükellef sayısı da 72'ye ulaşmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 117).

2.2.4.5. E- Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması (E-SMM)

487 Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında yürürlüğe giren elektronik serbest meslek makbuzu uygulaması, GİB tarafından standartları belirlenmiş olan, SMM makbuzlarının elektronik ortamda düzenlenip muhafaza edilmesini sağlar (487 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, 2017). Bir başka ifadeyle serbest meslek mensubu bireylerin mesleklerini icra ederken kağıt üzerine düzenledikleri makbuzları elektronik ortamda düzenleyebilmesini sağlayan uygulamaya elektronik serbest meslek makbuzu denmektedir. Uygulama sayesinde düzenlenen makbuzlar ilgililere elektronik olarak gönderilebilir, elektronik ortamda saklanabilmektedir (Şalcı, 2021, 50).

Bilgi ve teknoloji alanında yaşanan dönüşümlere bağlı olarak değişen ve gelişen uygulamalardan biri olan serbest meslek makbuzunun elektronik ortamda düzenleniyor olması onun hukuki niteliğinde bir değişiklik yaratmamıştır. Kağıt ortamında düzenlenen makbuzda e-SMM şeklinde düzenlenen makbuzda aynı hukuki niteliğe sahiptir.

1 Ocak 2018 tarihinde noterler hariç isteyen serbest meslek mensuplarının uygulamaya dahil olarak makbuzlarını elektronik ortamda düzenleme, iletme ve arşivleme imkanı tanınmıştır (Canbolat, 2019, 151–152). 2018 ve 2019 yılında gönüllülük esasına bağlı olarak uygulamaya geçiş sağlandıysa da 509 Nolu VUK Genel Tebliğinin usul ve esaslarında bazı yeniliklere gidilmiştir. Bu yenilikler kapsamında e-SMM uygulamasına geçiş kapsamına ilişkin olarak;

- 01.02.2020 tarihi itibariyle faaliyetine devam edenler 01.06.2020 tarihine kadar,
- 01.02.2020 tarihinden itibaren (bu tarih dahil) faaliyete başlayacak olanlar için işe başlangıcı takiben üçüncü ayın sonuna kadar

Serbest meslek mensuplarının E-SMM uygulamasına dahil olmaları ve söz konusu tarihten itibaren e-SMM düzenlemeleri zorunludur (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2022).

E-SMM uygulamasından faydalanmak isteyen mükelleflerin başvurabileceği üç yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler; e-SMM uygulamasından GİB sistemine entegrasyon, GİB portal yöntemi ve GİB tarafından gerekli izinleri alınmış özel entegratör yöntemidir.

Serbest meslek erbabı, VUK md. 236 gereğince, mesleki faaliyetini yerine getirdiği her tür tahsilatı için iki adet makbuz düzenlemek ve düzenlenen bu makbuzun birini müşteriye vermek zorundadır (Gücin Şahin, 2004, 239). Gerçekleştirilen elektronik düzenleme kapsamında da e-SMM belgesinin ıslak imzalı çıktısının alınıp muhataba verilmesi ya da düzenlediği ortam vasıtasıyla muhataba aktarılmalıdır.

Tablo 5: E-SMM Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Belge Adedi

Yıllar	E-SMM Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen E-SMM Sayısı
2017	3	3
2018	7	103
2019	22	32
2020	187.150	9.805.204
2021	226.036	17.847.121

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 120).

Tablo 5'e göre e-SMM uygulaması uygulamaya konulduğunu yıldan itibaren kullanıcı sayısını her geçen gün arttırmıştır. 20.12.2022 tarihi itibarıyla e-SMM uygulamasında toplam 66 adet özel entegratör bulunmaktadır. Bunun yanı sıra güncel olarak e-SMM'ye kayıtlı kullanıcı sayısı 259.568'dir.

2.2.4.6. Elektronik Müstahsil Makbuzu Uygulaması (E-MM)

487 Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında hayata geçirilen müstahsil makbuzunun GİB tarafından belirlenen standartlarda elektronik şekilde düzenlenmesini sağlayan uygulamaya elektronik müstahsil makbuzu uygulaması denir. E-müstahsil makbuzu uygulaması ile oluşturulan makbuzların hem kağıt ortamında hem de elektronik ortamda muhafazası söz konusudur (Canbolat, 2019, 153).

Gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçilerin mal satın almasında kullanılan, ticari bir vesika olarak kullanılan ve kağıt ortamında el ile düzenlenen müstahsil makbuzunun elektronik ortamda düzenlenmesine olanak tanıyan e-MM uygulaması sayesinde makbuzların elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilmesine olanak tanıırken aynı zamanda Başkanlığa elektronik ortamda rapor sunabilme imkanı tanımaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 120).

E-MM uygulamasından faydalanmak isteyen mükellefler tıpkı e-SMM uygulamasında olduğu gibi üç yöntemden birini seçerek uygulamayı kullanabilmektedirler. Bu üç yöntem; GİB sistemine entegrasyon, GİB Portal yöntemi ve GİB tarafından gerekli izinleri alınmış özel entegratörler vasıtasıyla düzenlenebilen makbuz yöntemidir (Canbolat, 2019, 153).

Müstahsil makbuzunun uygulanması ile ilgili olarak 509 Nolu VUK Genel Tebliği usul ve esaslarında çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Gidilen bu düzenleme kapsamında; e-

faturaya geçen ve akabinde MM düzenlemek zorunda olanlar 01.07.2020 tarihine kadar, aynı kapsamda MM düzenlemek zorunda olup belirtilen tarihten sonraki dönemde düzenleme zorunluluğu bulunanlar e-faturaya geçiş süreci içinde, sebze ya da meyve ticareti ile ilgilenen tüccar veya komisyoncular da 01.01.2020 tarihinden itibaren e-MM uygulamasına dahil olmaları ve söz konusu tarihten itibaren e-MM düzenlemeleri hususunda zorunluluk getirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022).

Yukarıda değinilen zorunlulukların yanı sıra Başkanlık, riskli ya da vergiye uyum düzeyi düşük olduğu tespit edilen mükellefler için faaliyet grubuna, faaliyet gösterdiği sektöre ve cirosuna bakılmaksızın yazılı bildirim yaparak e-MM uygulamasına geçiş konusunda zorunluluk getirmeye yetkilidir. Kendisine Başkanlık tarafından yazılı bildirim gönderilen mükelleflere geçiş hazırlığı için en az 3 ay süre vermek suretiyle yapılan yazılı bildirimde belirtilen tarih içerisinde e-MM uygulamasına geçmesi gerekmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi:10 Aralık 2022).

Tablo 6: E-MM Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve Düzenlenen Belge Adedi

Yıllar	E-MM Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen E-MM Sayısı
2017	5	11
2018	34	3.748
2019	141	24.163
2020	11.025	6.010.227
2021	12.488	7.939.821

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 121).

Tablo 6'ya göre 2017 yılından itibaren e-MM şeklinde düzenlenen makbuz sayısı her yıl katlanarak artmıştır. 21.12.2022 tarihi itibarıyla e-MM hizmeti vermek üzere Başkanlıktan izinli özel entegratör sayısı 66'ya ulaşmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2022). Yine aynı şekilde 21.12.2022 tarihi itibarıyla e-MM uygulamasından yararlanan kullanıcı sayısı 38.966'dir (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2022) .

2.2.5. Elektronik Ortamda Tutulacak Defterlere Yönelik Uygulamalar

2.2.5.1. Elektronik Defter Uygulaması (E-Defter)

E-defter uygulaması, 01.01.2012 tarihi itibarıyla uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya konması ile birlikte yevmiye defteri ve büyük defter gibi tutulması zorunluluk gerektiren defterler için kolaylık sağlaması amacı ile uygulamaya konulmuştur (Aydın, 2017, 119). Bu sağlanan kolaylığın yasal dayanağının olması adına GİB ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın ortak çalışması ile 1 sıra Nolu E- Defter GT⁸⁰ (EDGT) yürürlüğe konulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2022).

1 Nolu EDGT'nde e-defter “Şekil hükümlerinden bağımsız olarak Vergi Usul Kanunu'na ve / veya Türk Ticaret Kanunu'na göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünü ...” şeklinde tanımlamaktadır.

GİB'in yaptığı e-defter tanımı ise şu şekildedir. “VUK ve TTK hükümleri gereğince tutulması gereken defterlerin www.edefter.gov.tr sitesinde yayımlanan standartlara uygun şekilde elektronik ortamda hazırlanması, kaydedilmesi, doğruluğunun ispatlanabilir şekilde garanti altına alınmasını hedefleyen hukuki ve teknik düzenlemelerin tümüdür” (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2022).

Yukarıda yapılan tanımlamaların dışında Özer (2015) e-defteri, yasal olarak tutulması gereken defterlerin belirlenen standartlar çerçevesinde elektronik olarak hazırlanıp, mali mühür ya da e-imza ile de doğruluğunun teyit edildiği düzenlemeler şeklinde tanımlarken (Özer, 2015, 66), Aydın ise (2017) e-defteri “VUK ve TTK şekil hükümlerinden bağımsız, tutulması zorunlu defterlerde yer alması gereken bilgilerin tümünü içeren elektronik kayıtlardır” ifadeleri ile tanımlamıştır (Aydın, 2017, 121–122).

Yukarıda bahsedilen farklı lakin özü itibarıyla aynı şeyi ifade eden tanımlardan da anlaşıldığı üzere elektronik defter uygulaması iki yönlü bir uygulamadır. Bu iki yönden biri hukukilik bir diğeri ise teknik yönlülüktür. Uygulamanın hem hukuki olarak bir yasal dayanağının olması gerekmektedir. Hem de teknik olarak kanunda öngörülen şekilde düzenlenip muhafaza edilmesi gereklidir (Doğan - Tercan, 2015).

⁸⁰ 13.12.2011 tarih ve 28141 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

E-defter uygulamasının yasal dayanağı şüphesiz ki 1 Nolu E-Defter Genel Tebliğidir. Bu tebliğin ardından 2 sıra Nolu Tebliğ yayımlanmıştır. Söz konusu tebliğ ile bazı değişikliklere gidilmiş ve sonrasında 3 nolu tebliğ taslağı olmasına ilişkin bir taslak daha sunulmuştur. Esas olarak e-defter uygulamasının yasal dayanağını oluşturan mevzuatlar şu şekilde sıralanmaktadır(Nadızha, 2019, 55–56);

- 1 Sıra Nolu E-Defter Genel Tebliği
- 2 Sıra Nolu E-Defter Genel Tebliği
- 421 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği
- 67 Sıra Nolu VUK Sirküleri
- 454 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği

Bu yasal dayanakların yanında VUK mükerrer 242. Maddenin 2.fıkrasında “... Maliye Bakanlığı, elektronik defter, belge ve kayıtlar için diğer defter, belge ve kayıtlara ilişkin usul ve esaslardan farklı usul ve esaslar belirlemeye yetkilidir”. İfadeleri ile Maliye Bakanlığı’na yetki verilmiştir.

Elektronik defter uygulaması için xml formatında bir standarda sahip olan ve uluslararası kullanıma sahip XBRL (eXtensible Business Reporting Language) şeklinde yani Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili tekniği esas alınmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 21 Aralık 2022). XBRL rapor tekniğinin neden tercih edilmesi gerektiği ise önemli bir soru olarak dikkate alınması gerekmektedir. Yıldırım - Sağlar, (2014)arafından yapılan çalışmada kullanılan araştırma tekniği yardımı ile katılımcıların %65,3’nün XBRL sistemini gönüllü olarak tercih edebileceğini tespit etmişlerdir. XBRL sisteminin tercih edilme gerekçesi ise yazarlar tarafından, raporlama sisteminin tutarlılık ve hız bakımından oldukça avantajlı olması şeklinde gerekçelendirilmiştir.

E-defter uygulaması gerek mükellefler gerekse kamu ve özel sektör çalışanları açısından oldukça hayati önem arz eden bir uygulamadır. Hem mükelleflere hem de kurumlara birçok anlamda fayda sağlayacak olan bu uygulamanın hayata geçirilmesindeki başlıca amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır (İstanbulYMMO, 26 Aralık 2022);

- Teknolojik gelişmelere bağlı olarak defter kayıtlarının oluşturulmasını sağlamak,

- Kağıt ortamında düzenlenen ve arşivlenme zorunluğu bulunan defterlerin elektronik ortama aktarılmasına olanak sağlamak,
- Vergiye gönüllü uyumu arttırmak,
- İşlemlerin elektronik olarak gerçekleşmesine binaen denetim etkinleştirilmesini sağlamak,
- Farklı sektörlerde faaliyet gösteren firmalar için ortak bir platform oluşmasını sağlamak.

Yukarıda sıralanan amaçlar kapsamında e-defter uygulamasının hayata geçirilmesi ile birlikte kağıt ve arşiv maliyetlerini ortadan kaldırmak, uluslararası standartlarda bir ortak ağ oluşturmak, denetimde etkinliğin sağlanması ve elektronik ortamda verilere erişim kolaylığı sağlanmasının amaçlandığını söylemek mümkündür.

E-defter uygulamasına her ne kadar 2012 yılında 17 adet gönüllü işletme ile geçiş sağlanmış olsa da (Aydın, 2017, 121), esas itibariyle e-defter uygulamasına 01/09/2014 tarihinde yevmiye defteri ve büyük defter ile başlanmıştır (Nadızha, 2019, 56). Ardından gelen çeşitli yasal düzenlemeler ile çeşitli mükellef gruplarına da e-defter uygulamasına geçiş zorunluğu getirilmiştir⁸¹.

E-defter uygulamasına geçen mükelleflerin uygulamayı nasıl kullanacaklarına ilişkin olarak 1 Nolu EDGT usul ve esasları yayımlanmıştır. Genel Tebliğdeki düzenlemelere göre e-defter uygulamasının teknik olarak mimarisini oluşturan yapı e-defter teknik kılavuzu adıyla yayımlanmıştır. Bu kılavuz neticesinde e-defter kılavuzda belirlenen şekli ile hazırlanır ve sistemdeki defter alanına yüklenir. Yüklenen defter mühürlenir. Ardından bazı bilgiler alınarak berat dosyası⁸² oluşturulur. Oluşturulan dosya mühür ya da imzalanıp paketlenir. Bu paket dosya e-defter uygulamasına yüklenir. Son olarak dosya GİB mali mühür ile mühürlenmiş biçimde defter sahibinin erişimine açılmış olur.

Çeşitli hukuki dayanaklar neticesinde getirilen zorunluluklar kapsamında e-defter uygulamasından yararlanan mükellef sayısı uygulamanın yürürlüğe girdiği tarihten

⁸¹ Söz konusu yasal düzenlemelere ait hükümler ile birlikte e-defter uygulamasına geçiş zorunluluğu getirilen mükellef grupları, ilgili tebliğ numaraları ve geçiş süreleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. (Gelir İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022)

⁸² E-Defter Beratı, elektronik olarak düzenlenen defterlerin GİB tarafından belirlenen standartlar çerçevesinde oluşturulması ve mali mühür ile onaylanan elektronik dosyadır (1 Sıra Nol'lu Elektronik Defter Genel Tebliği, 2011). Berat dosyası e-defterin değişmezliğini ispat eden dolayısıyla güvenilirliğini sağlayan dosyadır.(Gökçen - Özdemir, 2016, 149).

itibaren artmıştır. Aşağıdaki Tablo 7’de yıllar itibariyle e-defter uygulamasından faydalanan mükellef sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 7: E- Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

Yıllar	E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı
2012	28
2013	47
2014	18.500
2015	45.321
2016	59.451
2017	70.495
2018	86.901
2019	122.396
2020	203.410
2021	282.751

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019; Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022) Faaliyet Raporlarından elde edilen veriler ışığında tarafımca hazırlanmıştır.

E-defter uygulaması ile birlikte kağıt ortamda saklanan defterlerin manyetik ortamda saklanması gibi önemli bir kolaylık elde edilmiş olmaktadır. Özellikle denetimler sırasında manyetik olarak defter ibraz işlemin yapılması ile birlikte kayıtlarda değişiklik yapılabilmesinin de önüne geçilmiş olmaktadır (Acar - Öksüz, 2014, 76). Bu durumda özellikle iki konuya dikkat edilmesi gerekmektedir. Öncelikle yıllar itibari ile e-defter kullanan mükellef sayısındaki artış oldukça önemli bir gözlem verisi sağlamaktadır. Uygulamanın zorunlu veya gönüllü sebepler çerçevesinde olsada tercih edilmesi önemli bir kamusal hizmet karşılığıdır. Bir diğer önemli nokta ise defterde değişiklik yapılabilmesinin önüne geçilmesi açısından defter denetimlerinde, kullanıcı sayısında artışı göz önüne alındığında önemli oranda denetimde kolaylık ve etkinliğe ulaşılabileceğini ifade etmek mümkündür.

2.2.5.2. Defter Beyan Sistemi

Türkiye’de yaşanan dönüşüm projesi kapsamında elektroniğe dönüş aşamasında maliye alanında hayata konan elektroniğe dönüşün son yansıması defter beyan sistemidir. Defter beyan sistemi 486 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği⁸³nin GİB tarafından

⁸³ 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

yayımlanması ile uygulamaya konmuş, 01/01/2018 tarihi itibariyle de hayata geçirilmiştir (Berbat, 2020, 30).

486 Nolu VUK GT defter beyan sistemini şöyle ifade etmektedir.

“...vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçelerin elektronik olarak verilebilmesine, elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine imkan tanıyan ve kapsamda yer alan mükelleflerin Başkanlık veri tabanında yer alan diğer bilgilerini mükelleflerin bilgisine sunan sistem”

Defter beyan sisteminin hayata geçirilmesi ile birlikte işlemlerin elektronik ortamda oluşturulup kaydedilmesi ve arşivlenmesi, dolayısıyla kırtasiyecilik işlemlerinin ortadan kalkması, kayıtdışılığın azaltılması ve vergiye gönüllü uyumun artırılması amaçlanmıştır (Çarıkçı, 2018, 124).

Defter beyan sistemi üç tür mükellef grubu için kullanma zorunluluğu kapsamına alınmıştır. (Sarıcalar, 2020, 237) Bu üç tür mükellef grubu; işletme hesabına göre defter tutanlar (II. Sınıf Tüccar), serbest meslek kazancı olanlar ve kazancı basit usule tabi olan mükelleflerdir (Akkaya, 2019, 26). Bu mükellef gruplarından serbest meslek kazancı elde eden ve kazancı basit usule tabi olan mükellefler için sistem 01/01/2018 tarihi itibariyle açılırken, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler için ise sistemi kullanmaya başlama tarihi 01/01/2019 olarak belirlenip mevcut tarihten itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Canbolat, 2019, 158).

İşletme hesabına göre defter tutan mükellefler; VUK md 178 gereği, I. Sınıf tüccar kategorisine dahil olmayan, KV mükelleflerinden işletme esasına göre defter tutması gerekenler ve işe yeni başlayan tüccarlar yıllık iş hacmi belirlenene kadar ikinci sınıf tacir olan kimselerdir. Serbest meslek kazancına tabi olarak defter beyan sistemine dahil olan mükellefler ise; kendi ilmi ve mesleki bilgisi kapsamında kazanç elde eden mali müşavirler, avukatlar, noterler ve gümrük müşavirleridir. Defter beyan sistemini kullanmak zorunda olan son mükellef grubu ise basit usule tabi mükelleflerdir. Bu kapsamdaki mükellef grupları; yeterli ekonomik gücü olmayan ve gerçek usulde ticari kazancı tespit edilemeyen kimselerdir (Zaimoğlu, 2022, 15–17).

Defter beyan sistemi kullanma zorunluluğu olan mükellefler, sistemi kullanmaya başlayacakları faaliyet yılından önceki yılın 31 Aralık günü saat 23:59'a kadar <https://basvuru.defterbeyan.gov.tr/> adresinden veya bağlı buldukları vergi daireleri

vasıtasıyla başvuru yapmalıdırlar (Berbat, 2020, 35). Başvurular, mükellefin bizzat kendisi tarafından yapılabileceği gibi aracılık ya da sorumluluk sözleşmesi imzalanan meslek mensupları tarafından da gerçekleştirilmektedir (Canbolat, 2019, 158–159). Başvurularını tamamlayan ve artık sistem kullanıcı olan mükellefler www.defterbeyan.gov.tr adresinden gelir, gider kaydı ve sabit kıymetlerin kaydı oluşturabilmektedirler. Gerçekleştirilen kayıt sonrasında beyannameler otomatik olarak oluşturulmakta ve sistem üzerinden onaylanmaktadır (Akkaya, 2019, 26).

Defter beyan sistemi, vergisel işlemlerin elektronik olarak kayıt altına alınabilmesi, defter muhafaza etme yani arşivcilik maliyetinin ortadan kalkması, faturaların elektronik olarak düzenlenmesi, defter tasdik olayının ortadan kalkması, vergiye gönüllü uyumun sağlanması ve kayıtdışı ekonomiye fayda sağlaması gibi pek çok avantaj sunmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, 120).

2.2.6. Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz (YN ÖKC) Uygulaması

1985 yılından beri kullanılan Ödeme Kaydedici Cihazlar (ÖKC) mal ve gerçekleştirilen hizmeti belgelendirmek ve belgelendirilmesi ile birlikte ödenmesi gereken verginin tespit edilmesi ve kayıt altına alınmasında aktif rol oynamaktadır (Canbolat, 2019, 159). Lakin gerçekleşen teknolojik gelişim ve değişimlere binaen ÖKC'ler vasıtasıyla yürütülen satış ve ödemelerde yeniliğe gidilme kararı alınmıştır. Böylelikle satış ve ödeme işlemlerinin doğrudan online bir biçimde GİB ile paylaşılması ve EFT-POS cihazı ve diğer yazarkasaların bütünleşik bir biçimde çalışmasını sağlamak amacı ile YN ÖKC projesi başlatılmıştır (2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015, 104).

YN ÖKC uygulamasının temel olarak yasal dayanağı 3100 Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz Kullanım Mecburiyeti Hakkında Kanununun 69 ve 70 Seri Nolu Genel Tebliğidir.(Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, 104). Bunun dışında YN ÖKC ile ilgili 2013 ve 2014 yılında 426, 427, 435, 437 Nolu VUK Genel Tebliği; 2015 yılında 450, 451, 465, 466 Nolu VUK Genel Tebliği; 2016 yılında ise 473 Nolu VUK Genel Tebliği yayımlanırken (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018) ardından sırayla 483, 488 ve 489 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği yayımlanmıştır (Canbolat, 2019, 160).

Yayımlanan bu tebliğlere ilişkin olarak ödeme kaydedici cihazların yeni nesline geçiş doğrudan gerçekleşmemiştir. Eski nesil ödeme kaydedici cihazlardan YN ÖKC'lere

geçiş kademeli şekilde gerçekleşmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, 120). Bu kapsamda 30/09/2017 tarihinde yayımlanan 483 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında organize perakende sektöründe faaliyet gösterenlere eski nesil ÖKC'lerin mali hafızaları doluncaya dek kullanabilmeleri hususunda imkan tanınmıştır. Bunun yanı sıra, yol kenarı otopark işletmeleri ve seyyar banka POS cihazı kullananların dışında kalan mükellefler için mali hafızaları doluncaya kadar ya da mevcut mali hafızalarını değiştirmelerini gerektiren bir durumla karşılaşıncaya dek kullanabilmelerine izin verilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018).

01/01/2019 tarihine gelindiğinde YN ÖKC için gerekli altyapı ve mevzuat hazırlıkları tamamlanmış olup sistem işler hale gelmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020, 88). Eski tip ÖKC uygulamasından YN ÖKC uygulamasına kademeli geçişin sağlanması ile birlikte YN ÖKC projesi resmen başlamıştır.

YN ÖKC uygulamasının geniş bir kullanılma ağının oluşması ile birlikte ortaya çıkan ya da çıkabilecek ihtiyaçları karşılayabilmek adına mevzuat yenilikleri, iyileştirmeleri, yapılmaya devam etmektedir. Bunun yanında güncel mevzuat, güncel kılavuzlara ilişkin olarak <https://ynokc.gib.gov.tr> sitesinde çeşitli bilgilendirmelere yer verilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2021, 110) . 2021 yılında 527 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği⁸⁴ kapsamında⁸⁵ akaryakıt işletmeciliği yapan I. Ve II. Sınıf tacirlere akaryakıt pompalarını ÖKC sistemine kaydetme zorunluluğu getirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 135).

YN ÖKC sayesinde yapılan her satış doğrudan online olarak vergi dairesinin sistemine düşmektedir. Böylece söz konusu işlemler için vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek daha kolay olacaktır. Ayrıca sistem sayesinde denetimlerde son derece kolaylaşmıştır. YN ÖKC uygulaması sayesinde vergi denetimleri anlık olarak ve istenilen zamanda yapılabilmektedir (Yurttutan, 2015, 56'dan aktaran; Canbolat, 2019, 160).

2.3. Diğer Kurumlarla Otomasyona Yönelik Uygulamalar

Bilgi ve internet teknolojileri anlamında yaşanan dönüşüm sürecinin vergi ve muhasebe uygulamalarına yansımalarının Elektronik Vergi Dairesi Otomasyon projesi olduğu daha

⁸⁴ 24.03.2021 tarih ve 31433 sayılı RG 'de yayımlanmıştır.

⁸⁵ 30/11/2003 tarihli ve 25302 sayılı RG' de yayımlanan 58 Seri No.lu KDV Mükelleflerinin ÖKC Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanunla İlgili GT

önce de ifade edilmiştir. Elektroniğe dönüşmüş yenilenen vergi dairesi ile diğer kurum ve kuruluşlar arasında veri alışverişini sağlamak adına çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir.

Geliştirilen bu uygulamalar gerekli olan mevzuatlara uygun olarak GİB ve bilgi alışverişi yapılacak olan kurum ya da kuruluş arasında çeşitli protokoller gerçekleştirilerek uygulamaya konulmaktadır. GİB ile diğer kurumlar arasında gerçekleştirilen otomasyon projelerine aşağıda kısaca yer verilmiştir.

- a) **Elektronik Banka Tahsilatı Sistemi (EBTİS):** Vergi tahsilatını gerçekleştirme yetkisi verilen bankalarla GİB arasında yürütülen bir projedir. Proje kapsamında bankalar vasıtasıyla yapılan vergi ödemelerinin bankanın bilgi işleminden doğrudan GİB'in bilgi işlem merkezine aktarılması gerçekleştirilmektedir (Canbolat, 2019, 162–163).
- b) **Elektronik Tahsilat Sistemi (E-TAHSİLAT):** 6183 sayılı AATUHK kapsamında vergi alacaklarının protokol imzalanan anlaşmalı bankalar ve PTT şubeleri vasıtasıyla gerçekleştirilmesidir. Vergi tahsilatı anlaşması yapılan bankalar tahsilat bilgilerini anlık olarak GİB'e gönderirken elde edilen bilgiler doğrudan otomatik olarak mükellef hesabına işlenmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020, 88).
- c) **Kamu Alacakları Tahsil Projesi (KATP):** KATP ile kamu kurumları tarafından düzenlenen idari para cezası tutanaklarının kesinleşme tarihinden önce ödenen ya da kesinleşme tarihini takiben ödenmeyenlere ilişkin olarak elektronik ortamda oluşturulan web servisler aracılığı ile tahakkuk oluşturarak doğrudan (vergi dairesi, anlaşmalı bankalar ve GİB Sanal Pos uygulaması ile) vergi tahsilatının gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022, 137).
- d) **Elektronik Haciz Sistemi Uygulaması (E-HACİZ):** 2008 yılında uygulamaya konan E-Haciz uygulamasının yasal dayanağı 6183 sayılı AATUHK'nın 79. maddesi⁸⁶dir. GİB tarafından vergi dairesi adına e-haciz uygulamasına dahil olan anlaşmalı bankalara elektronik olarak tebliğ edilip yine aynı yöntemle bankalar

⁸⁶ "...Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirimleri, alacaklı tahsil dairelerince ya da alacaklı amme idaresi vasıtasıyla, posta yerine elektronik ortamda tebliğ edilebilir ve bu tebligatlara elektronik ortamda cevap verilebilir... Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirimleri; amme borçlusunun hak ve alacaklarının bulunabileceği bankaların şubelerine doğrudan veya mahallindeki tahsil dairesi aracılığı ile tebliğ edileceği gibi Maliye Bakanlığınca belirlenecek tutarın üzerindeki alacaklar için doğrudan bankaların genel müdürlüklerine de tebliğ edilebilir." 6183 sayılı AATUHK md. 79.

tarafından cevap verilmesidir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015, 85). Böylece bankalar vasıtasıyla haczedilen her türlü alacak paraya çevrilerek vergi dairesinin kasasına aktarılacaktır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018).

- e) **Haciz İhbarnameleri Takip Programı (HİTAP 89):** 07.01.2013 tarihi itibariyle kullanılmaya başlayan HİTAP 89'un yasal dayanağı İcra ve İflas Kanunu⁸⁷'nin 89. maddesidir. HİTAP 89 vasıtasıyla icra müdürlüğünden gelen haciz bildirimleri vergi dairesi tarafından elektronik olarak takip edilmektedir. HİTAP 89, GİB'e gönderilen haciz ihbarnamelerine kanuni süre içerisinde cevap verebilmeyi sağlarken aynı zamanda takip borçlusunun gerçeğe uygun sorgulama yapmasını sağlamaktadır (Canbolat, 2019, 169).
- f) **Kurumsal Elektronik Tebligat Sistemleri (KETSİS):** E-tebligat sisteminin diğer kurumlara da fayda sağlaması amacı ile KETSİS projesi hayata geçirilmiştir. 7020 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması adlı kanun⁸⁸ çerçevesinde e-tebligat sistemi örnek alınarak kurumların mükelleflerine gönderecekleri belgelerin elektronik şekilde iletilmesi amacı ile gerekli altyapı oluşturularak KETSİS projesi uygulamaya konmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, 122).
- g) **Gümrükler Müsteşarlığı Bağlantı Sistemi (GÜMBS):** GÜMBS projesi ile Gümrükler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan gümrük çıkış beyannameleri elektronik olarak doğrudan GİB bilgi işlem merkezine iletilmektedir (Canbolat, 2019, 170).

2.4. Literatür Taraması

Çalışmanın bu kısmında 2012 - 2022 yılları içerisinde e-dönüşüm ile ilgili yapılmış olan akademik çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda yer alan başlıca akademik çalışmalar aşağıda listelenmektedir.

Çınar - Güney, (2012) muhasebe meslek mensuplarının elektronik uygulamalardan ne ölçüde etkilendiğini tespit etmeyi amaçlamış ve bu bağlamda Erzurum ilinde 105 kişi ile bir çalışma yürütmüştür. Bu bağlamda muhasebe meslek mensuplarının yüksek düzeyde etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca Gelir İdaresi sisteminden kaynaklanan

⁸⁷ 19.06.1932 tarih ve 2128 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

⁸⁸ 27.05.2017 tarih ve 30078 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

aksaklıklar ve bilişim altyapı yetersizliği çalışmadaki en önemli sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Tektüfekçi (2013), bilişim ağı uygulamalarındaki gelişmelerin muhasebe meslek mensupları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Böylece elektronik ortamda düzenlenen e-fatura, e-defter ve diğer uygulamaların gerçekleşmesi ile birlikte basım, ciltleme, noter, arşivleme, işgücü ve zaman maliyetlerinde önemli ölçüde tasarruf sağlayacağını tespit etmiştir.

Güney (2014), muhasebe uygulamalarının değişimine ayak uydurmak için hem eğitimcilere hem de uygulamacılara yeni görevler yüklediğini ifade etmiştir. Elektronik dönüşüm sürecine yönelik olarak anlatılacak olan derslerin muhasebe meslek mensuplarının başarısına doğrudan etki eden bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Özyiğit ve Güney (2015), elektronik muhasebe verilerinin güvenliğinin yönetim kararlarına etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda veri güvenliğinin sağlanması için profesyonel düzeyde güvenlik politikası geliştirilerek önlemler alınması gerektiğini önerilmektedir. .

Beşel ve Çokgezer (2015), maliye alanında yaşanan teknolojik gelişmelerin sağladığı avantajları ve eksik yönlerini ele almayı amaçlamıştır. Bu kapsamda çalışmada hem vergi idaresinde kullanılan e-teknolojilere hem de meslek mensubu ve mükellefler tarafından kullanılan teknolojilere yer verilmiştir. Çalışmada aynı zamanda vergi denetimi için kullanılan teknolojilere de yer verilmiştir. Geliştirilen e-teknolojilerin daha da geliştirilmesi gerektiği düşünülse de atılan adımların ümit verici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gökçen ve Özdemir (2016), e-fatura ve e-defter uygulamalarının muhasebe meslek mensuplarına sağladığı avantaj ve dezavantajları incelemiştir. Çalışmanın sonucunda e-fatura ve e-defter uygulamalarının kolay erişim, arşivleme ve maliyet tasarrufu açısından avantaj sağladığı ancak altyapı yetersizliği, güvenlik ve yasal zorunluluk gibi sebeplerden dolayı bazı zorluklarının olduğu tespit edilmiştir.

Çimen (2016), e-maliye uygulamalarının vergilemede iktisadilik ilkesi açısından değerlendirilmesini ve vergi uyumuna etkisinin saptanmasını amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Tokat ili vergi dairesi çalışanları ve serbest muhasebeci mali müşavirlerle anket çalışması uygulanmıştır. Gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda vergi dairesi

çalışanlarının e-maliye uygulamalarına ilişkin memnuniyet düzeyleri meslek mensupları ile karşılaştırıldığında daha yüksek çıkmıştır.

Gönen ve Solak (2017), muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecine ilişkin , iş yükü, hizmet maliyeti vb. konularda bakış açılarını tespit etmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda İzmir ilinde faaliyet gösteren ve e-dönüşümü aktif olarak kullanan muhasebe meslek mensuplarına yönelik anket çalışması uygulamışlardır. Yapılan analizler sonucunda sistemsal hataların devam ettiği ve meslek mensuplarına ek maliyetler getirdiği dikkat çekse de Maliye Bakanlığı ile mükellefin işlem maliyetlerini düşürdükleri tespit edilmiştir.

Şençiçek Tüfekçi, (2013) e-dönüşüm sürecinde e-belge ve e-defter uygulamalarının ilk ve güncel örneklerine yer vermeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda uygulamaların başlangıcından günümüze kadarki süreci incelenmiştir. Bu çalışma ile birlikte söz konusu uygulamaların başlangıcından günümüze kadar ki süreçte gelinen nokta tespit edilmiştir.

Ünal (2018), muhasebe alanına da nüfuz eden e-uygulamaların vergi denetimi üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Vergi Müfettişleri, Müfettiş yardımcıları, MM, YMM ve muhasebe elemanları ile bir anket çalışması yürütmüştür. Yürütülen anket çalışması Adana, Mersin ve Osmaniye illerini kapsamaktadır. 192 kişinin katılım sağladığı anket çalışmasında e-uygulamalar sayesinde veri toplamanın kolaylaştığı ve vergi denetiminin kolaylaşmasına binaen denetlenen mükellef sayısında dolayısıyla kesilen usulsüzlük cezalarında belirgin bir artış olduğu sonucuna varılmıştır.

Elçin vd (2018), e-dönüşüm sürecinde ortaya çıkan sorunların tespitine ilişkin olarak bir anket çalışması yürütmüşlerdir. 389 mali müşavir ile yürütülen anket çalışmasının sonucunda e-dönüşüm uygulamalarının mali müşavirlerin iş yükünü arttıracaklarını ve sistemden kaynaklı altyapı eksikliğinin en büyük sorun olduğu tespit edilmiştir.

Çelebi, (2018) Türkiye’de ki e-devlet uygulamaları kapsamında gelişen e-maliye uygulamalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda gerçekleşen e-maliye uygulamalarını Gelir İdaresi Başkanlığı projeleri kapsamında ele almıştır. Çalışmanın sonucunda e-maliye uygulamaları ile birlikte rutin olarak gerçekleşen işlemlerin hızlı ve kolay olması gerektiği ve bunun da bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda yeterli donanıma sahip bireylerin varlığı ile gerçekleşeceği elde edilmiştir.

Allahverdi - Karaer, (2019) muhasebe alanındaki elektronik dönüşümlere dikkat çekmiş bu bağlamda muhasebe mesleği için eğitimde verilmesi gereken becerilerin ortaya çıkarılmasını ve düzeyini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda Türkiye’de lisans seviyesinde eğitim veren 64 üniversitenin işletme bölümlerini incelemiştir. Çalışmanın sonunda geleceğin meslek adayları için gerekli olan mesleki bilgi ve becerilerin yeterli seviyede verildiği ancak buna karşın e-dönüşüm konusundaki mesleki beceri ve yeterlilik seviyesinin çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Garip - Karasioğlu, (2019), e-uygulamaların en aktif kullanıcıları olan muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecinde yaşadıkları sorunların tespit edilmesini ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesini amaçlamışlardır. Bu kapsamda Karaman ilinde 138 meslek mensubuna anket çalışması uygulamışlardır. Yapılan analizler sonucunda e-dönüşüm konusunda kalifiye eleman eksikliğinin tespit edilen en büyük sorun olduğuna ulaşılmıştır.

Kulak (2019), muhasebe meslek mensuplarının elektronik dönüşüm süreci ile ilgili görüşlerinin tespit edilmesi amacı ile Malatya ilinde faaliyet gösteren meslek mensupları ile yüz yüze anket yöntemi uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda gerçekleşen dönüşümün muhasebe meslek mensupları üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılsa da sürecin zor olduğunun ve alt yapı eksikliğinin son derece önemli bir faktör olduğu ifade edilmiştir.

Küçükdemirci (2019), e-dönüşüm sürecinin mali müşavirler üzerine etkilerini ve mali müşavirlerin iş doyumlarını ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda İzmir ilinde faaliyette bulunan serbest muhasebeci ve mali müşavirlere anket uygulamıştır. Çalışmasının sonucunda e-dönüşüm sürecinde mali müşavirlerin demografik özellikleri ile iş doyum düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Nadıza (2019), e-belge, e-fatura ve e-defter uygulamalarını ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada Türkiye örneği ele alındıktan sonra e- fatura ve e-defter uygulamalarına ilişkin olarak Çin’deki uygulamalara yer verilmiş ve karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilmiştir.

Canbolat (2019), vergi idaresindeki e-dönüşüm sürecini ele almayı amaçlamıştır. Bu kapsamda çalışmada e-dönüşüm, e-devlet kavramları ve Türkiye’de e-devlet politikalarına yer verilerek Gelir İdaresindeki uygulamalar değerlendirilmiştir

Onursal, (2019), elektronik maliye uygulamalarının vergi uyumuna etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Anket yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın ana kütlesini Düzce ve Sakarya ilinde görev yapan serbest muhasebeci ve mali müşavirler oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda e-maliye uygulamalarının vergi uyumu açısından önemli olduğu saptanmıştır.

Güngör Tanç - Deniz, (2020), muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarında yaşanan e-dönüşüm süreci hakkındaki görüş ve düşüncelerinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Bu amaca uygun olarak Hatay ilinde kayıtlı muhasebe meslek mensuplarına anket uygulamışlardır. Yapılan analiz sonucunda müşteri işletmelerin dijital muhasebeye ilişkin bilgi düzeyindeki ve teknolojik altyapıdaki yetersizliğin en fazla sorun olarak algılanan konu olduğu tespit edilmiştir.

Çıtak - Derya Baskan, (2020), muhasebede elektronik gelişmelerin muhasebe meslek etiği davranışına etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda ana örneklem Kırıkkale ilindeki muhasebe meslek mensupları seçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda katılımcıların %72'sinin e-dönüşüm uygulamasının mesleki özeni etkileyeceğini ifade etmiştir.

Emir vd., (2020), muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecine ilişkin memnuniyet düzeylerinin tespit edilmesini amaçlamıştır. Bu amaca hizmet etmek amacı ile Bursa ilinden seçtiği 380 muhasebe meslek mensubuna anket çalışması uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda memnuniyet düzeyleri yaş, cinsiyet, öğretim türü, mesleki unvan, mesleki tecrübe, aylık gelir ve mükellef sayısına bağlı olarak değiştiği tespit edilmiştir.

Yıldırım, (2020), muhasebe meslek mensuplarının elektronik uygulamalara ilişkin tutumlarını ve mesleki deneyimlerini saptamayı amaçlamıştır. Çalışma Kırıkkale ilinde bulunan muhasebe meslek mensuplarına anket yöntemi uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda e-muhasebe uygulamalarının genel hatları itibarıyla memnuniyet verici olduğu tespit edilmiştir.

Ulusan - Bozkurt, (2021) Yozgat ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının e-fatura ve e-defter uygulamalarına karşı tutumlarının tespit edilmesini amaçlamışlardır. Bu amaçla 54 muhasebe meslek mensubuna anket yöntemi

uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda katılımcılar e-uygulamaların başarılı bir şekilde uygulandığına dair net bir tavır ortaya koyamadıkları ifade edilmiştir.

Çopur, (2021) e-maliye uygulamalarının kullanımı ile verimlilik arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 2015 yılı ve sonrasında Türkiye ve seçilmiş OECD ülkelerini ele almıştır. Çalışmanın sonucunda uygulamalara destekleyici yeniliklerin getirilmesi gerektiğine yerilmiştir. Aynı zamanda OECD ülkelerinde bulunan bazı uygulamaların Türkiye bünyesine dahil edilmesinin söz konusu uygulamaların verimliliğini arttıracığı düşünülmektedir.

Kaplan, (2021) muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarında meydana gelen değişimin meslek üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda e-fatura ve e-arşiv fatura uygulamaları kapsamında Gebze ilçesinde bulunan muhasebe meslek mensuplarına anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda söz konusu uygulamaların gerek olumlu gerekse olumsuz yanlarının olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu uygulamalar sayesinde verginin denetlenmesini anlamında sürecin olumlu seyrettiği tespit edilirken ortamın yarattığı altyapı sorunu sebebi ile oluşan açıklık vurgulanmıştır.

Tufan, (2021) e-dönüşüm olgusunun Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik mesliğini nasıl etkilediğini araştırmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma grubu olarak İstanbul SMMM ve İstanbul YMM odasına kayıtlı meslek mensupları incelenmiştir. Çalışmada meslek mensuplarının yaşanan gelişimler karşısındaki düşünceleri yaş, cinsiyet ve genel değerlendirme olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmanın sonucunda katılımcıların %57'sinin mesleğin kariyer yapmak için iyi bir alternatif olmadığını düşündüğü kanaati ortaya çıkmıştır.

Şalcı (2021), e-dönüşüm süreci ile hayatımıza dahil olan elektronik uygulamaların değerlendirilmesi amacı ile İstanbul ilinde mali müşavirler ile anket çalışması yürütmüştür. 381 katılımcı ile gerçekleşen anket çalışması sonucunda meslek mensuplarının uygulamaya geçiş zorunluluğu olmasa dahi geçiş sağlayacaklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bunun sebebini ise sürekli güncellenen mevzuat ve bürokratik işlemlerin zaman kaybı yaratması şeklinde ifade edilmiştir.

Zaimoğlu (2022), e-uygulamaların getirdiği yenilikler kapsamında biri olan defter beyan sisteminin meslek mensupları üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Bu

kapsamda 425 kişi üzerinde İstanbul ilinde bir anket çalışması yürütölmüştür. Yürütölen çalışmanın sonucunda söz konusu uygulama hem avantaj hem dezavantaj sağlamakla birlikte dezavantajlarının sağladığı faydalardan daha fazla olduğu kanısına varılmıştır.

Ersoy, (2022) muhasebe meslek mensubu kişilerin e-dönüşüme geçişle ilgili olarak görüş ve beklentilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda örnekleme grubu olarak Aksaray SMMM odası baz alınmıştır. Anket yöntemi kullanarak gerçekleştirilen çalışmaya 130 katılımcı dahil olmuştur. Çalışmanın sonucunda e-dönüşümün iş performansı açısından olumlu katkı sağladığı ve verimliliğin arttırıldığı ifade edilirken aynı zamanda ofislerdeki altyapı yenileme çabaları açısından ekstra maliyet artışına sebep olduğu tespit edilmiştir.

Güntekin, (2022) maliye özellikle de vergilendirme alanında ortaya çıkan elektronik uygulamaların vergilendirme alanı üzerindeki değişimin vergi uyumu üzerindeki etkisinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Bu çalışmada literatürde yer alan ulusal ve uluslararası çalışmalar ışığında vergiye gönüllü uyum ampirik olarak incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda e-vergilendirme uygulamalarının vergiye gönüllü uyumu arttırdığı sonucuna varılmıştır.

İbiş, (2022) dijitalleşmenin vergi denetimi üzerindeki etkilerini ele almayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Antalya ilinde görev yapan Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmada katılımcıların dijital denetimden bekledikleri faydanın yüksek olduğu görölmüştür. Sonuç olarak katılımcıların e-dönüşüme yönelik olarak uyumlarının yüksek olduğunun, memnuniyet düzeylerinin ise ortalamanın üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Kavcı, (2022) Gaziantep ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm uygulamalarına ilişkin olarak tutumlarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda SMMM odasına kayıtlı 325 meslek mensubuna anket tekniğini kullanarak çeşitli sorular yönelmiştir. Araştırmanın sonucunda çalışmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş ve öğrenim durumuna göre; uygulamaların faydalılığı konusundaki görüşleri, e-dönüşüm uygulamalarını değerlendirmeleri yönündeki görüşleri ve e-dönüşüm uygulamalarına ilişkin olarak önerileri konusunda anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 3: VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ: MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Günümüz dünyasında küreselleşmenin etkisi ile birlikte yaşanan gelişmelerin başında şüphesiz ki bilgi ve bilişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler gelmektedir. Bunun temel sebebi ise içinde bulunulan bilgi çağı sürecinin değişimi gerekli kılmasıdır. Bilişim teknolojilerindeki değişim ve dönüşüm ile birlikte sanal dünya, hayatımızın merkezine işlemiştir. Bu süreçte hem mevcut gerekliliği yerine getirme bağlamında hem de hayatımızı kolaylaştırma ve hizmetlere katılımında etkinliği sağlama bağlamında devletler de dönüşüm sürecine girmiştir. Mevcut dönüşüm süreci ile birlikte kamu hizmetlerinin daha etkin ve hızlı gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında Türkiye’de gerçekleştirilen e-devlet projesinin ön plana çıkan uygulamalarından biri de Vergi İdaresi alanındaki projelerdir.

Bu çalışmada, vergi idaresindeki elektronik dönüşüm süreci ve bu sürecin etkinliğinin ne ölçüde olduğu araştırılacaktır. Gerçekleştirilen literatür taraması ışığında e-dönüşüm süreci ile ilgili sorunların tespit edildiği, bu sorunlara çeşitli çözüm önerilerinin getirildiği, farklı illerde yaşayan ana örneklem gruplarının oluşturduğu muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecine yönelik tutumlarının tespit edildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu çalışmalar elektronik dönüşüm sürecini olumlu ve olumsuz tüm yönleri ile genel bir değerlendirme bağlamında ele almamaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalarda tüm boyutları ile genel bir değerlendirmeden ziyade bu dönüşüm sürecinin ya sadece olumlu yanları ya da olumsuz yanları, avantaj veyahut dezavantajlarına yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında bu çalışma hem tek bir uygulama üzerinden değil tüm uygulamalar bazında araştırma yapmış olması hem de uygulamaların etkinliğine ilişkin konular üzerinde durması bağlamında önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın araştırma sorusu “Vergi idaresinde gerçekleşen elektronik dönüşüm süreci vergi idaresine ne ölçüde etkinlik sağlamaktadır?”dır.

Bu çalışmanın ana örneklem grubunu oluşturan Sakarya ilindeki muhasebe meslek mensuplarının daha önce bu gibi bir konuda örneklem grubu olarak kullanılmaması ve e- dönüşüm sürecini bir bütün halde değerlendirilmiş olması böylece dönüşüm ne derece etkin olduğunun ölçülmeye çalışılacak olması bağlamında çalışma son derece önemlidir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, Türkiye'deki e-dönüşümün tarihsel sürecini ve esas olarak Vergi İdaresindeki elektronik uygulamaları ele almayı amaçlamaktadır. Mevcut elektronik uygulamaların etkinliğinin saptanması çalışmada ulaşılmak istenen hedeflerin başında yer almaktadır. Söz konusu elektronik uygulamalar özellikle muhasebe meslek mensuplarını yakından ilgilendirmektedir. Bu açıdan çalışmada muhasebe meslek mensuplarına yöneltilecek anket çalışması ile desteklenecektir. Çalışmadan elde edilecek bulgular ile elektroniğe geçişin etkin olup olmadığı ya da hangi düzeylerde etkin olduğunun saptanması hedeflenmektedir. Kısaca bir diğer deyişle çalışma, e-dönüşüm sürecini yakından ilgilendiren muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecine ilişkin düşüncelerini ele alarak e-dönüşüm sürecini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada aynı zamanda muhasebe meslek mensuplarının iş yüklerine ve hizmet maliyetlerine etkisini tespit ederek e-dönüşüm sürecinin değerlendirmesi hedeflenmektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada sosyal bilimlerde sıkça kullanılan nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Ayrıca toplumda meydana gelen olaylara karşı, toplumlumu oluşturan bireyler üzerinde oluşan etkinin tespitine imkan sağlayan anket tekniği tercih edilmiştir. Demografik özellikler dışında kalan tüm sorular için 5'li likert ölçek yöntemi kullanılarak, meslek mensuplarına yönlendirilecek sorular karşısında katılım düzeyleri tespit edilmiştir. Elektronik dönüşüm sürecinde muhasebe meslek mensuplarının konuya ilişkin görüşleri, performans beklentileri, sistemin yeterli olup olmadığı ve sistemin ne derece etkin şekilde işlediğinin tespit edilmesi için örneklem grubuna anket çalışması yöneltilmiştir.

Çalışmanın veri toplama tekniği olarak kabul edilen anket yöntemi aracılığı ile e-dönüşüm sürecinin nasıl işlediği, işleyiş aşamasında karşılaşılan ya da karşılaşılabilecek sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sistemin ne derece etkin olduğu anket verilerinden elde edilen bulgular çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.4. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmada zaman, maliyet ve erişilebilirlik unsurları göz önüne alınarak sınırlandırma yapılmıştır. Bu kapsamda çalışmada Sakarya ilinde görev yapan muhasebe meslek mensuplarına anket çalışması uygulanmıştır. Yapılan sınırlama dolayısı ile çalışmanın ana örnekleme Sakarya ilindeki muhasebe meslek mensupları olarak belirlenirken, ana kütle Türkiye genelinde tüm muhasebe meslek mensuplarını kapsamaktadır.

Çalışmada zaman, maliyet ve erişilebilirlik unsurları göz önüne alınarak sınırlandırmaya gidilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışma Sakarya ilinde görev yapan muhasebe meslek mensuplarına uygulanacaktır. Gidilen sınırlama dolayısı ile çalışmanın ana örnekleme Sakarya ilindeki muhasebe meslek mensuplarıdır.

3.5. Araştırmada Veri Toplanması

Çalışmada kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen SMMM Odası'nda bulunan tüm meslek mensuplarına anket iletilmiştir. Anketler online olarak hazırlanıp SMMMO'ya iletilmiş olup toplamda 104 kişi tarafından geri dönüş yapılmıştır. Katılımcıların ankete verdiği cevaplarına bağlı olarak oluşan veri setinin güvenilirlik ve geçerlilik düzeyinin test edilmesi amacı ile verilerin IBM SPSS Statistics 22 paket programı ile analiz edilmiştir.

3.6. Araştırma Hipotezi

Araştırma sorusundan yola çıkarak çalışmanın temel hipotezi, “vergi daireleri ve muhasebe meslek mensuplarının vergi idaresine yönelik olarak kullandıkları e-dönüşüm uygulamaları, vergi idaresinin etkinlik düzeyine olumlu katkı sağlar” olarak belirlenmiştir. Çalışmanın alt hipotezleri ile aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

H₁: E-dönüşüme geçiş sürecinin gerekli görülesi, e-uygulamaların kullanım etkinliğini etkiler.

H₂: E-dönüşüm uygulamalarında sorun yaşanması, kullanım sıklığını etkiler.

H₃: E-dönüşüm uygulamalarının kullanım kolaylığı, kullanıcıların e-dönüşüm uygulamalarına bakışını etkiler.

H₄: E-dönüşüm uygulamaları, muhasebe meslek mensuplarının iş verimliliğini etkiler.

H₄: Demografik özellikler, e-dönüşüm uygulamalarının kullanımını etkiler.

3.7. Araştırma Bulguları

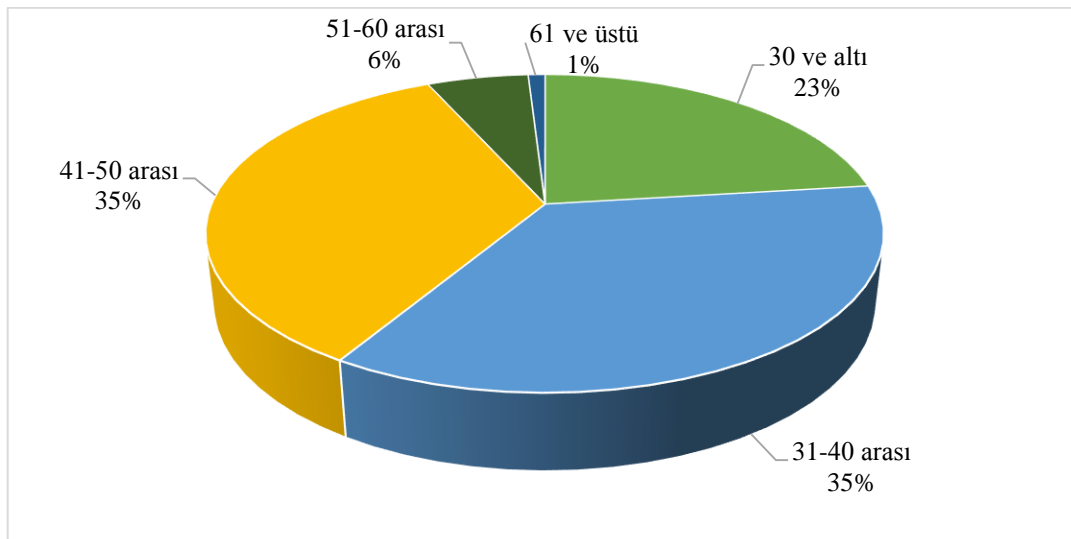
Çalışmanın bu bölümünde anket çalışmasından elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Bu bağlamda ilk olarak ankete katılan meslek mensuplarının demografik özellikleri incelenmiştir. Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarına demografik özellikler çatısı altında ilk olarak cinsiyetleri sorulmuştur. Ankete katılım sağlayanlar ile ilgili olarak cinsiyet verilerine aşağıdaki Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Cinsiyeti

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	52	50
Erkek	52	50

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

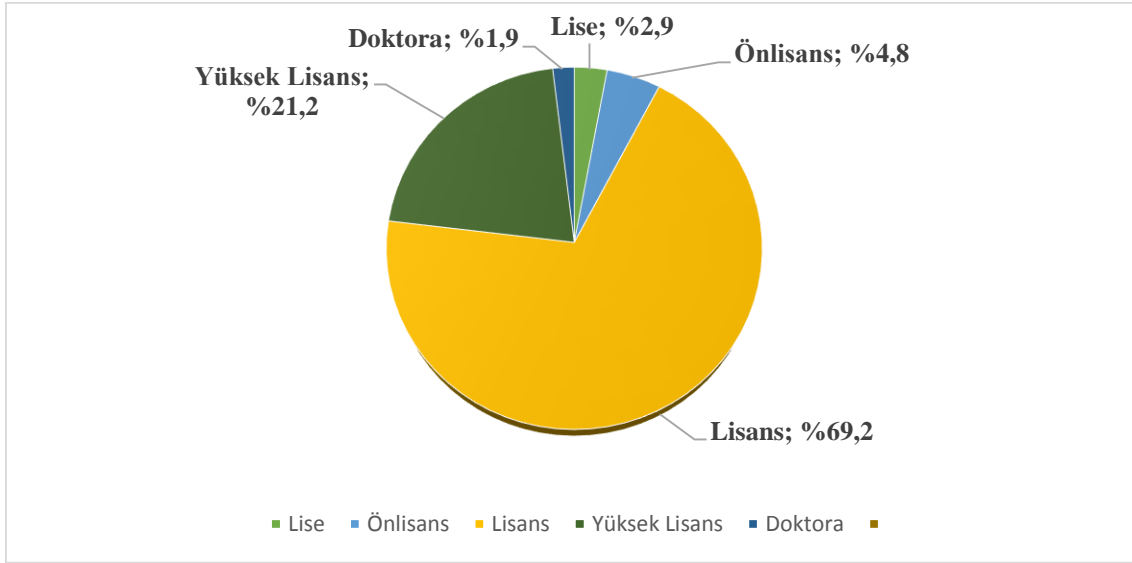
Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının cinsiyet durumuna bakıldığında ankete katılım sağlayan erkek meslek mensubu ile kadın mensubunun yüzdesinin eşit olduğunu tespit edilmiştir. Çalışmaya 52 kadın meslek mensubu katılırken, anketi yanıtlayan meslek mensubu erkek sayısı da 52’dir.

Grafik 3: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Yaş Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

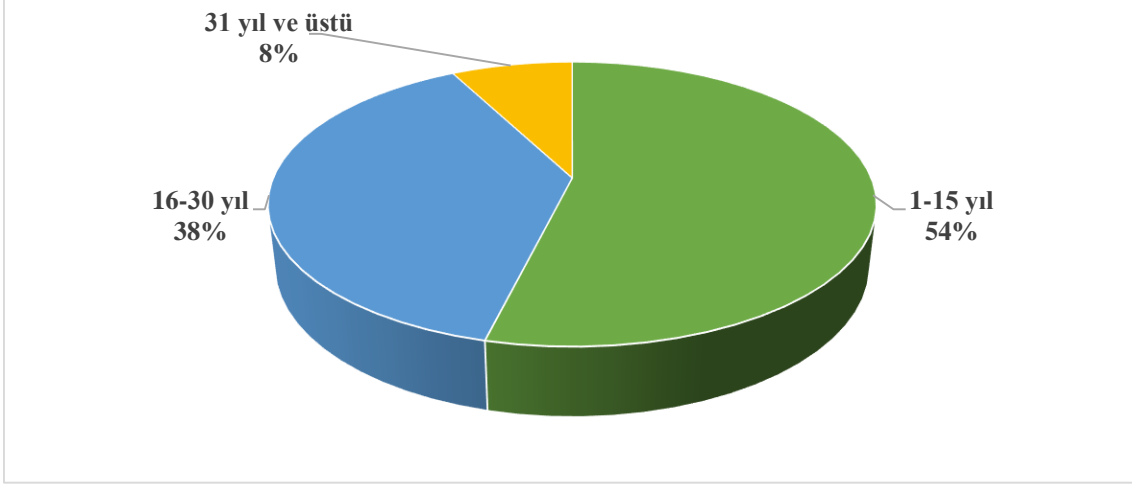
Grafik 3’de ankete katılan katılımcıların yaş bilgileri yer almaktadır. Ankete katılan meslek mensuplarının yaş durumları incelendiğinde 30 ve altı yaş grubuna ait meslek mensuplarının yüzdesi 23, yaş aralığı 31 ile 40 arasında olan meslek mensuplarının yüzdesi 35 olurken, bir diğer yüzde 35’lik kısım da 41 ve 50 yaş aralığında olan meslek mensuplarına aittir. 51 ve 60 yaş aralığında bulunanların yüzdesi 6 olarak görülürken, 61 yaş ve üzeri dilimde yüzde 1’lik bir adet meslek mensubu bulunmaktadır. Aşağıdaki şekilde ankete katılanların yaş durumlarına yer verilmiştir.

Grafik 4: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Eğitim Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

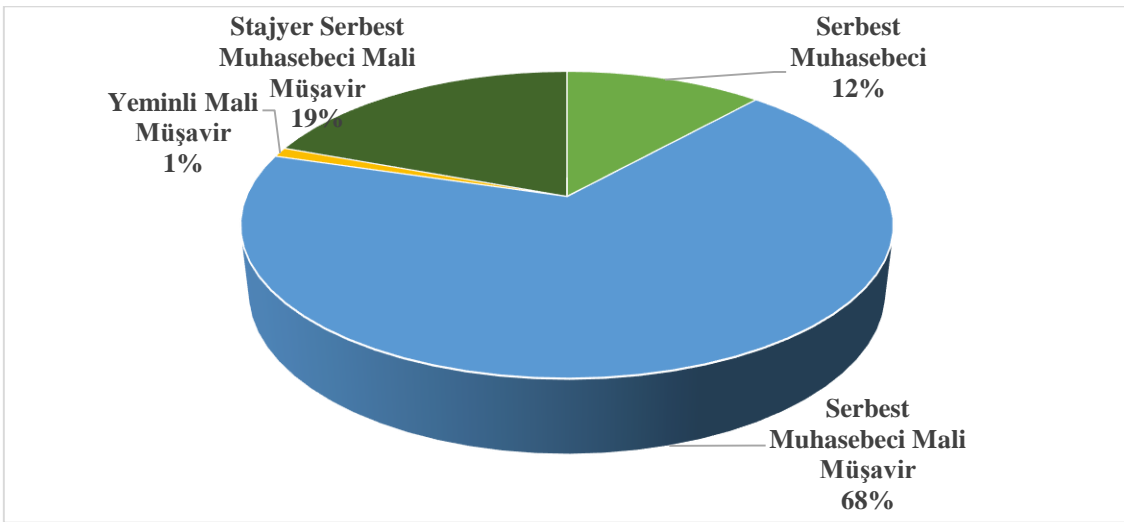
Çalışmanın bir diğer demografik verisini oluşturan eğitim durumu sorusunun yanıtlarına ilişkin veriler Grafik 4’de yer almaktadır. Grafik 4’e göre lise mezunu olanlar % 2,9’luk kısmı karşılarken, önlisans mezunu olan meslek mensubu oranı %4,8’dir. Çalışmanın %69,2’lik kısmını lisans mezunları oluştururken %21,2 oranında yüksek lisans mezunu meslek mensubu bulunmaktadır. Doktora eğitimi almış olanlar ise bu çalışmanın %1,9’luk kısmını oluşturmaktadır. Aşağıdaki şekilde ankete katılım sağlayan meslek mensuplarının eğitim durumlarına yer verilmiştir.

Grafik 5: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyimleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

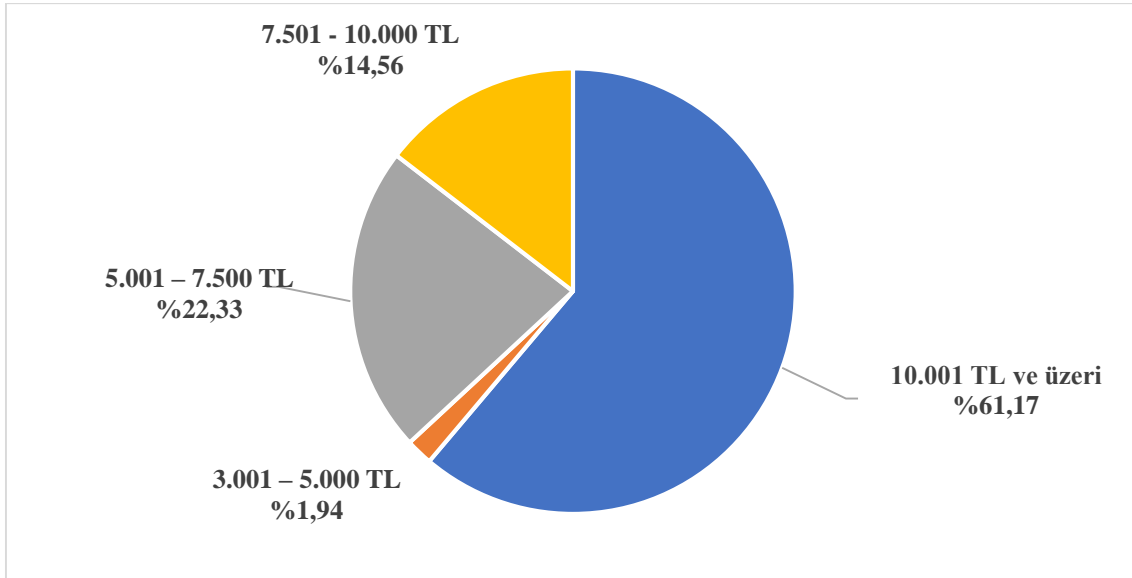
Çalışmaya katılan meslek mensuplarının mesleki deneyimleri ile ilgili sonuçlar Grafik 5’de yer almaktadır. Çalışmaya katılan meslek mensuplarının mesleki deneyimleri incelendiğinde 1-15 yıl arasında mesleki deneyimi olan meslek mensubu sayısı 56 iken, mesleki tecrübesi 16-30 yıl aralığında olan meslek mensubu sayısı 40’tır. 31 yıldan fazla sürede mesleğini icra edenlerin sayısı ise 8’dir. Bu verilere göre meslek mensubu bireylerin mesleki tecrübeleri göz önüne alındığında çalışmaya dahil olan kesim içerisinde ortama mesleki deneyim süresinin 1 ile 15 yıl aralığında olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının mesleki deneyimlerine yer verilmiştir.

Grafik 6: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Mesleki Unvanları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 6’da çalışmaya katılan meslek mensuplarının mesleki ünvanları ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir. Ankete katılan meslek mensuplarının mesleki ünvanlarına göre inceleme yapıldığında çalışmaya katılan meslek mensuplarının büyük bir bölümünü SMMM’lerin oluşturduğu görülmektedir. %68’lik bir orana sahip olan SMMM’lerin ardından %19,4’lük oranda stajyer serbest muhasebeci mali müşavir gelmektedir. Çalışmaya katılan Serbest Muhasebeci oranı ise %11,7’dir. Ankete katılım sağlayan YMM oranı ise yalnızca %1’dir. Çalışma mesleki ünvan bazında incelendiğinde çalışmaya katılan bireylerin büyük çoğunluğunun SMMM olduğu tespit edilirken çalışmada yalnızca bir kişinin YMM olması oldukça düşük bir orandır. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının unvanlara göre dağılımına yer verilmiştir.

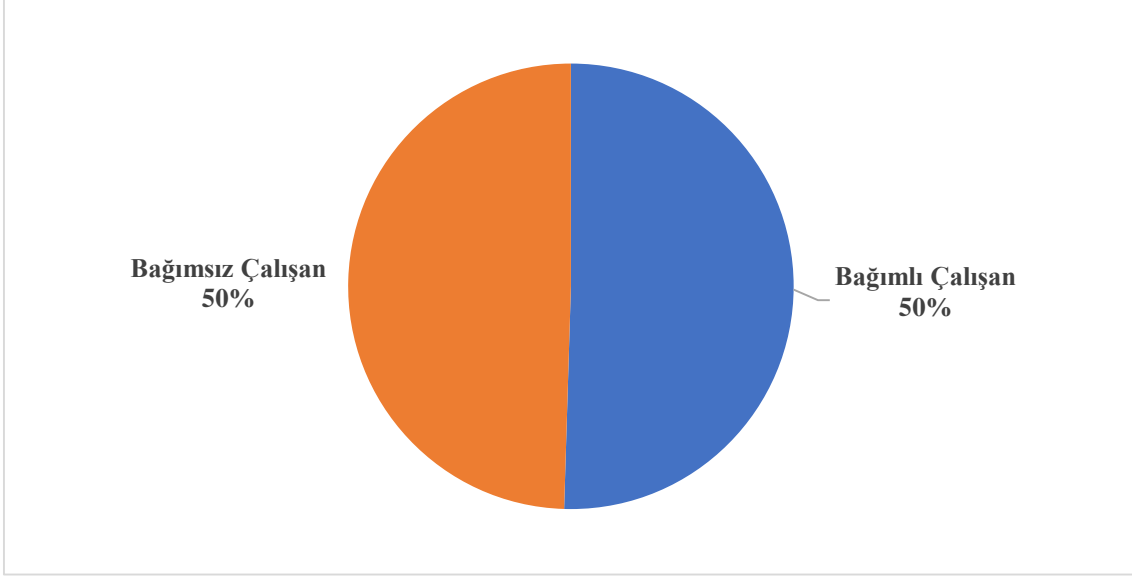

Grafik 7: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Gelir Düzeyi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 7’de ankete katılım sağlayan meslek mensuplarının gelir düzeyi ile ilgili yanıtlara yer verilmiştir. Çalışmaya katılan meslek mensuplarına demografik özellikler adı altında yönlendirilen bir diğer soru da gelir düzeyleridir. Gelir düzeylerinin tespit edilmesi amacı ile belirli gelir aralıkları baz alınarak soru yönlendirilmiştir. Bu kapsamda gelir düzeyi için 3.000 TL’den az, 3.001 TL-5.000 TL aralığı, 5.001 TL - 7.500 TL aralığı, 7.5001 TL-10.000 TL ve 10.001 TL ve üzeri seçenekleri sunulmuştur. Sunulan bu seçeneklerden en çok işaretlenen aralık 10.001 TL ve üzeri gelirdir. Ankete dahil olan 104 kişiden %60,6’sı 10.001 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir. Bunun akabinde en fazla geliri elde eden kesim %22,1’lik bir oranla 5.001 TL ile 7.500 TL

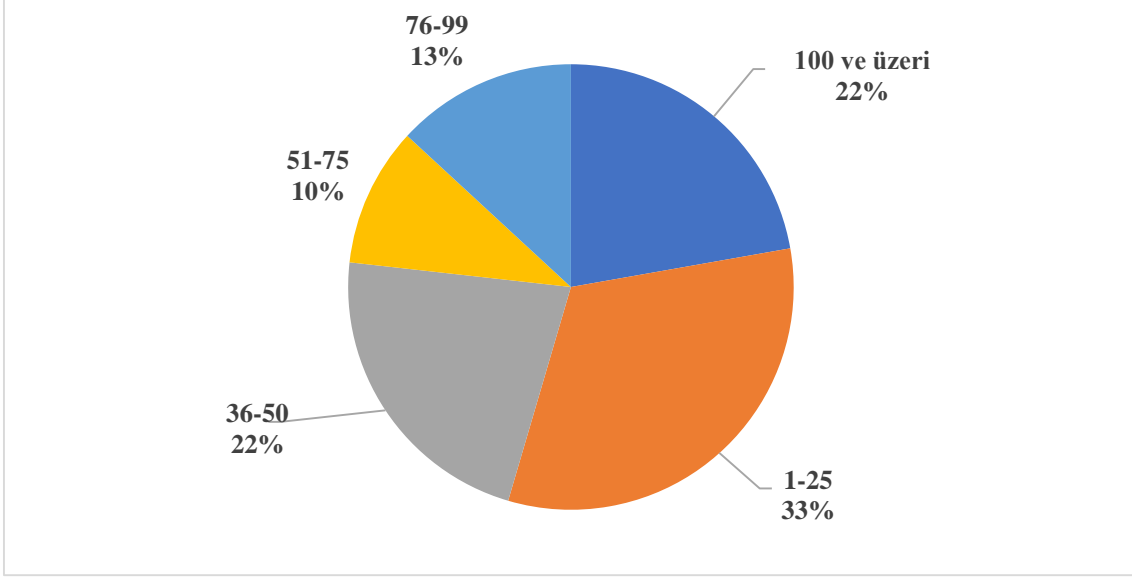
aralığına sahip meslek mensuplarıdır. 7.500 TL ile 10.000 TL aralığında gelir elde eden meslek mensupları çalışmanın %15,4'lük kısmını oluştururken geliri 3.001 TL ile 5.000 TL aralığı %1,9'luk bir orana sahiptir. Çalışma sonucunda gelir düzeyi açısından belirgin bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmaya katılan bireylerin %60,6'sının diğerlerine nazaran daha yüksek gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının gelirine ilişkin bilgi yer almaktadır.

Grafik 8: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Çalışma Şekli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

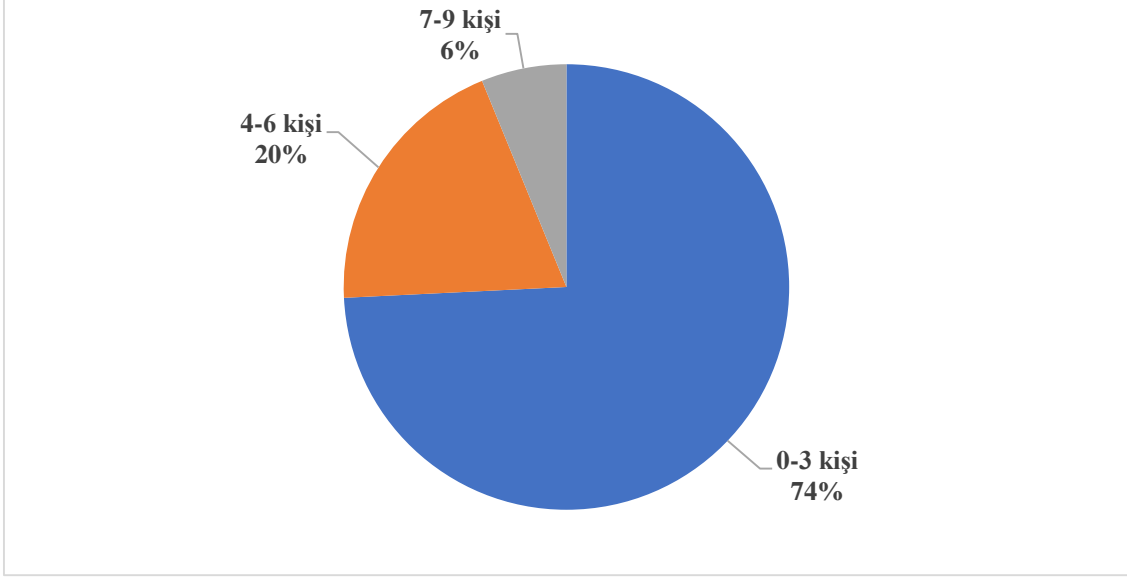
Grafik 8'de ankete katılım sağlayan mensuplarının çalışma şekilleri ile iliği olarak yöneltilen anket sorunun genel cevap düzeyi sonuçları yer almaktadır. Çalışma şekli bağlamında bağımlı ve bağımsız çalışan olarak meslek mensuplarına hangi şekilde çalıştıkları sorulmuştur. Ankete katılan meslek mensubu bireylerin çalışma şekilleri incelendiğinde bağımsız yani kendi iş yerini açarak çalışan meslek mensubu oranı %49,5'tir. Bir işverene bağlı olarak işverenin yanında çalışan yani bağımlı olarak çalışan meslek mensubu oranı ise %50,5'dir. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin çalışma şekli bağlamında belirgin bir fark olmadığı çıkan sonucun iki türde de çalışan bireylerin hemen hemen aynı sayıda olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 9: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Hizmet Verdiği Mükellef Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

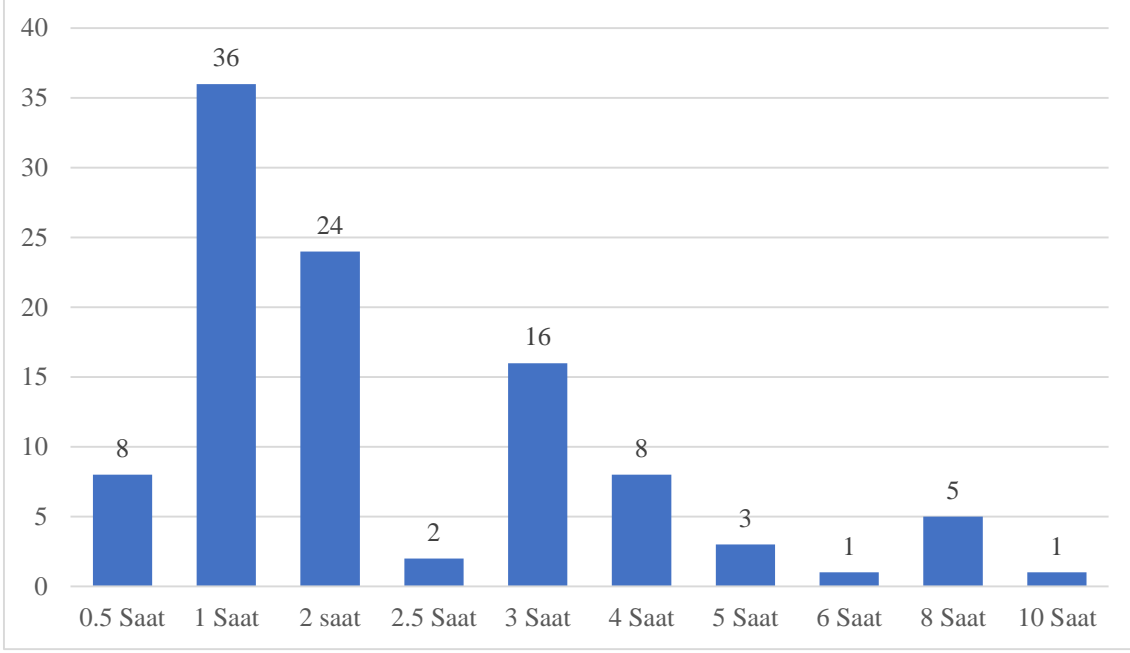
Ankete katılan meslek mensuplarının hali hazırda hizmet verdiği meslek mensuplarının sayısı ile ilgili olarak yöneltilen anket sorusuna vermiş oldukarı cevaplar ile ilgili sonuçlar Grafik 9’da yer almaktadır. Ankete katılan meslek mensuplarına kaç adet mükellefe hizmet verdikleri sorulmuştur. Hizmet verilen mükellef sayısı içerisinde hem gerçek kişiler hem de tüzel kişiler dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde 1-25 kişi aralığında mükellefe hizmet veren meslek mensubu birey sayısı tüm gruplar içerisinde %33’lük oran ile en fazla paya sahiptir. %33’lük oranın akabinde en fazla %22’dir. Hem 36-50 mükellefe hizmet veren hem de 100 ve üzeri mükellefi bulunan meslek mensubu bireyler eşit sayıdadır. Çalışmanın %10’luk kısmını kaplayan kısım ise 51-75 arası mükellef grubuna hizmet vermektedir. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının hizmet verdiği mükellef sayılarına yer verilmiştir.

Grafik 10: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Bürolarında Çalışan Personel Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

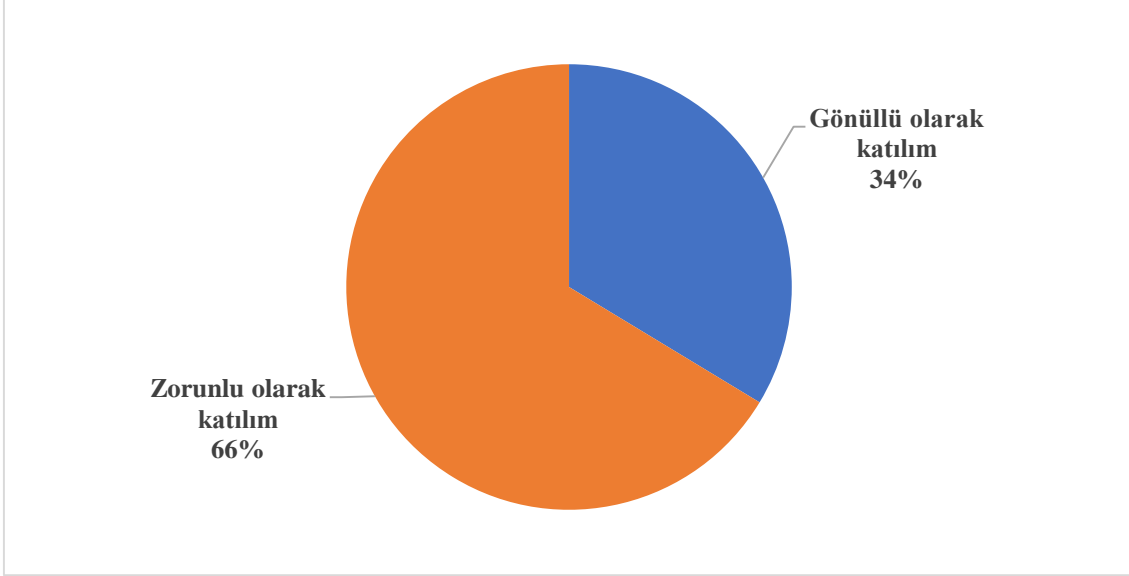
Grafik 10'da ankete katılan meslek mensuplarının bürolarında çalışan personel sayılarının dağılım bilgisine yer verilmiştir. Anket çalışmasına katılan muhasebe meslek mensuplarının ofislerinde kaç kişi çalıştığı sorulduğu bir diğer soruda %73,5'lik bir oran ile ofiste istihdam edilen personel sayısı 0-3 kişi aralığındadır. 4-6 arası personelin çalıştığı ofislerin oranı ise %20,4'tür. Büroda 7 ila 9 kişi arasında personelin olduğu büroların payı tüm ofislerin içerisinde yalnızca %6,1'lik orandadır. 10 kişi ve üzerinde ofisinde personel çalışan meslek mensubu bulunmamaktadır. 100 ve üzeri sayıda hizmet verme anlamında önemli bir orana sahip olan meslek mensuplarının bu kadar az çalışan ile işlerini yürütebilmesinin sebebinin ekonomik mi yoksa dönüşümdeki etkinlikten kaynaklı mı olduğu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ifade edilecektir. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının bürolarında istihdam eden personel sayılarına yer verilmiştir.

Grafik 11: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının İnternet Vergi Dairesi Kullanma Sıklığı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

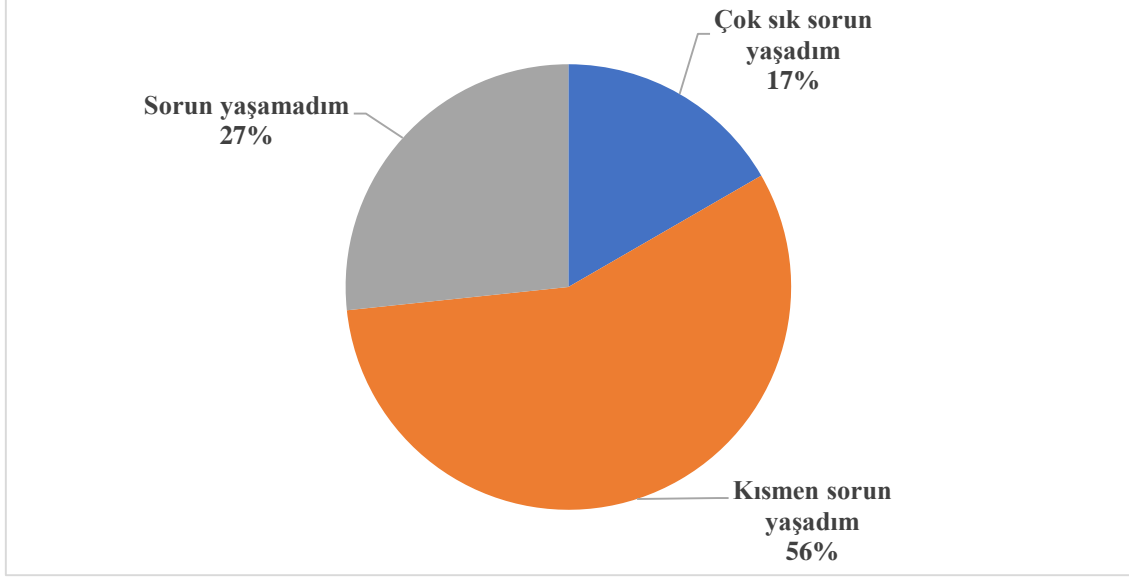
Grafik 11’de ankete katılan meslek mensuplarının internet vergi dairesi kullanım sıklıkları ile ilgili olarak anket sorularına verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Anket çalışmasına katılan meslek mensuplarına e-dönüşüm uygulamalarının belki de temelini oluşturan internet vergi dairesi uygulamasını kullanma sıklığı sorulmuştur. Gün içerisinde ortama bir saat belirtmeleri istenen meslek mensuplarından en fazla gelen yanıt 36 kişi ile 1 saat akabinde 24 kişi ile 2 saattir. Bunun dışında uygulamayı en fazla kullanan 1 adet meslek mensubu her günün 10 saatini internet vergi dairesi uygulamasının kullanımına harcadığını ifade etmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken en önemli husus meslek mensuplarının bir ay içerisinde günlük ortama ayırdıkları zaman miktarıdır. Belirttikleri bu zaman dilimlerinin tümü standart bir günde uygulamayı kullanma sıklıklarıdır. Bunun dışında e-beyanname vb. gibi uygulama dönemlerinde hemen hemen her meslek mensubu günün büyük çoğunluğunu (8-10 saate kadar) internet vergi dairesinde geçirmektedir. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının gün içerisinde internet vergi dairesi kullanma sıklıklarına yer verilmiştir.

Grafik 12: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Dönüşüme Dahil Olma Süreci

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

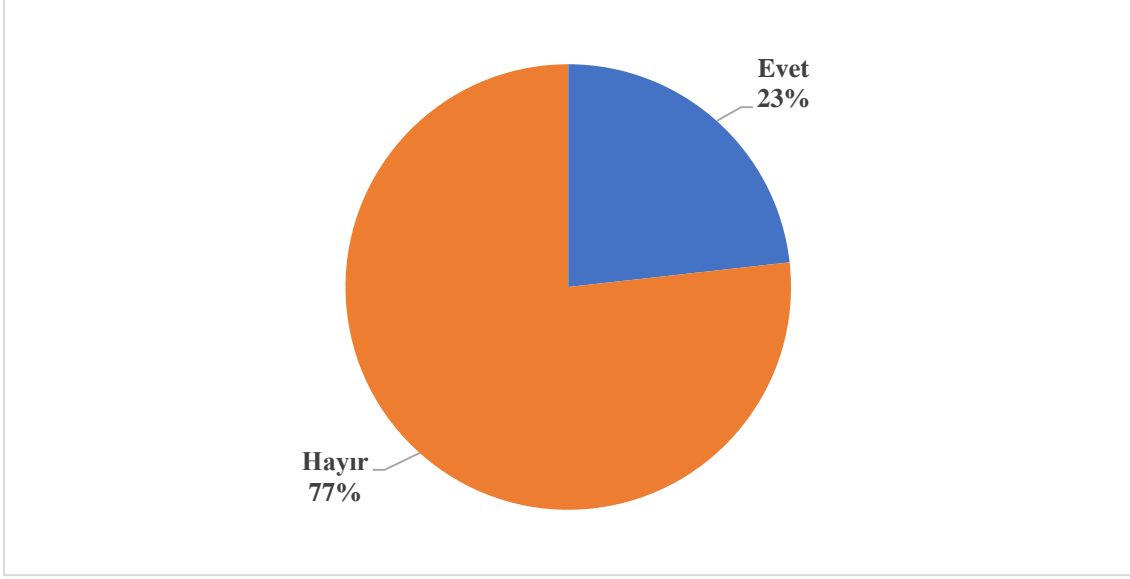
Grafik 12’de ankete katılan meslek mensuplarının dönüşüme dahil olma süreci ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Meslek mensuplarına e-dönüşüm süreci ile ilgili olarak yönlendirilen bir diğer anket sorusu dönüşüme dahil olma süreçlerinin nasıl gerçekleştiği sorudur. Burada meslek mensuplarına zorunlu olarak katılım ve gönüllü bir biçimde kendi isteği ile e-dönüşüme dahil olmak istedikleri seçenekleri sunulmuştur. Elde edilen analizler sonucunda çalışmaya katılan meslek mensuplarının %66,3’ünün elektronik uygulamaları kullanmaya geçişi zorunluluklar kapsamında gerçekleşmiştir. Aşağıdaki şekilde meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecine dahil olma sürecine ilişkin bilgiye yer verilmiştir.

Grafik 13: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E-Dönüşüme Geçiş Aşamasında Sorun Yaşama Sıklığı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

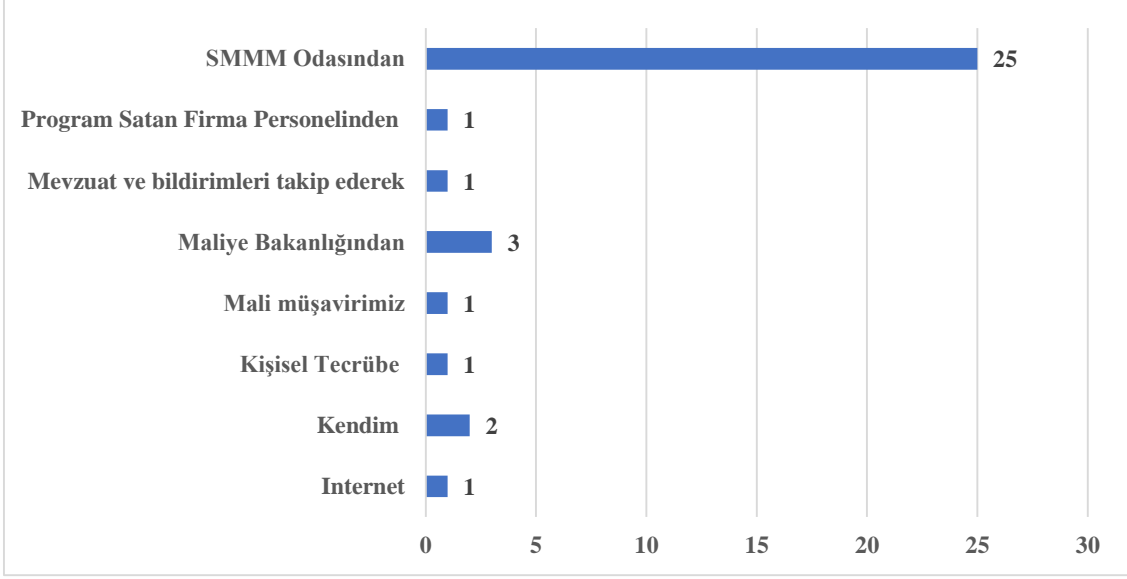
Grafik 13’de ankete katılan meslek mensuplarının e-dönüşüme geçiş aşamasında sorun yaşama sıklığı ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. E-dönüşüm sürecine getirilen zorunluluklar kapsamında uygulamaları kullanmaya başlayan ya da gönüllü olarak bizzat kendi isteğiyle uygulamayı kullanmaya başlayan meslek mensuplarına e-dönüşüme geçiş aşamasında sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Ankete katılan meslek mensuplarının büyük çoğunluğu %64,4 oranında kısmen sorun yaşarken, çok sık sorun yaşayanlar %16,8, e-dönüşüm aşamasına sorunsuz bir şekilde adapte olanların oranı ise %18,8’dir. Bu oranlar incelendiğinde e-dönüşüm sürecine geçiş aşamasında büyük çoğunluk farklı boyutlarda olsa da sorun yaşamıştır. Aşağıdaki şekil bu durumu kanıtlamaktadır.

Grafik 14: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E- Dönüşüme Yönelik Eğitim Alma Durumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

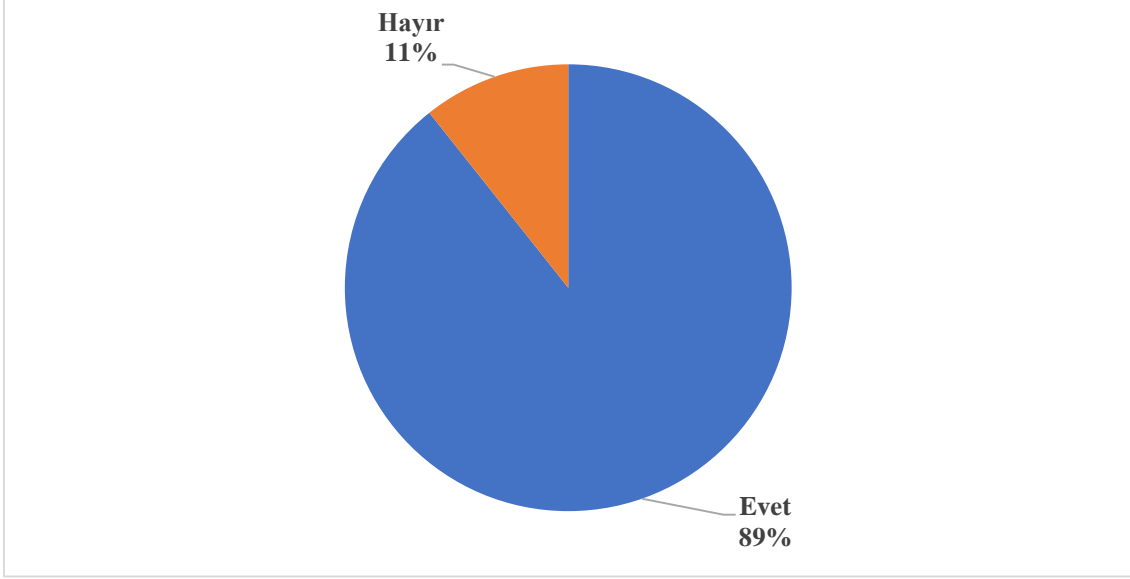
Grafik 14’de ankete katılan meslek mensuplarının e- dönüşüme yönelik eğitim alma durumları ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Ankete katılan meslek mensuplarına e-dönüşüm sürecine geçiş aşamasında iş ve işlemlere ilişkin eğitim alıp almadıkları sorulmuştur. Ancak anket sonuçları incelendiğinde çalışmaya katılan meslek mensuplarının büyük bir çoğunluğunun eğitim almadan uygulamaya dahil olduğu görülmüştür. Herhangi bir eğitim almadan e-dönüşüm sürecine dahil olan meslek mensubu oranı %76,8’dir. Buna karşın yalnızca %23,2’lik kısımda yer alan meslek mensubu bireyler dönüşüm sürecindeki işlemlerle ilgili eğitim almışlardır. Aşağıdaki şekilde bu durum görsel olarak desteklenmektedir.

Grafik 15: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Eğitim Aldığı Yerler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

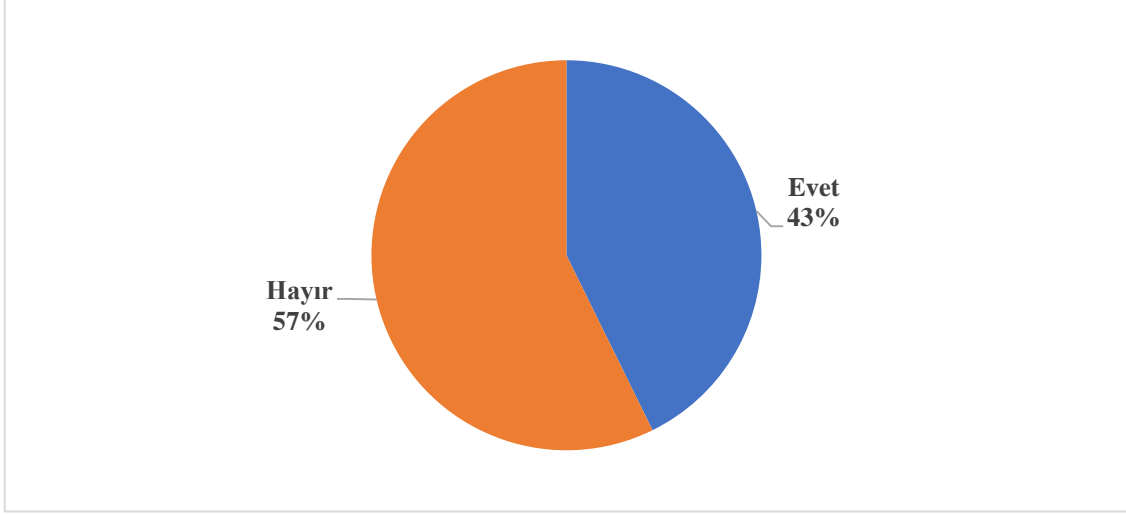
Grafik 15’de ankete katılan meslek mensuplarının eğitim aldığı yerler ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. E-dönüşüm sürecine yönelik olarak eğitim alan %23,2’lik kısma aldıkları eğitimleri nereden aldıkları sorulmuştur. Üstteki soruya hayır diyerek eğitim almadığını belirten meslek mensupları bu sorudan muaf tutularak söz konusu soru eğitim alanlara yöneltilmiştir. Bu kapsamda meslek mensuplarının eğitim aldığı en temel organ olarak SMMM Odası ifade edilmiştir. Eğitim alanların %71,4’ü aldıkları eğitimi SMMM Odasından aldığını belirtirken %8,6’lık kısım Maliye Bakanlığı tarafından verilen eğitimlerden faydalanmıştır. SMMM Odası ve Maliye Bakanlığı dışında diğer seçeneği altında bireyler kendi çabaları ile araştırma yaparak, mevzuat ve bildirimleri takip ederek, mali müşavirleri aracılığıyla, internet araştırmaları vasıtasıyla ve program satan firmalar aracılığıyla e-dönüşüm hakkında bilgi sahibi olmuştur. Aşağıdaki şekil e-dönüşüm sürecine ilişkin alınan eğitimleri göstermektedir.

Grafik 16: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Kullandıkları Muhasebe Programının E-Dönüşüm Açısından Yeterliliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

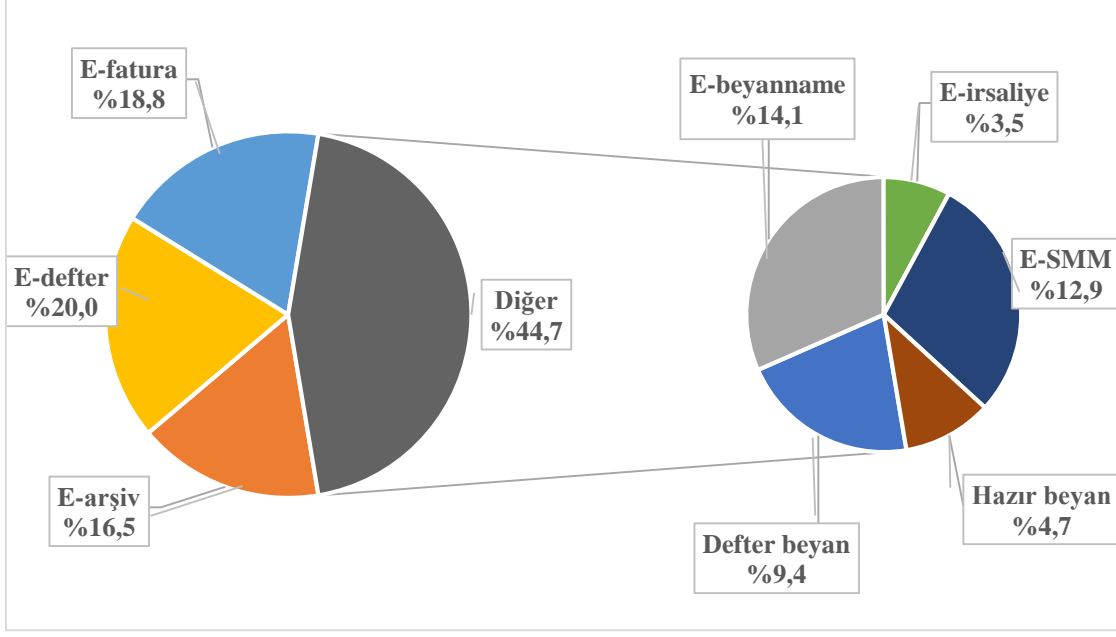
Grafik 16’da ankete katılan meslek mensuplarının kullandıkları muhasebe programının e-dönüşüm açısından yeterliliği ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Çalışmada meslek mensuplarına yöneltilen bir diğer soru kullanılan muhasebe programının e-dönüşüm için gereklilikleri karşılayıp karşılamadığını tespit etmek amacı ile hazırlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmaya katkı sağlayan meslek mensuplarının %89,3’lük kısmının e-dönüşüm sürecinde mevcut muhasebe programının kendileri için yeterli olduğunu düşünürken %10,7’lik kısım halihazırda kullanılan muhasebe programının e-dönüşüm kapsamındaki gereklilikleri karşılamayacağını dolayısıyla yeterli altyapıya sahip olmadığını ifade etmiştir.

Grafik 17: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının E-Dönüşüme Geçişte Teknik Sorun Yaşama Durumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

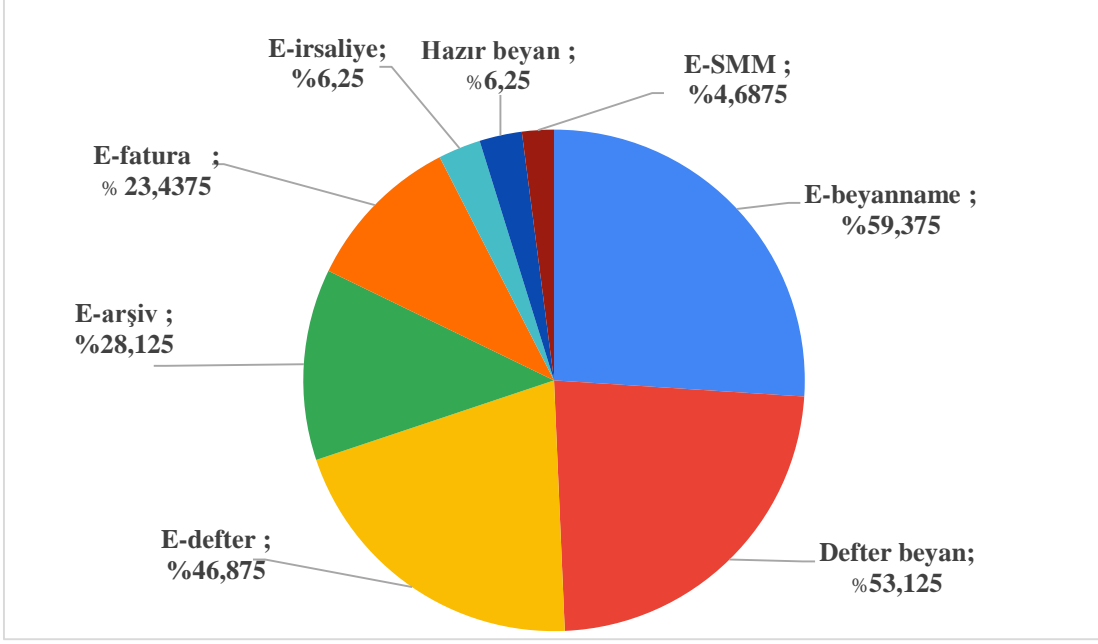
Grafik 17’de ankete katılan meslek mensuplarının e-dönüşüme geçişte teknik sorun yaşama durumları ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Anket çalışmasının üst kısmında meslek mensuplarına e-dönüşüme geçiş sürecinde sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar neticesinde çok sık olarak ya da kısmen de olsa sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. %83,2’lik bir oranla e-dönüşüme geçiş aşamasında az ya da çok sorun yaşayan bu grubun sorunlarının teknik sorunlar olabileceği düşünülmüş ve bu kapsamda ankete katılan bireylere e-dönüşüme geçiş sürecinde teknik açıdan herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Veriler cevaplar neticesinde e-dönüşüme geçiş aşamasında yaşanan sorunların %41,6’sı teknik sorunlar iken %58,4’ü teknik olmayan sorunlardır. %83,2’lik oranda e-dönüşüme geçişte sorun yaşayan meslek mensupların %58,4’ü yaşadıkları sorunların teknik sorunların dışında konular olduğunu ifade etmiştir.

Grafik 18: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının En Fazla Kullandığı Uygulamalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 18’de ankete katılan meslek mensuplarının en fazla kullandığı uygulamalar ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. E-dönüşüm uygulamalarına zorunluluk esasına göre ya da gönüllü olarak dahil meslek mensuplarının e-dönüşüm kapsamında kullandığı başlıca uygulamalar; e-fatura, e-irsaliye, e-arşiv, e-SMM, e-MM, e-beyanname, hazır beyan, e-defter, defter beyan sistemi, e-bilet ve yolcudur. Bu uygulamalar kapsamında en fazla kullanılan üç uygulamayı tespit etmek amacı ile ankete katılan meslek mensuplarına yukarıda değinilen uygulamaları kullanım sıklıklarına göre sıralamaları istenmiştir. Bu doğrultuda kullanımına en fazla ihtiyaç duyulan üç uygulama; e-defter, e-arşiv ve e-faturadır. Bunun dışında kalan diğer tüm uygulamaların toplam değeri %45’dir.

Grafik 19: Ankete Katılan Meslek Mensuplarının Kullanım Esnasında Sorun Yaşadığı Uygulamalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 19’da ankete katılan meslek mensuplarının kullanım esnasında sorun yaşadığı uygulamalar ile ilgili olarak anket sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Yürütülen anket çalışması kapsamında e-dönüşüm uygulamalarına ilişkin olarak hazırlanan sorulardan bir diğeri de kullanılan uygulamalardan sorun yaşananları tespit etmeye yöneliktir. Muhasebe meslek mensuplarına yöneltilen bu soruda sorun yaşanan uygulamaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Soru muhteviyatı itibariyle birden fazla uygulamayı işaretleme hakkı tanırken aynı zamanda sorun yaşanan bir uygulamanın olmadığı düşünülerek atlamak mümkündür. Çünkü söz konusu soru doldurulması zorunlu bir soru olmayıp uygulamaların kullanımı esnasında herhangi bir problem yaşandığını düşünmeyen meslek mensubu bireylerin bu soruyu boş bırakması istenmiştir. Bu kapsamda ankete katılım sağlayan 104 bireyden 40 tanesinin uygulamaların kullanımında bir sorun ile karşılaşmadığı ve bu soruyu yanıtızsız bıraktığı tespit edilirken 64 birey sorun yaşadığı uygulamaları ifade etmiştir. Bu ifade doğrultusunda uygulama aşamasında en çok sorun yaratan uygulamaların başında %59,3’lük oranda e-beyanname gelmektedir. E-beyanname uygulamasının akabinde işleyiş esnasında en fazla sorun yaratan iki uygulama defter beyan sistemi ve e-defter uygulamasıdır. Soruyu yanıtlayan 64 bireyden %53,1’i defter beyan sisteminin

kullanımında sorun yaşadığını belirtirken, meslek mensuplarının %46,8'i e-defter uygulamasından yana sorun yaşadığını ifade etmiştir. Bu uygulamalar dışında kullanım esnasında sorun yaratan uygulamalara aşağıda yer verilmiştir.

Anket çalışmasının ikinci kısmında meslek mensubu bireylere 5'li likert ölçek kullanılarak çeşitli sorular yönlendirilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 9, Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13'de meslek mensubu bireylere yönlendirilen sorular ve bu sorulara verdikleri yanıtların yüzdesel dağılımları yer almaktadır.

Tablo 9: E-Dönüşüme Geçiş Sürecine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
E-DÖNÜŞÜME GEÇİŞ SÜRECİ (%)					
Teknolojik gelişmelere bağlı olarak vergisel işlemlerin elektroniğe dönüşümü gereklidir.	5,1	4,0	5,1	30,3	55,6
E- dönüşüme geçiş beraberinde maliyetlerde düşüşü getirmiştir.	25,3	30,3	13,1	18,2	13,1
E-dönüşüme geçiş ile iş yükü artmıştır.	6,1	22,2	12,1	28,3	31,3
E-uygulamalar konusundaki bilgi eksikliği e-dönüşüme geçişi zorlaştırmıştır.	4,0	14,1	9,1	43,4	29,3
E-dönüşüme geçişte alt yapı eksikliği ile karşılaşmıştır.	3,1	8,2	11,2	32,7	44,9
E-dönüşüme geçiş sürecinde teknik sorunlar ile karşılaşmıştır.	2,0	11,2	5,1	40,8	40,8

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmaya katılan katılımcıların verdikleri cevaplar ele alındığında meslek mensubu bireylerin %85,9'unun e-dönüşüme geçilmesi konusunda hem fikir olduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında meslek mensubu bireylerin günümüz dünyasında yaşanan gelişmelerin iş yaşantılarına da yansımaları ve yürüttükleri işlemlerin teknolojiye paralel şekilde işlemesini istedikleri aşikardır.

E-dönüşüme geçiş sürecine ilişkin olarak katılımcılara yöneltilen ikinci soru e-dönüşümün maliyetlerde düşüş yaşatıp yaşatmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %55,6'sı e-dönüşüm sürecinin maliyetlerde bir azalma yaratmadığını ifade etmektedir. Bu durumda e-dönüşüm süreci

sanıldığı aksine maliyetlerde düşüş yaşatmaktan ziyade e-dönüşüme geçiş için gerekli teknik altyapıyı sağlayabilmek adına gerekli olan maliyetleri arttırmıştır.

E-dönüşüm sürecinin meslek mensubu bireylerin iş yüküne ne tür katkı sağladığının tespit edilmesi amacı ile katılımcılara e-dönüşümün iş yüküne ne ölçüde katkı sağladığı sorulmuştur. Katılımcılardan gelen yanıtlar neticesinde %59,6'lık bir oran ile e-dönüşüm meslek mensuplarının iş yükünü arttırmaktadır. Bu oran ile, e-dönüşümün hedeflerinden biri olan iş yükünü azaltmanın Sakarya ili meslek mensupları açısından ele alındığında ne yazık ki gerçekleştirilemeyen bir hedef olduğu saptanmaktadır.

Çalışmada katılımcıların e-dönüşüme yönelik bilgi eksikliğinin nelere yol açabileceği sorusu sorulmuştur. Bu kapsamda çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %72,7'si e-dönüşüm ile ilgili yeterli bilgi altyapısına sahip olmadığını için dönüşüm sürecinde zorlandığını ifade etmiştir.

E-dönüşüme geçiş sürecine ilişkin olarak katılımcılara yönlendirilen bir diğer soru mevcut altyapı durumudur. E-dönüşüm sürecine geçiş aşamasında altyapı sorunu ile karşılaşmış karşılaşmadığı sorulan katılımcılardan elde edilen yanıtlar neticesinde katılımcıların hemen hemen tamamı e-dönüşüme geçiş aşamasında altyapı sorunu ile karşılaşmıştır. %77,6 oranında altyapı sorunu yaşadığını ifade eden katılımcı grubu söz konusu iken, altyapı anlamında sorun yaşamadığını belirten katılımcı sayısı azınlıktadır.

E-dönüşüm sürecine geçişte teknik sorunlar yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek amacı ile çalışmaya katılan meslek mensuplarına yöneltilen soru kapsamında %81,6'lık bir oran ile meslek mensubu bireylerin teknik sorunlar yaşadığı görülmektedir. %13,2'lik küçük bir azınlık uygulamalarda teknik sorunlar yaşamadığını ifade etmektedir. Uzun yıllardır dönüşüm sürecinin gelişim göstererek devam etmesine rağmen bizzat uygulamayı kullanan bireyler tarafından e-dönüşüm uygulamaları teknik altyapı olarak oldukça eksik görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda e-dönüşüm uygulamalarının kullanılabilirliğine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 10: E-Dönüşüm Uygulamalarının Kullanılabilirliğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
E-DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ KULLANILABİLİRLİĞİ (%)					
E-dönüşüm uygulamalarının kullanımı basittir.	12.2	22.4	23.5	36.7	5.1
E-dönüşüm uygulamaları anlaşılırdır.	12.2	19.4	15.3	48.0	5.1
E-dönüşüm uygulamaları teknoloji gelişmelere elverişlidir.	7.1	14.3	17.3	49.0	12.2
E-dönüşüm uygulamalarını öğrenip uygulamak kolaydır.	7.1	13.3	10.2	57.1	12.2
E-dönüşüm uygulamaları kullanışlıdır.	6.1	13.3	10.2	53.1	17.3
E-dönüşüm uygulamaları zamanı etkin kullanmak açısından faydalıdır.	12.2	13.3	6.1	55.1	13.3
E-dönüşüm uygulamaları evrak işlemlerini kolaylaştırmıştır.	12.4	18.6	14.4	47.4	7.2
E-dönüşüm uygulamaları ile muhasebe mesleğine ilişkin güncel içerikleri takip etmek kolaylaşmıştır.	10.5	18.9	12.6	49.5	8.4
E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının iş yükünü azaltmaktadır.	18.6	23.7	17.5	33.0	7.2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında e-dönüşüm uygulamalarının kullanılabilirliğine ilişkin çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya katılan meslek mensubu bireylere e-dönüşüm uygulamalarının basitliği sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde büyük çoğunluğu oluşturan bir fikir birliği bulunmamaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin %41,8'i uygulamaların basit olduğunu düşünürken, %34,6'lık kısım ise e-dönüşüm uygulamalarını basit bulmamaktadır. Geriye kalan %23,5'lik kısım ise konu hakkında kararsızlığını ifade etmektedir.

Katılımcılara e-dönüşüm uygulamalarının anlaşılabilirliği sorulduğunda verilen yanıtlar kapsamında uygulama %53,1 oranında anlaşılır kabul edilmektedir. Ankete katılım gösteren meslek mensubu bireylerin %31,6'sı ise uygulamanın bahsedildiği kadar kolay bir biçimde anlaşılmadığını ifade etmektedir.

E-dönüşüm süreci beraberinde teknolojik gelişmelerle birlikte hareket etmeyi getirmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara e-dönüşüm süreci kapsamında kullandıkları

uygulamaların teknolojik gelişmeler açısından ne ölçüde elverişli olduğu sorulmuştur. Verilen yanıtlar çerçevesinde e-dönüşüm uygulamaları %61,2 oranında teknolojik gelişmelere bağlı olarak evrilmeye müsait konumdadır.

Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylere e-dönüşüm uygulamalarını öğrenmenin uygulanabilirliği sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar neticesinde uygulama %69.3 oranında kolay bir biçimde öğrenip uygulanabilir bulunmuştur. E-dönüşüm uygulamalarının kullanışlılığını tespit etmek amacıyla meslek mensubunun bireylere yöneltilen soru kapsamında e dönüşüm uygulamaları%70,4 oranında kullanışlı bulunmuştur.

E dönüşümün kullanıcılara en büyük faydalarından biri şüphesiz ki zaman tasarrufu sağlamaktır. Bu bağlamda çalışmaya katılan meslek mensubu bireylere e dönüşüm uygulamalarının kendilerine zaman tasarrufu sağlayıp sağlamadığı sorulmuştur. Verilen yanıtlar neticesinde e dönüşüm uygulamaları%68,4 oranında zamanı etkin kullanma açısından faydalı görülmüştür.

E dönüşüm sürecinin en önemli hedeflerinden biri kırtasiyeciliği ve bürokratik işlemleri hızlandırmaktır. Dönüşüm süreciyle birlikte gerçekleştirilecek olan işlemler kağıt ortamından ziyade online bir biçimde yürütülmektedir. Böylelikle işlem hızı artmış, evrak işlemleri kolaylaşmıştır. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylere yöneltilen soru kapsamında meslek mensubu bireylerin%54,6 sının e dönüşüm uygulamalarının evrak işlemlerini kolaylaştırdığını düşündükleri tespit edilmiştir. Bu orana karşın%31 lik bir oran ile çalışmaya katılan bazı bireyler e dönüşüm uygulamalarında yaşanan aksaklıkları sebep göstererek uygulamanın sanıldığı kadar evrak işlemlerini kolaylaştırmadığını ifade etmiştir.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarına e dönüşüm uygulamalarının güncel içerikleri takip etme konusunda ne gibi bir katkı sağladığı sorulmuştur. Verilen cevaplar neticesinde çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin%57,9'unun e-dönüşüm uygulamaları sayesinde mesleğin gerektirdiği güncel içerikleri daha kolay takip ettikleri tespit edilmiştir.

E- dönüşüm uygulamalarının kullanılabilirliğini ilişkin olarak muhasebe meslek mensuplarına son olarak yöneltilen soru meslek mensuplarının iş yüküne ilişkindir. E-dönüşüm süreci temelinde iş yükünü hafifletmeyi hedeflemektedir. Bu hedefin

gerçekleştirilmesi adına atılan adımlar neticesinde e dönüşüm uygulamaları sayesinde meslek mensubu bireylerin iş yükünün hafiflemiş olması gerekmektedir. Ancak çalışmaya katılan bireylerin verdiği cevaplar neticesinde meslek mensubu bireylerin%42,3 ünün iş yükünün hafifleme dediği görülmektedir. Çıkan bu sonuç bağlamında e-dönüşüm süreci iş yükü anlamında ortaya koyduğu hedefi gerçekleştirememiştir.

Aşağıdaki tabloda e-dönüşümün muhasebe mesleğine katkılarına ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 11: E-Dönüşümün Muhasebe Mesleğine Katkılarına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
E-DÖNÜŞÜMÜN MUHASEBE MESLEĞİNE KATKILARI (%)					
E-dönüşüm muhasebe uygulamalarını daha verimli hale getirmektedir.	9.3	10.3	12.4	55.7	12.4
.E-dönüşüm uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.	7.2	12.4	5.2	64.9	10.3
E-dönüşüm meslek mensupları arasındaki haksız rekabet azalmasında etkilidir.	27.1	24.0	26.0	16.7	6.3
E-dönüşüm muhasebe meslek mensuplarının iş performansına olumlu katkı sağlamaktadır.	11.3	22.7	16.5	39.2	10.3
Meslek mensupları e-dönüşüm uygulamaları ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.	5.2	33.0	23.7	29.9	8.2
E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının iş yükünü azaltmaktadır.	18.8	26.0	18.8	30.2	6.3
E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının işlem maliyetini düşürmektedir.	17.5	35.1	15.5	27.8	4.1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında e dönüşüm uygulamalarının muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına sağladığı katkılara ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulardan ilki E-dönüşüm uygulamaları sayesinde muhasebenin daha verimli hale gelip gelmemesidir. Bu soruya verilen yanıtlar bağlamında meslek mensubu bireylerin %68,1'i e-dönüşüm uygulamaları sayesinde verimliliğin arttığını ifade etmiştir. Verimlilik artışının yanı sıra e-dönüşüm uygulamaları muhasebe bilgi sistemine olumlu katkılar sağlamıştır. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %75,2'si bu kanaattedir.

E-dönüşüm uygulamalarının iş performansına etkilerinin araştırılması amacı ile meslek mensuplarına yöneltilen soru kapsamında çalışmaya katılan meslek mensuplarının %49,5'inin E-dönüşüm uygulamalarının iş performansını olumlu etkilediğini düşünmektedir. Buna karşın çalışmaya katılan bireylerin%34'ü iş performansı ile e dönüşüm arasında bir bağlantının olmadığını ifade etmiştir.

E-dönüşüm sürecine gönüllü olarak ya da getirilen zorunluluklar kapsamında geçmek durumunda olan meslek mensubu bireylerin geçtikleri uygulamaya ilişkin yeterli bilgi düzeyine sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda çalışmaya katılan bireylerin%38,1'inin yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünmesinin yanı sıra%38,2'lik kısım konu hakkında yeterli bilgi birikimine sahip olmadığını düşünmektedir. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin%23,7'sinin ise konu ile ilgili kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Dönüşüm sürecine geçiş ile birlikte iş ve işlemlerde hafifleme yaşanmasının yanı sıra işlem maliyetlerinde de düşüş planlanmıştır. Bu planlamanın gerçek hayattaki etkilerinin görülmesi amacı ile meslek mensubu bireylere e-dönüşüm uygulamalarının işlem maliyetine etkisi sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar bağlamında çalışmaya katılan bireylerin%52,6'sı e-dönüşüm uygulamalarının işlem maliyetini düşürmede etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu soru bağlamında e-dönüşüm uygulamaları planladığı amacı gerçekleştirilememiştir.

Aşağıdaki tabloda e-dönüşümün etkinliğine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 12: E-Dönüşümün Etkinliğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ (%)					
E-dönüşüm hizmet maliyetini arttırmaktadır.	2.1	18.6	15.5	44.3	19.6
E-dönüşüm güvenli bir veri saklama olanağı sunmaktadır.	6.2	16.5	18.6	47.4	11.3
E-dönüşüm veri kaybını engeller.	4.1	12.4	23.7	43.3	16.5
E-dönüşüm ile sunulan bilginin güvenilirliği artmıştır.	4.1	12.4	16.5	53.6	13.4
E-dönüşüm uygulamaları gerçek bilgilerin sunulmasında etkindir.	5.2	14.6	17.7	52.1	10.4
E-dönüşüm uygulaması mesleki özeni gerekli kılar.	2.1	4.1	5.2	66.0	22.7
E-dönüşüm ile ilgili Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan bilgilendirmeler yeterlidir.	17.7	28.1	21.9	28.1	4.2
TÜRMOB'un e-dönüşüm asistanı uygulaması e-dönüşüm için yeterli desteği sağlamaktadır.	6.2	14.4	33.0	37.1	9.3
E-dönüşüm ile ilgili yaşanan sorunlarda Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yeterli teknik destek sağlanmaktadır.	22.9	20.8	27.1	29.2	0
E-dönüşümde kullanılan şifreleme işlemleri gerekli gizlilik ve güvenliğe sahiptir.	7.2	13.4	28.9	42.3	8.2
E-dönüşüm ile ilgili sorunlarda ilgili kamu kurumuna erişmekte sıkıntılar yaşanmaktadır.	5.2	10.3	27.8	40.2	16.5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

E-dönüşüm süreci ile hayatımıza giren uygulamaların etkinliğinin ölçülmesi amacı ile çalışmanın son bölümünde etkinliğe ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya katılan meslek mensuplarının %63,9'u e-dönüşümün hizmet maliyetini arttırdığını düşünmektedir. Hizmet maliyetlerinin artması e-dönüşümde etkinlik anlamında olumsuz sayılacak göstergelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

E-dönüşüm uygulamalarının hizmet maliyetini arttırdığı düşüncesinin aksine iyi bir veri saklama alanı oluşturduğu düşüncesi çalışmaya katılan bireyler tarafından kabul görmüş bir yargıdır. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %58,7'si e-dönüşümün iyi bir veri saklama alanı olduğunu ifade etmektedir. İyi bir veri saklama alanı olmasının akabinde veri kaybını engelleyen e-dönüşüm uygulamalarına veri kaybını engellemesi

bağlamında son derece olumlu bakılmıştır. Çalışmaya katılan meslek mensuplarının %59,8'i e-dönüşüm uygulamaları sayesinde veri kaybının önüne geçildiğini belirtmiştir.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarına etkinlik ile ilgili yöneltilen sorular kapsamında e-dönüşümün iyi bir veri saklama alanı olduğu, veri kaybını engellediği, e-dönüşüm sayesinde gerekli olan gizlilik ve güvenliğin sağlandığı, e-dönüşüm sayesinde sunulan bilginin güvenilirliğinin arttığı, e-dönüşüm uygulamaları sayesinde gerçek bilgilerin sunulduğu ve e-dönüşümün mesleki özeni gerekli kıldığı tespit edilmiştir.

Bu tespitler dışında e-dönüşümde etkinliğin sağlanması anlamında önemli bir ana merkez olan GİB tarafından yeterli bilgilendirme yapılmaması e-dönüşümün etkinliğini zedelemektedir. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %45,8'i GİB tarafından yeterli bilgi desteğinin sağlanmadığı konusunda serzenişte bulunmaktadır. Bilgi desteğinin yanı sıra GİB tarafından yeterli teknik desteğinin sağlanmadığı da çalışmaya katılan meslek mensuplarının verdiği cevaplar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerin %43,7'si GİB'in yeterli teknik desteği sağlamadığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Küreselleşme ile birlikte hayatın her alanında karşımıza çeşitli yenilikler çıkmaktadır. İnternet teknolojileri ile birlikte meydana gelen bu yenilikler ile birlikte hayatın hemen hemen her alanında çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Gidilen bu değişiklikler şüphesiz ki iyiye dönüşüm şeklinde gerçekleşmektedir. Dönüşüm sürecinin en temel amaçları, yürütülen işlemlerin elektronik ortamda online şekilde daha kolay bir biçimde gerçekleştirilmesi, işlenen verilerin saklanması, iş yükünün hafifletilmesi ve denetimde etkinliğin sağlanmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda hem zamandan hem de maliyet unsurları açısından fayda sağlanması hedeflenmektedir. Bu hedefler çerçevesinde geleneksel metotlar çerçevesinde yürütülen bir çok işlem, elektroniğe evrilmeye mecbur kalmıştır.

Elektronik dönüşüm süreci ile birlikte geleneksel olarak yürütülen tüm işlemler bilgi teknolojilerinin kullanımına aktarılmıştır. Bilgi teknolojilerinin hayatımıza girmesindeki amaç kolay, hızlı ve güvenli hizmet sunma anlayışının benimsenecek olmasıdır. İlk başlarda yalnızca temel işlemlerin yürütülmesi için kullanılan teknoloji günümüz itibarıyla hemen hemen her işlemi online bir biçimde gerçekleştirerek gerek vergi mükelleflerinin gerek meslek mensuplarının gerekse vergi dairesinde görev yapan personellerin işlerini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede literatür incelendiğinde dönüşüm veya değişim süreçlerinin incelenmesi gerektiği ve sürecin çıktı üzerindeki etkileri ile ilgili olarak çalışmaların yapılmış olduğu görülmektedir.

Çalışmada Sakarya ilinde faaliyet gösteren meslek mensubu bireylere, vergi idaresindeki e-dönüşümün etkinliği hakkındaki düşüncelerinin tespit edilebilmesi amacıyla anket çalışması uygulanmıştır. İki bölümden oluşan anket çalışmasının ilk bölümü demografik verilere ilişkin olup ikinci bölümünde e-dönüşümün etkinliğine ilişkin 33 soru bulunmaktadır. Çalışmanın sonunda meslek mensuplarına çalışma ile ilgili görüş ve önerilerinin alınması amacı ile açık uçlu bir alan bırakılmıştır. Muhasebe meslek mensubu bireylere e-dönüşümün etkinliğine ilişkin olarak yöneltilen sorularda 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Uygulanan anket formu neticesinde muhasebe meslek mensuplarının e-dönüşümün etkinliğine ilişkin değerlendirme düzeyleri ele alınmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde çalışmaya katılan meslek mensuplarının % 66’sının e-dönüşüm uygulamasına getirilen zorunluluklar kapsamında geçtiği tespit edilmiştir.

Ayrıca uygulamaya geçen meslek mensupları uygulamaya geçiş aşamasında çeşitli sorunlar ile karşılaşmışlardır. Bu sorunların başlıcaları; uygulama içi sorunlar, java, entegrasyon, e-portala bağlanamama, aynı bilgisayardan farklı e-imzanın kullanılamıyor olması, sorun ile karşılaşıldığında muhatap bulamama, mevcut yapı ile uyumsuzluk, uygulamaların bilgisayarların kapasitesi ile uyumlu olmaması, mali mühür kart okuma sorunu, internet bağlantısı sorunu, işlem yoğunluğu esnasında sistemin çalışmamasıdır.

Çalışmada aynı zamanda meslek mensuplarına kullandıkları e-uygulamaları kullanım sırasına göre belirtmeleri istenmiştir. Buna göre %20'lik bir oran ile en fazla kullanılan uygulama e-defter, ardından %19'luk oranla e-fatura ve %16'lık bir oran ile e-arşiv uygulaması gelmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir diğer hususta şudur. Meslek mensupları tarafından kullanım sıklığı en fazla olan e-defter uygulamasının uygulama esnasında %46,8 oranında sorun teşkil ediyor olması sistemde yaşanan aksaklığa dikkat çekmektedir. Çalışmaya katılan meslek mensupları uygulamaya ilişkin yaşadıkları sorunları şöyle sıralamaktadır; paket yükleme esnasında sistemin çökmesi, sistemin çok yavaş olması, uygulamalara ilişkin yetersiz tebliğ, sisteme evrak yükleyememe, mali mühür hatası, sunucu hataları, uygulamalara ilişkin GİB ile bağlantı kuramama, işlem kayıt hataları ve vergi numarası sorgulama sorunu, defter beyan sisteminin genellikle kullanım sırasında çökmesi ve berat iptali. Çalışmada meslek mensubu bireylerin ifade ettiği sorunlar benzerlik göstermektedir. Ancak yapılan çalışmada sorun yaşayan meslek mensuplarının sorun yaşama durumları ile yaşları arasında bir bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Genç yaştaki meslek mensupları e-uygulamalara daha çabuk adapte olup daha az sorun yaşarken, ileri yaşlardaki meslek mensupları daha fazla sorunla karşılaşmıştır.

Çalışmada meslek mensuplarının %77'sinin e-dönüşüm uygulamaları ile ilgili herhangi bir eğitim almadığını belirtmiştir. Uygulamalara ilişkin olarak eğitim alan kişilerin %71,4'ünün eğitimi SMMM odasından aldığı ifade edilmiştir. Yapılan çalışmada e-dönüşüm ile ilgili eğitim almanın cinsiyet faktörü ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan meslek mensubu bireylerden eğitim almayı tercih eden kesim çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır.

Çalışmaya katılan meslek mensuplarının %73,7'si ofislerinde 0 ile 3 arası personel istihdam edildiği tespit edilmiştir. Ofislerinde bir çok mükellefe hizmet veren meslek

mensuplarının bu kadar az çalışan ile çalışmasının sebebinin e-dönüşümün etkin bir şekilde kullanılabilmesi olarak öngörülmüştür. Oysa yapılan çalışmada personel sayısı ile e-dönüşümde etkinlik arasında bir bağlantı doğrudan tespit edilmemiştir. Aksine e-dönüşüm süreci ile işyeri maliyetlerinin arttığı tespit edilmiştir. Bu durumun sonucuna bağlı olarak e-dönüşümün işgücü üzerinde maliyet yönünden kısmen faydalı sonuçlar ortaya çıkardığını ifade etmek mümkündür.

Çalışmada meslek mensubu bireylere e-dönüşüm sürecine ilişkin olarak 5'li Likert ölçeği kullanılarak sorulan soruların yanıtları incelendiğinde e-dönüşümün meslek mensuplarına sağladığı faydaların başında; teknolojik gelişmelere elverişli olduğu, uygulanabilirliği açısından kolay ve kullanışlı olduğu, zamanın etkin kullanılması açısından fayda sağladığı, evrak işlemlerini kolaylaştırdığı, güncel içerikleri takip etmenin e-uygulamalar sayesinde kolay olduğunu, muhasebe bilgi sistemine olumlu katkı sağladığını, iyi bir veri saklama olanağı sunduğu, veri kaybını engellediği, bilginin güvenilirliğini arttırdığı, basit, anlaşılır ve güvenli olduğunu ve son olarak mesleki özeni gerekli kıldığını sayabiliriz.

E-dönüşümün meslek mensuplarına dezavantajları olarak; işlem maliyetlerde artışa neden olduğu, iş yükünü arttırdığı, bilgi eksikliğine bağlı olarak geçişin zorlaştığı, altyapı eksikliğinin varlığını, meslek mensupları arasındaki haksız rekabeti arttırdığını, teknik sorunları bünyesinde barındırdığını ve son olarak GİB tarafın yeterli bilgi ve desteğin sağlanmasında etkili olmadığını sayabiliriz.

Çalışmada meslek mensuplarına yöneltilen sorular bağlamında e-dönüşümden etkin bir şekilde yararlanılmadığı görülmüştür. E-dönüşümün etkin bir şekilde işlediğini düşünen meslek mensubu bireyler çalışmanın azınlığını oluşturmaktadır. E-dönüşümün etkin bir şekilde işlediğini düşünen bireylerin e-dönüşüm ile ilgili kanıları; e-dönüşüm evrak düzenleme işlemlerinin pratikleşmesini sağlamakta, e-dönüşüm sayesinde muhasebe sistemi kurumsal bir yapıya kavuşması ve sistem sayesinde aradığını çok kısa bir zaman süresi içerisinde bulabilme kolaylığı sunması şeklindedir.

Buna karşın e-dönüşümün etkin bir biçimde işlemediğini ifade eden meslek mensubu bireyler; sürecin verimli işlemediğini, beyan dönemleri geldiğinde sistemde daima sorun oluştuğunu, yeterli altyapı olmadığı için aksaklıkların yaşandığını, e-dönüşüm ile

ilgili olarak eğitimsizliğin varlığını, bazı uygulamaların işleyişlerinin muhasebe sūrecini sekteye uğrattığını ifade etmektedirler.

Çalıřma genel itibari ile deđerlendirildiđinde, yapılan anket sonuçlarına bađlı olarak, e-dōnūřum sūrecinin yapılan örneklem grubu çerçevesinde kısmen olumlu, kısmen olumsuz çıktılar oluřturduđunu ifade etmek mūmkündür. E-dōnūřum sūrecinde etkinliđi sađlayabilmek adına her řeyden önce gerekli eđitimlerin daha etkin ve gerekli görölmesi durumunda, daha sık verilmesi gerekmektedir.

Çalıřmanın hipotezler açısından deđerlendirme yapıldıđında özellikle bir çok hipotezin kabul edilebilir nitelikte olduđunu söylemek mūmkündür. Ancak bazı anket sorularına verilen cevaplar kařısında e-dōnūřumun gereklilik olması ile birlikte çeřitli uygulamalar kaynaklı sorunlar ise etkinlik dūzeyinde azalıřa neden olduđunu ifade etmek mūmkündür. Mevcut durumda anket sorularına verilen yanıtlar çerçevesinde, meslek mensupları ya meslek odaları ya da kendi imkanları ile e-dōnūřum ile ilgili eđitim alıp sūrece dahil olmaya çalıřtıđı tespit edilmiřtir. Bu duruma bađlı olarak, ortaya çıkan durumda e-dōnūřuma yönelik verilen eđitimin yeterli olmadıđı görölmektedir. Meslek mensuplarına dūzenli aralıklarla katılım zorunluluđu olan eđitimlerin verilmesi sūrece dahil olmaları açısından olumlu katkı sađlayacaktır. Kısaca biliřim okuryazarlıđının arttırılması e-dōnūřumde etkinliđin sađlanması açısından faydalı olacaktır. Bunun yanı sıra etkinliđin önündeki en būyuk engellerin bařında řūphesiz ki altyapı eksikliđi gelmektedir. E-dōnūře yeterli altyapı kurulmadan geçiř sađlandıđı için sistemde aksaklıklar yařanmaktadır. Altyapı eksikliđinin tam olarak giderilmesinin akabinde sistemin sorunsuz iřleyeceđi ve etkinliđin tam olarak sađlanacađını söylemek mūmkündür. Ayrıca tūm uygulamaların birbiri ile entegre řekilde çalıřması sistemde etkinliđi arttıracak olan bir diđer husustur. Birbiri ile entegre halinde çalıřacak olan bu sistemlerin sade ve yalın bir halde olması da son derece önemlidir. Uzun yıllardır meslek mensubu olarak görev yapan bireylerin kađıt ortamından elektronik ortama geçiřini sađlarken herkes tarafından anlařılır bir dil kullanılması e-dōnūřumde etkinlik açısından önemlidir. Son olarak e-dōnūřum uygulamalarına geçiř zorunluluđu kapsamındaki limitlerin olabilecek minimum seviyeye indirgenmesi e-dōnūřum sūrecinin daha etkin sonuç ıktıları açısından daha faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- 1 Sıra Nol'lu Elektronik Defter Genel Tebliği. Resmi Gazete 281411, Resmi Gazete 281411. Ankara, (2011). Erişim 10 Aralık 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111213-10.htm>
- 4 Sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete 30479. (2018). Erişim 14 Ocak 2022.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.4.pdf>
- 22 Seri No'lu Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği. Resmi Gazete 28102, Resmi Gazete 28102. (2011). Erişim 28 Aralık 2021.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111101-11.htm>
- 178 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. Resmi Gazete 18251 (mükerrer). (1983). Erişim 26 Şubat 2022. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf
- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu. Resmi Gazete 10703. (1961). Erişim 01 Mart 2022
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf>
- 340 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ. Resmi Gazete 25599, Resmi Gazete 25599. (2004). Erişim 13 Ocak 2022.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6153&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>
- 346 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 25744. (2005). Erişim 13 Ocak 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050303-19.htm>
- 367 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 26421, Resmi Gazete 26421. (2007). Erişim 13 Ocak 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070201-9.htm>
- 373 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 26421. (2007). Erişim 13 Ocak 2022.
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=11406&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>
- 376 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 26674. (2007). Erişim 13 Ocak 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071018-10.htm>
- 397 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 27512. (2010). Erişim 13 Haziran 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100305-16.htm>

- 415 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 28335, Resmi Gazete 28335. (2012). Erişim 20 Temmuz 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120626-16.htm>
- 433 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 28867 (Mükerrer). (2013). Erişim 20 Temmuz 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131230M1-16.htm>
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (I) (II) ve (III) Sayılı Listelerde Yer Alan Mallarda Uygulanan Özel Tüketim Vergisi Tutarları ile Oranlarının Belirlenmesi ve Bazı Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar. Resmi Gazete 11542, Resmi Gazete 11542. (2018). Erişim 13 Ocak 2022.
<https://gib.gov.tr/4760-sayili-ozel-tuketim-vergisi-kanununa-ekli-i-ii-ve-iii-sayili-listelerde-yer-alan-mallarda>
- 487 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmî Gazete 30273, Resmî Gazete 30273. (2017). Erişim 26 Ağustos 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171217-16.htm>
- 492 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmi Gazete 30346. (2018). Erişim 01 Ocak 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180228-6.htm>
- 507 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği. Resmî Gazete 30791, Resmî Gazete 30791. (2019). Erişim 20 Kasım 2021.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=31581&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>
- 509 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği. Resmî Gazete Sayısı 30923, Resmî Gazete Sayısı 30923. (2019). Erişim 10 Mart 2022.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=33905&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>
- 646 Karar Sayılı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının Kurulması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. Resmi Gazete 27990. (2011). Erişim 10 Kasım 2021).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110710-1.htm>
- 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu. Resmi Gazete 2128. (1932). Erişim 20 Haziran 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2128.pdf>
- 2996 sayılı Maliye Vekaleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun. Resmi Gazete 3322. (1936). Erişim 20 Kasım 2021).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3322.pdf>
- 4910 Sayılı Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri' Hakkındaki 2996 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Hu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun. Resmi Gazete 6327. (1946). Erişim 20 Kasım 2021.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6327.pdf>

- 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. Resmi Gazete 25817. (2005). Erişim 15 Kasım 2021.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050516-5.htm>
- 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanunun. Resmi Gazete 8469. (1953). Erişim 29 Aralık 2021.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6183.pdf>
- 7020 Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete 30078. (2017). Erişim 22 Haziran 2022.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/05/20170527-1.htm>
- Acar, Vedat - Öksüz, Ömer. “Finansal Bilgilerin Elektronik Ortamda Paylaşımı Ve E-Defter Uygulamaları”. *Journal* 5/8 (2014), 62–89.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/kilisibfakademik/issue/19256/204540>
- Akbulut, Kenan. “İNTERNETTEN HEDİYE AMAÇLI ALINAN ÜRÜNÜN GÖNDERİMİNİN E-ARŞİV FATURA YERİNE SEVK İRSALİYESİ İLE BELGELENDİRİLMESİ”. *Mali Çözüm Dergisi* 29/154 (2019), 237–243.
- Akçakaya, Murat. “WEBER’İN BÜROKRASİ KURAMININ BUGÜNÜ VE GELECEĞİ”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/8 (04 Aralık 2016), 275–295. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gusbd/316704>
- Akkaya, Yasin. *DEFTER BEYAN SİSTEMİ UYGULAMASI VE SİSTEMDE GÖRÜLEN AKSAKLIKLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: TRABZON İLİNDE BİR ARAŞTIRMA*. Trabzon: KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, 2019.
- Akyüz, Fatma. “Yeni Tebliğler Kapsamında Muhasebe Meslek Mensuplarının E-Dönüşüm Algılarının İncelenmesi: Uşak İli Örneği ”. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi* 3/9 (2020), 680–693.
<https://www.sobibder.org/index.php/sobibder/article/view/115/114>
- Allahverdi, Metin - Karaer, Memiş. “MUHASEBEDE E-DÖNÜŞÜMÜN EĞİTİMDEKİ YERİ VE E-DÖNÜŞÜM EĞİTİMİ İÇİN BİR ÖNERİ”. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi* 21/1 (Mart 2019), 246–273.
<https://doi.org/10.31460/mbdd.424178>
- Arı, Mustafa. *TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE E-DEVLET UYGULAMALARININ ÖRGÜTSEL YAPIYA ETKİSİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ*. SAKARYA: SAKARYA: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Doktora Tezi, 2009.
- Arıkan, Yahya. “Rehber E-Uygulamalar”. 2015. Erişim 15 Eylül 2021.
<https://archive.ismmmo.org.tr/docs/YAYINLAR/kitaplar/e-uygulamalar.pdf>

- Aydın, Fatma Zehra. *TÜRKİYE’DE E-FATURA VE E-DEFTER UYGULAMALARININ İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI VE BİR ARAŞTIRMA*. İstanbul: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, 2017.
- Aykar, Özkan. “E- TEBLİGAT UYGULAMASINA YÖNELİK YÜKÜMLÜLÜKLERE UYMAYANLARA VUK KAPSAMINDA UYGULANAN MÜEYYİDENİN YASAL BOYUTU”. *Mali Çözüm* 29/153 (2019), 265–277. <https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/153malicozum/19.PDF>
- Aykın, Hasan. “KDV İadesi Risk Analiz (KDVİRA) Sistemi Nedir?” *Vergi Dosyası*, 1–2.
- Bekci, İsmail vd. “E-dönüşümün Muhasebe Meslek Mensuplarında Memnuniyet Düzeyi: Bursa İli Örneği”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 9/2 (2020), 579–597. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1299372>
- Berbat, İsmail. *MUHASEBE MESLEK MENSUBUNUN DEFTER BEYAN SİSTEMİ UYGULAMASINA BAKIŞ AÇISININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: BALIKESİR ÖRNEĞİ*. İZMİR: İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Beşel, Furkan - Çokgezer, Cemal. “Maliye Alanında e-Teknolojiler ve Etkinliği ”. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2015), 13–23.
- Bilgitoplumu. “ÜLKEMİZDE BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM”. *T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı. Erişim 16 Eylül 2021. <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/>
- Binark, İsmet. “Bilgi işlem, bilgi işlem sistemleri, tarihçe, bilgisayarlar ve ülkemizdeki durum”. *Türk Kütüphaneciliği* 28/4 (1979), 181–206.
- Canbolat, İlhami. *TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM*. MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2019.
- Çarıkcı, Oğuzhan. “TÜRKİYEDE E-DEVLET UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/12 (2010), 95–122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215490>

- Çarıkçı, Oğuzhan. “KAYITLAR İLE DEFTERLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULMASININ (DEFTER-BEYAN SİSTEMİ) MALİ MÜŞAVİRLER TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi* 55/ (2018), 119–140.
- Çelebi, Betül. *E-devlet ve e-maliye kapsamında Gelir İdaresi Başkanlığı Projeleri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Cenikli, Elvan - Şahin, Deniz. “Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri”. *Journal of Internet Applications and Management* 4/1 (2013), 37–51.
- Çetin, Hüseyin - Eren, Tevfik. “MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI TARAFINDAN BÜROLARDA KULLANILAN MUHASEBE PAKET PROGRAMI SEÇİMİ: KONYA İLİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 29/1 (2015), 83–101.
- Çetiner, Y Turan. “E-dönüşümde Türkiye Nerede?” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar* 31 (2008), 40–48. <http://www.turkiye.gov.tr/>
- Çimen, Gamze. “E-Maliye Uygulamalarının Vergilemede İktisadilik İlkesi ve Vergi Uyumuna Etkisi”. *International Journal Of Public Finance*, 2/1 (2017), 92–104.
- Çınar, Orhan - Güney, Selami. “SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLERİN (SMMM) ETİK ALGILARI: ERZURUM ÖRNEĞİ”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 26/2 (2012), 91–106.
- Çıtak, Fatma - Derya Başkan, Tuba. “MUHASEBEDEKİ ELEKTRONİK GELİŞMELERİN MUHASEBE MESLEK ETİĞİNE ETKİSİ: KIRIKKALE İLİNDEKİ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ BAKIŞ AÇISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA”. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. <https://doi.org/10.31460/mbdd.644344>
- Çopur, Rahime. *E- Maliye Uygulamalarında Vergi Verimliliği: Türkiye Ve Seçilmiş Oecd Üyesi Ülkeleri Üzerine 2015 Yılı Sonrası Bir Değerlendirme*. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2021.
- Coşkun, Erhan. “E-Vergilendirme Uygulamalarının Mükellef Davranışlarına Etkisi: ‘Hazır Beyan Sistemi’ Örneği”. *Vergi Sorunları Dergisi* 42/369 (2019), 24–32.
- Deliktaş, Erol. “E-FATURA UYGULAMASINA DAHİL OLAN ALICI VE SATICILARIN; BİRBİRLERİNE E-ARŞİV FATURA KESMELERİ DURUMUNDA, ÖZEL USULSÜZLÜK CEZASI TATBİK EDİLMESİ HUKUKİ Mİ ?” *Mali Çözüm Dergisi* 31/164 (2021), 301–310.
- Demir, Güler. “Bilgi Toplumu, Sayısal Uçurum ve Kronik Bilgi Yoksulluğu”. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi* 35/2 (2021), 124–130.

- Demirbaş, Tolga vd. “MÜKELLEFLERİN E-VERGİLEME SİSTEMİNİ BENİMSEMELERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: BURSA ARAŞTIRMASI”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 31/1 (2012), 59–84.
- Demirel Utku, Burcu vd. “Türkiye’de E-Faturanın Gelişimi Ve Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Kapsamında E-Fatura Uygulamasında Özel Entegrasyon Yöntemi”. *Leges Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2014), 21–39. <https://www.legesdergi.com/makale/117>
- Devlet Planlama Teşkilatı. *2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı*. Ankara, 2006. 1–53. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/BT_Strateji/Diger/060500_BilgiToplumuStratejisi.pdf
- Doğan, Uğur. *Elektronik Vergisel Uygulamalar*. Ankara: Türmob Yayınları, 2014.
- Doğan, Uğur. “Vergi Teknolojileri”. *Vergi Sorunları Dergisi* 322/ (2015), 9–40.
- Doğan, Uğur - Tercan, Yalçın. “E-Defter ile Neler Değişti, Neler Değişecek?” *Yaklaşım Dergisi* 268/ (2015).
- Elçin, Ramis. *MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİNİN BİR UNSURU OLARAK E-FATURA, E-DEFTER VE E-ARŞİV UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2017.
- Emir, Kıymık vd. “Muhasebe Alanında Yürütülen Çalışmaların Nitel İçerik Analizi Tekniğiyle Değerlendirilmesi (2015-2019)”. *Mali Çözüm Dergisi* 30/162 (2020), 95–126.
- Ersoy, Şeyma Nural. *Muhasebe Bürolarında Çalışan Muhasebe Meslek Mensuplarının E-Dönüşüm Süreci Hakkındaki Görüş Ve Beklentileri: Aksaray İli Örneği*. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tez, 2022.
- Esgin, Esad. *KAMUDA KURUMSAL BİLGİ YÖNETİMİ İÇİN E-DÖNÜŞÜM MODELİ: MARMARA ÜNİVERSİTESİ ELEKTRONİK BELGE YÖNETİM SİSTEMİ ÖRNEĞİ*. MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2015.
- Garip, Okan - Karasioğlu, Fehmi. “E-Muhasebe Uygulamaları Kapsamında Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Karaman’da Bir Araştırma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 22/2 (Kasım 2019), 433–446. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.540741>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2004 Yılı Faaliyet Raporu* (2004). 1–221. <https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2004/sunus.pdf>

- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2006 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2007. 1–342.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/yayinlar/2006_Faaliyet_Raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2010. 1–177.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2009/2009_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2010 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2011. 1–128.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2010/Faaliyet_raporu_2010.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2012. 1–100.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2011/2011_YILI_FAALIYET_RAPORU.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2014. 1–122.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2013/2013_Faaliyet_Raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2014-2018 Stratejik Planı*. Ankara, 2013. 1–76.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/stratejikplan2014_2018.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2015. 1–162.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2014/2014_Faaliyet_Raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2016. 1–170.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2017. 1–198.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2017 Faaliyet Raporu*. Ankara, 2018. 1–194.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2018. 1–194.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2018 Yılı Faaliyet Raporu* (2019). 1–172.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2019-2023 Stratejik Planı* (2019). 1–82.
https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/stratejikplan_2019_2023.pdf

- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2020. 1–148. https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2019/2019_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2021. 1–160. https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2020/2020_faaliyet_raporu.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2022. 1–186. https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2021/2021_faaliyet_raporu_4.pdf
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “509 sayılı VUK GT Kapsamında Uygulamalara Geçiş Takvimi Tablosu”. Erişim 10 Aralık 2022. [https://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/509_s.VUK_GT_Kapsaminda_Uygulamalara_Gecis_Takvimi_Tablosu_\(3\).pdf](https://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/509_s.VUK_GT_Kapsaminda_Uygulamalara_Gecis_Takvimi_Tablosu_(3).pdf)
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “E-Beyanname”. Erişim 10 Aralık 2022. <https://ebeyanname.gib.gov.tr/tanitim/ebeyanname.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “e-Defter Hakkında”. Erişim 21 Aralık 2022. <https://www.edefter.gov.tr/edefterhakkında.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “E-Fatura Hakkında”. Erişim 10 Ekim 2022. <https://ebelge.gib.gov.tr/efaturahakkında.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “E-İrsaliye Hakkında”. *Gelir İdaresi Başkanlığı*. Erişim 15 Ekim 2022. <https://ebelge.gib.gov.tr/eirsaliyehakkında.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. *E-İRSALİYE UYGULAMA KILAVUZU*. Ankara, 2020. 1–30.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “e-MM Özel Entegratörler Listesi”. Erişim 12 Aralık 2022. <https://ebelge.gib.gov.tr/emustahsilozelentegratorlistesi.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “e-Müstahsil Hakkında”. Erişim 11 Aralık 2022. <https://ebelge.gib.gov.tr/emustahsilhakkında.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “E-SMM Hakkında”. Erişim 20 Eylül 2022. <https://ebelge.gib.gov.tr/esmmhakkında.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “Gelir İdaresi Başkanlığının Tarihi Gelişimi”. Erişim 07 Aralık 2021. <https://www.gib.gov.tr/kurumsal/gelir-idaresi-baskanliginin-tarihi-gelisimi>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “Hazır Beyan”. Erişim 18 Ocak 2022. <https://hazirbeyan.gib.gov.tr/#/>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “İnteraktif Vergi Dairesi Broşürü”. 2021. Erişim 29 Aralık 2021. <https://ivd.gib.gov.tr/brosur.pdf>

- Gelir İdaresi Başkanlığı. “İnternet Vergi Dairesi Hizmetleri”. t.y. Erişim 28 Aralık 2021. <https://intvrg.gib.gov.tr/bilgilendirme.html>
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “Sık Sorulan Sorular (E-Beyanname)”. Erişim 10 Ocak 2023. https://intvrg.gib.gov.tr/sss_ebyn_tr.html
- Gelir İdaresi Başkanlığı. “Teşkilat Şeması”. t.y. Erişim 14 Eylül 2021. https://gib.gov.tr/kurumsal/teskilat_yapisi
- Gibux (Gelir İdaresi Başkanlığı İletişimSistemi). “GIBUX Nedir?” Erişim 20 Ekim 2021. <https://gibux.gib.gov.tr/icerik/gibux-nedir>
- Gökçen, Gürbüz - Özdemir, Mustafa. “TÜRKİYE’DE MUHASEBE UYGULAMALARINDAN E-DEFTER VE E-FATURA UYGULAMASI”. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 12/46 (2016), 137–154.
- Gönen, Seçkin - Solak, Bilal. “Maliye Bakanlığı E-Dönüşüm Sürecinin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bir Alan Araştırması”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 76 (01 Ekim 2017), 63–80. <https://doi.org/10.25095/mufad.400219>
- Gücin Şahin, Mualla. “SERBEST MESLEK KAZANÇLARINDA VERGİLENDİRME VE SON YENİLİKLER”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 52/ (2004), 233–261.
- Güney, Aysel. “Role Of Technology in Accounting and e-accounting”. *Social and Behavioral Sciences* 152 (2014), 852–855.
- Güney, Selami - Özyiğit, Hüseyin. “MUHASEBEDEKİ VERİLERİN YÖNETİMDE KULLANILMASI VE ELEKTRONİK MUHASEBE VERİLERİNİN YÖNETİM KARARLARINA ETKİSİ ”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14/53 (2015), 279–297. www.esosder.org
- Güngör Tanç, Şükran - Deniz, Fatmanur. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Uygulamalarındaki E-Dönüşüm Sürecine İlişkin Görüş ve Beklentileri: Hatay İli Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 23/2 (Kasım 2020), 622–636. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.804296>
- Güntekin, Funda. *E-Vergilendirme Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum Üzerine Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Hatunoğlu, Zeynep - Bakan, İsmail. “MUHASEBE BÜROLARINDA BİLGİSAYAR VE İNTERNET KULLANIMININ FAYDALARI İLE İŞYERİ ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER: BİR ALAN ARAŞTIRMASI”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/13 (2010), 98–129.
- Hepaksaz, Engin. “Türkiye’de Vergi Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasının Muhtemel Fayda Maliyetleriyle VEDOP Projesi ve E-Maliye Uygulamaları”. *27.Türkiye Maliye Sempozyumu*, 27–47. www.gib.gov.tr

- Hepaksaz, Engin - Hayrullohoğlu, Betül. “E-DEVLET KAPSAMINDA VEDOP UYGULAMALARI VE E-HACİZ”. *SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ* 3/2 (2011), 109–120.
- Hesap Kurdu. “Vergi Borcu Yoktur Yazısı Nedir, Nereden Alınır?” 2021. Erişim 09 Ekim 2022. <https://www.hesapkurdu.com/kobi-kredisi/rehber/vergi-borcu-yoktur-yazisi>
- İbiş, Celaleddin. *Vergi Denetimi Özelinde Dijitalleşmenin Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Etkisi: Antalya İli Örneği*. Uşak: Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- İçten İnce, Neslihan. “E-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE PROJESİNDE YER ALAN ‘ELEKTRONİK FATURANIN KULLANIM USUL ve ESASLARI’ ile ‘TİCARİ DEFTERLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULMASI’ EYLEMLERİNİN HANGİ AŞAMADA OLDUĞU”. *Vergi Raporu* 105/ (2008), 26–36.
- İlgar, Büşra. “TÜRKİYE’DE YÜKSELEN TEKNOLOJİ İMAJI ve E-MALİYE UYGULAMALARI”. *Vergi Raporu* 232 (2019), 219–232. <https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/14700387.pdf>
- İŞIKSAL, SEMİH. “E-DEVLET DÖNÜŞÜMÜNDE KAMU KURUMLARININ YAPMASI GEREKENLER - PDF Ücretsiz indirin”. *TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ YAYINI*, 9–23. <https://docplayer.biz.tr/8903761-E-devlet-donusumunde-kamu-kurumlarinin-yapmasi-gerekenler.html>
- İstanbulYMMO. “Elektronik Defter”. Erişim 26 Aralık 2022. <http://www.istanbulymmoo.org.tr/Data/Platform/1032.pdf>
- Kalaycı, Şeref vd. “Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi ve Batı Akdeniz Bölgesine Yönelik Uygulama”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 25 (2005), 173–187.
- Kalkınma Bakanlığı. *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara, 2013. 1–212. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf
- Kaplan, Erdem Ekin. *Muhasebe’de E-Dönüşüm: Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe’de E-Arşiv ve E-Fatura Uygulamasına Yönelik Araştırma (Gebze İlçesi Örneği)*. Işık Üniversitesi, 2021.
- Kavcı, Tuba. *E- Muhasebe Uygulamalarına İlişkin Muhasebe Meslek Mensuplarının Tutumları: Gaziantep İlinde Bir Araştırma*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Kaypak, Şafak. “KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE E-DÖNÜŞÜM VE BELEDİYELERE YANSIMASI”. *ULUSLAR ARASI 7. BİLGİ, EKONOMİ VE YÖNETİM KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI*, 215–234.

- Kefe, İlker - Kanarış, Zozan. “TÜRKİYE’DE E-FATURA BAŞVURU SÜRECİ VE KULLANIMI”. *International Journal of Economic and Administrative Studies* 25/ (2019), 165–178.
- Kıbar Bilginli, Nilüfer. “VERGİ DAİRESİ OTOMASYON PROJESİ(VEDOP)”. *Dış Denetim Dergisi* 172 (2011), 173–183.
- KIZGIN, Merve. *E-FATURA VE E-DEFTER UYGULAYICILARININ SÜREKLİ DENETİM ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2017.
- Kılıç, Ramazan. “Vergi İdarelerinin Görevleri Açısından Modernizasyon İhtiyacı”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 7/14 (2011), 363–375.
- Küçükdemirci, Hüseyin. *E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN MALİ MÜŞAVİRLİK MESLEĞİNE ETKİLERİ VE İŞ DOYUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2019.
- Kulak, Ahmet. *MUHASEBE’DE E-DÖNÜŞÜM*. Malatya: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kurtcebe, Emin - Utku, Mehmet. “MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARINDA E-DÖNÜŞÜM: 509 NOLU V.U.K. GENEL TEBLİĞİNİN TİCARİ HAYATA ETKİLERİ”. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi* 3/1 (2020), 75–84.
- Kurttepe, Gökhan. *YÖNETSEL AÇIDAN E-DÖNÜŞÜM ve BİR UYGULAMA*. İstanbul: MARMARA ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı. *ÜCRET GELİRİ ELDE EDENLER İÇİN VERGİ REHBERİ* (2017). 1–56.
- Nadıza, Ailaiti. *E-Dönüşüm Kapsamında E-Faturavee-Defteruygulamaları Üzerine Birinceleme*. İzmir: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, 2019.
- Ofurum, Chijioke N vd. “Impact of e-taxation on Nigeria’s revenue and economic growth: A pre-post analysis”. *International Journal of Finance and Accounting* 7/2 (2018), 19–26.
- Öğüt, Serdar. *Dönüşüm Kavramı, İletişim ve Ortam’ın Dönüşümü* . İstanbul, 2005. 1–8. www.tdk.com.tr
- Onursal, Müşfik. *Elektronik maliye uygulamalarının vergi uyumuna etkisi: Mali müşavirler üzerine bir araştırma*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Örücü, Ali İhsan. “Bir Vergi Ödeme Aracı Olarak Karekod Teknolojisi”. *Maliye Dergisi* 164 (2013), 259–269. <http://ab.org.tr/ab12/bildiri/106.pdf>

- Öz, Ersan - Bozdoğan, Doğan. “TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE E-MALİYE UYGULAMALARI E-FINANCIAL APPLICATIONS IN TURKISH TAX SYSTEM”. *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences Y 17/2* (2012), 67–92. www.digitaldevlet.net
- Özbek, Mahmut. *E-DEVLET ve TÜRKİYE UYGULAMALARI KAPSAMINDA “VEDOP” PROJESİ*. GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2007.
- Özer, Ertürk. “Vergi İncelemesinde Yeni Dönem: E-Defter”. *Vergi Sorunları Dergisi* 38/322 (2015), 65–70.
- Rehberim, Terim. “Bilgi İşlem Merkezi Nedir?” Erişim 07 Ekim 2021. <https://terim.rehberim.gen.tr/terim/bilgi-islem-merkezi-nedir>
- Şahin, Nilüfer. *TÜRKİYE’DE E-FATURA, E-ARŞİV, E-DEFTER VE E-MUTABAKAT’IN ŞİRKETLER ÜZERİNDE ETKİSİ, DENETİMİ VE VERGİLENDİRİLMESİ*. İstanbul Okan Üniversitesi, 2019.
- Şalcı, İnci. *DİJİTAL DÖNÜŞÜM (E-UYGULAMALAR) VE MUHASEBE MESLEĞİNE GETİRDİĞİ YENİLİKLER*. Işık Üniversitesi, 2021.
- Sarıcalar, Şeyma. “VERGİ USUL KANUNU KARŞISINDA DEFTER-BEYAN SİSTEMİ’NİN DEĞERLENDİRİLMESİ”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 2* (2020), 229–262.
- Sayıştay Dergisi. *e-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE PROJESİ ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER*. *Sayıştay Dergisi* (2006).
- Şençiçek Tüfekçi, Fatma. “BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMELERİN MUHASEBE UYGULAMALARINA ETKİSİ: E-MUHASEBE”. *SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ* 5/2 (2013), 89–102.
- Tekbaş, İsmail. *Muhasebenin Dijital Dönüşümü ve Mali Mühendislik*. İstanbul: Hümanist Kitap Yayıncılık, 2019.
- Tekindal, Benian - Erdoğan, Fırat. “E-DÖNÜŞÜMLERİN TEMELİNİ OLUŞTURAN İŞLEMLERİN DEĞİŞİK SUNUCULAR ÜZERİNDE ÇALIŞMA SÜRELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11/2 (2009), 115–140.
- Tezcan, Kerametdin. “TÜRK VERGİ İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BU SÜREÇTE GEÇİRDİĞİ AŞAMALARIN ETKİNLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/12 (2003), 125–146.
- Tufan, Uğur. *Değişen Mali Yapıda Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleğinin Dönüşümü Ve Meslek Mensuplarının Kariyer Planlamalarına Etkisi*. İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Muhasebe Denetim Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2021.

- Turan, Aykut Hamit - Özgen, Ferhat Başkan. “TÜRKİYE’DE E-BEYANNAME SİSTEMİNİN BENİMSENMESİ: GELİŞTİRİLMİŞ TEKNOLOJİ KABUL MODELİ İLE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA”. *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 10/1 (2009), 134–147.
- Türkey, İmdat. “Türk Vergi Hukukunda Hazır Beyan Sistem”. *Vergi Sorunları Dergisi* 40/341 (2017), 63–76.
- Uğur, A. Atilla - Çütcü, İbrahim. “E-DEVLET VE TASARRUF ETKİSİ KAPSAMINDA VEDOP PROJESİ”. *SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ* 1/2 (2009), 1–20. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/117222>
- Uğur, Atilla Ahmet. “Vergi Denetimi Etkinliğinde Risk Analizi Sisteminin Uygulanabilirliği (Gaziantep Halı Sektörü Üzerine Örnek Bir Uygulama)”. *International Journal of Public Finance* 1/2 (2016), 122–145. <https://doi.org/10.30927/ijpf.319881>
- Ulusan, Hikmet - Bozkurt, Ebru. “YOZGAT’TA FAALİYET GÖSTEREN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ E-FATURA VE E-DEFTER UYGULAMALARINA KARŞI TUTUMLARI”. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi* 1/14 (2021), 1–44.
- Ünal, Yasemin. *ELEKTRONİK UYGULAMALARIN VERGİ DENETİMİ ÜZERİNE ETKİSİ: DENETİMİN TARAFLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*. ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2018.
- Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı. *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2018. https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf
- Yalçın, Tercan - Gür Nalçacı, İlknur. “Elektronik İrsaliye Uygulaması İle Gelen Yenilikler”. *Vergi Sorunları Dergisi* 358/ (2018).
- Yavaş, A. Altuğ. “VERGİ DAİRESİ OTOMASYON PROJESİ’NİN (VEDOP) BİLGİ GÜVENLİĞİ YÖNETİM SİSTEMİ”. *1. Ağ ve Bilgi Güvenliği Ulusal Sempozyumu Bildirileri*, 1–4.
- Yiğit Şakar, Ayşe. “TÜRKİYE’DE E-DEVLET UYGULAMALARININ VERGİ HUKUKU ALANINA YANSIMALARI: E-HACİZ UYGULAMASI VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR ”. *Mali Çözüm Dergisi*, 69–99.
- Yıldırım, Arife. *E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE E-MUHASEBE UYGULAMALARI: MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*. KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, 2020.
- Yıldırım, Arife. *E-Dönüşüm Sürecinde E-Muhasebe Uygulamaları: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Finansman Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, 2020.

Yıldırım, Meriç - Sağlar, Jale. “Finansal Tabloların Sunumunda XBRL Kullanımı: ABD Örneği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/4 (01 Aralık 2014), 69–82. <https://doi.org/10.18037/ausbd.07641>

Zaimoğlu, Kübra. *Defter Beyan Sisteminin Muhasebe Meslek Mensuplarına Göre Avantaj ve Dezavantajları: İstanbul İlinde Bir Araştırma*. Kocaeli: KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, 2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi. Türkiye, 2003. Erişim 17 Eylül 2021.
http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Mevzuatlar/BasbakanlikGenelge_2003-12.pdf

BAKANLIKLARA BAĞLI, İLGİLİ, İLİŞKİLİ KURUM VE KURULUŞLAR İLE DİĞER KURUM VE KURULUŞLARIN TEŞKİLATI HAKKINDA CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ, BAKANLIKLARA BAĞLI, İLGİLİ, İLİŞKİLİ KURUM VE KURULUŞLAR İLE DİĞER KURUM VE KURULUŞLARIN TEŞKİLATI HAKKINDA CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ. (2018).

“Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı - T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı | e-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE”. Erişim 15 Eylül 2021.
<http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/e-donusum-projesi/>

e-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE PROJESİ KISA DÖNEM EYLEM PLANI (2003). 1–69.
<http://www.dpt.gov.tr/btdb>

MALİYE VEKALETİ TEŞKİLAT VE VAZİFELERİ HAKKINDA NİZAMNAME, MALİYE VEKALETİ TEŞKİLAT VE VAZİFELERİ HAKKINDA NİZAMNAME. (1936).

Say2000i Web Tabanlı Saymanlık Otomasyon Sistemi (2009). 1–66.
https://www.kbs.gov.tr/Portal/dokumanlar/kphys/say2000i_Personel_Modulu_Uygulama_Kilavuzu.pdf

“Yurt Dışından Alınan Hizmetlerde Mukimlik Belgesinin Önemi ”. Erişim 29 Aralık 2021.
https://www.roedl.com.tr/tr/tema/yazilar/yurt_disindan_alinan_hizmetlerde_mukimlik_belgesinin_oenemi

EK

EK 1: Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket çalışması Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Bilim Dalı “Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Etkinliği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak olup üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Anketimize vereceğiniz samimi cevapların çalışmanın doğruluğunu arttıracakını hatırlatır ve katılımınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Furkan BEŞEL

Araştırmacı

Banu ERİM

banu.erim@ogr.sakarya.edu.tr

Birinci Bölüm: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensubuna İlişkin Sorular

1. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek
2. Yaşınız:.....
3. Eğitim Durumunuz:
 Ortaöğretim Lise Önlisans Lisans Yüksek Lisans Doktora
4. Mesleki Deneyiminiz: yıl
5. Mesleki Unvanınız:
 Serbest Muhasebeci Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Yeminli Mali Müşavir
 Stajyer Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
6. Gelir Düzeyiniz:
 3.000 TL'den az 3.001 – 5.000 TL 5.001 – 7.500 TL 7.501 - 10.000 TL
 10.001 TL ve üzeri
7. Çalışma Şekliniz: Bağımlı Çalışan Bağımsız Çalışan
8. Hizmet Verdiğiniz Mükellef Sayısı: (gerçek ve tüzel kişi toplamı)
 1-25 26-50 51-75 76-99 100 ve üzeri

9. Büronuzda İstihdam Edilen Personel Sayısı:

0-3 kişi 4-6 kişi 7-9 kişi 10-12 kişi 13 kişi ve üzeri

10. Gün İçerisinde İnternet Vergi Dairesini Kullanma Sıklığımız: Günlük ortalama..... saat

11. E-dönüşüme dahil olma süreciniz nasıl gerçekleşti?

Zorunlu olarak katılım Gönüllü olarak katılım

12. E-dönüşüme geçiş sürecinde sorun yaşama sıklığımız nedir?

Çok sık sorun yaşadım Kısmen sorun yaşadım Sorun yaşamadım

13. E-dönüşüm Süreci ve İşlemlerine Yönelik Eğitim Aldınız mı?

Evet Hayır (15.soruya geçiniz)

14. E-dönüşüm Süreci ve İşlemlerine Yönelik Eğitimi Nereden Aldınız?

SMMM Odasından Maliye Bakanlığında Diğer:.....

15. Kullandığınız muhasebe programı e-dönüşüm için yeterli altyapıya sahip mi?

Evet Hayır, çünkü.....

16. E-dönüşüme geçiş sürecinde teknik sorunlar yaşadınız mı?

Evet Hayır (18.soruya geçiniz)

17. Ne tür sorunlar yaşadınız?

.....
.....

18. Aşağıdaki uygulamaları kullanım sıklığınıza göre sıralayınız.

E-fatura E-irsaliye E-arşiv E-SMM E-beyanname

Hazır beyan E-bilet E-defter Defter beyan E-yolcu

E-müstahsil makbuzu

19. Aşağıdaki uygulamalardan kullanım sırasında sorun yaşadıklarınızı işaretleyiniz. (Sorun yaşadığınız uygulama yok ise bu soruyu ve 20.soruyu boş bırakabilirsiniz)

E-fatura E-irsaliye E-arşiv E-SMM E-beyanname

Hazır beyan E-bilet E-defter Defter beyan E-yolcu

E-müstahsil makbuzu

20. Söz konusu uygulamalardan hangilerinde ne tür sorunlar yaşadığınızı belirtiniz.

.....
.....
.....

21. Sizce e-dönüşümden etkin bir şekilde yararlanılıyor mu? Gerekçeleri ile belirtiniz.

.....
.....
.....

22. E-dönüşümün daha etkin ve verimli hale gelmesi için neler yapılmalıdır?

.....
.....
.....

İkinci Bölüm: Muhasebe Meslek Mensuplarının E-dönüşüme Yönelik Görüşleri

Aşağıda tabloda yer alan sorulara katılım durumunuzu işaretleyerek belirtiniz.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
E-DÖNÜŞÜME GEÇİŞ SÜRECİ					
1. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak vergisel işlemlerin elektroniğe dönüşümü gereklidir.					
2. E- dönüşüme geçiş beraberinde maliyetlerde düşüşü getirmiştir.					
3. E-dönüşüme geçiş ile iş yükü artmıştır.					
4. E-uygulamalar konusundaki bilgi eksikliği e-dönüşüme geçişi zorlaştırmıştır.					
5. E-dönüşüme geçişte alt yapı eksikliği ile karşılaşmıştır.					
6. E-dönüşüme geçiş sürecinde teknik sorunlar ile karşılaşmıştır.					
E-DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ KULLANILABİLİRLİĞİ					
7. E-dönüşüm uygulamalarının kullanımı basittir.					
8. E-dönüşüm uygulamaları anlaşılabilir.					
9. E-dönüşüm uygulamaları teknoloji gelişmelere elverişlidir.					
10. E-dönüşüm uygulamalarını öğrenip uygulamak kolaydır.					
11. E-dönüşüm uygulamaları kullanışlıdır.					
12. E-dönüşüm uygulamaları zamanı etkin kullanmak açısından faydalıdır.					
13. E-dönüşüm uygulamaları evrak işlemlerini kolaylaştırmıştır.					
14. E-dönüşüm uygulamaları ile muhasebe mesleğine ilişkin güncel içerikleri takip etmek kolaylaşmıştır.					
15. E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının iş yükünü azaltmaktadır.					
E-DÖNÜŞÜMÜN MUHASEBE MESLEĞİNE KATKILARI					
16. E-dönüşüm muhasebe uygulamalarını daha verimli hale getirmektedir.					
17. E-dönüşüm uygulamalarının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.					
18. E-dönüşüm meslek mensupları arasındaki haksız rekabet azalmasında etkilidir.					
19. E-dönüşüm muhasebe meslek mensuplarının iş performansına olumlu katkı sağlamaktadır.					

20. Meslek mensupları e-dönüşüm uygulamaları ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.					
21. E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının iş yükünü azaltmaktadır.					
22. E-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının işlem maliyetini düşürmektedir.					
E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİNLİĞİ					
23. E-dönüşüm hizmet maliyetini arttırmaktadır.					
24. E-dönüşüm güvenli bir veri saklama olanağı sunmaktadır.					
25. E-dönüşüm veri kaybını engeller.					
26. E-dönüşüm ile sunulan bilginin güvenilirliği artmıştır.					
27. E-dönüşüm uygulamaları gerçek bilgilerin sunulmasında etkindir.					
28. E-dönüşüm uygulaması mesleki özeni gerekli kılar.					
29. E-dönüşüm ile ilgili Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan bilgilendirmeler yeterlidir.					
30. TÜRMOB'un e-dönüşüm asistanı uygulaması e-dönüşüm için yeterli desteği sağlamaktadır.					
31. E-dönüşüm ile ilgili yaşanan sorunlarda Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yeterli teknik destek sağlanmaktadır.					
32. E-dönüşümde kullanılan şifreleme işlemleri gerekli gizlilik ve güvenliğe sahiptir.					
33. E-dönüşüm ile ilgili sorunlarda ilgili kamu kurumuna erişmekte sıkıntılar yaşanmaktadır.					

Çalışmaya eklemek istediklerinizi belirtiniz:

EK 2: Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-197672
Konu : 52/37 Banu ERİM

08.12.2022

Sayın Banu ERİM

İlgi : 02.12.2022 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 07.12.2022 tarihli ve 52 sayılı toplantısında alınan "37" nolu karar ile Banu ERİM'in başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu : BSMK5MT6V5 Pin Kodu : 40172

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSMK5MT6V5&eS=197672>

Adres : Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31

e-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

KARAR

37. Banu ERİM'in " Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Etkinliği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Banu ERİM'in " Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Etkinliği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Banu TEKŞAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bölümü	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açık Öğretim Fakültesi
Bölümü	Sosyal Hizmet
Makale ve Bildiriler	
<p>1. Erim, B., ve Bayram, E., (2019) “<i>Sakarya İlinde Vergi Yükü Analizi(2018-2017)</i>”, I Ulusal Sakarya Mezunlar Grubu Fen ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. (s. 23-31), Sakarya/Türkiye.</p> <p>2. Erim, B., (2019) “<i>Kayıtdışı Ekonomi: Kavramı, Nedenleri, Ölçümü ve Etkileri Üzerine Bir İnceleme</i>”, I Ulusal Sakarya Mezunlar Grubu Fen ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. (s. 85-94), Sakarya/Türkiye.</p>	